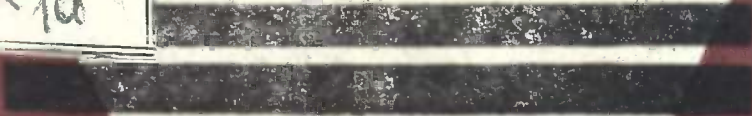

K 28
10

ე ი ნ ბ ე რ ბ ი

9 75 4

ი ნ ლ მ ე თ ი

ე ი ნ ბ ე რ ბ ი

9 75 4

0. 3 0 0 0 6 3 0 4 3 0

120

0 6 9 7 0 0 0

Ms. 2019-12883

0
8
2
8
7
0
4
2
9

0 3 0 3 0 6 0

1 9 3 1

სახელგამის 1-ლი სტამბა პლენანოვის გამზირი № 91.

მთავლიტი № 2123.

შეკვ. № 825.

ტირაჟი 4000.

გეოგრაფიული ცნობები.

ინდოეთი წარმოადგენს ვეებერთელა ნახევარკუნძულს 4.350 ათას კვ. კილომეტრის სივრცით. ამ ნახევარკუნძულს სხვანაირად ინდოსტანს უწოდებენ, რაც სპარსულად „ინდოელების მიწა“-ს ნიშნავს. მას გარს არტყიან ინდოეთის ოკეანე და უძველესი დროიდანვე იქცევდა ვაჭრებისა და ავანტიურისტების ყურადღებას, რომლებმაც მის შესახებ შექმნეს წარმოდგენა, როგორც მთელ მსოფლიოში ყველაზე უფრო მდიდარ მხარეზე.

მაგრამ პირველი, რაც ინდოეთში მისვლისას თვალში გეცემათ, ესაა მისი აუწერელი სიღარიბე. ინდოელი რაჯების სიმდიდრის, ბრილიანტის ფარულულების, ქათმის კვერცხის ოდენა და კიდევ უფრო მოზრდილ ზურმუხტთა შესახებ მოთხრობების წაკითხვის შემდეგ გაღიხართ მადრასის, ბომბეის ან კალკუტის ნავსადგურში და გაკვირვებით უცქერით უმეცარ, ჭუჭყიან ბრბოს, საშინლად მყარალ ძონძებში, რომლებიც მოწყალეობას თხოულობენ და ალბათ არავითარი წარმოდგენა არა აქვთ თავისი ქვეყნის ზღაბრულ სიმდიდრეზე.

დანარჩენი ქვეყნისაგან ინდოეთს ყოფს ჰიმალაის უზარმაზარი ქედი, რომლის გადალახვა შეუძლებელია.

მხოლოდ წლის განსაზღვრულ დროში და ისიც მეტად მკირერიცხოვანი უღელტეხილებით და ბილიკებით, რომელსაც მხოლოდ გამყოლები თუ იცნობენ კარგად.

გარეშე ქვეყნისაგან განკერძოება ხელს უწყობდა ამ მხარეში ისეთ ძველ სოციალურ-ეკონომიურ ურთიერთობათა შენარჩუნებას, როგორცაა კასტა და რომელიც დიდი ხანია გაქრა ევროპაში.

18 ათასი კილომეტრის გასწვრივ ინდოეთის საზღვარს ინდოეთის ოკეანე შეადგენს, რომელიც ყოველი მხრიდან აკრავს მის სამხრეთ და ცენტრალურ ნაწილს. ჩრდილოეთ ინდოეთს აქვს ხმელეთის საზღვრები. ჩრდილოეთ ჰიმალაის იქეთა მხარეზე ინდოეთის მეზობლებია ტიბეტი და დასავლეთი ჩინეთი. აღმოსავლეთით ინდოეთს საზღვრავს სამხრეთ ჩინეთი, მაგრამ მისგან თითქმის გადაუვალი მთებით განიყოფება. როცა სამხრეთ ჩინეთში აჯანყებამ მწვავე რევოლუციონური ხასიათი მიიღო, ინგლისის მთავრობამ ინდოეთ-ინგლისის საზღვარზე მრავალი ექსპედიცია გაგზავნა, რომ ამით ხელი შეეშალა ჩინეთის რევოლუციონერებისთვის ინდოეთის რევოლუციონურ მოძრაობას დაკავშირებოდნენ.

ჩრდილოეთ-დასავლეთით ინდოეთს ავღანისტანი საზღვრავს. დასავლეთის საზღვარი ინდოეთისათვის ყოველთვის საბედისწერო იყო. ყველა დამპყრობელები ამ ქვეყანაში მხოლოდ დასავლეთიდან მოდი-

ოდა, რადგან ინდოეთისა და სხვა ქვეყნების საზღვარზე მთებს აქვთ სწორედ ამ მხრიდან ადვილად გადასალახავი უღელტეხილები.

განსაკუთრებით ცნობილია ბოლანის გზა, რომლითაც მიდიოდა ინდოეთში ალექსანდრე მაკედონელი, და ხეიბერის გზა, რომლითაც თავს ესხმოდნენ ინდოეთს ავღანელები და სპარსელები.

დღეს ორივე გზა ინგლისელების ხელშია, რომლებმაც გაამაგრეს ის უახლესი დროის ტექნიკური საშუალებებით. ინდოეთის მოსაზღვრე ავღანისტანმა 1919 წ. გამოაცხადა თავი დამოუკიდებელ სახელმწიფოდ, თავისუფლად ინგლისის მზრუნველობა-მფარველობისაგან და ინდოეთის მეგობარი გახდა.

თავის დასავლეთ საზღვრიდან ინდოეთი ყველაზე უფრო ს. ს. რ. კავშირთან არის ახლო. ჩრდილოეთ-დასავლეთის კუთხეში ორივე ქვეყანა დაშორებულია ურთიერთისაგან მხოლოდ ავღანისტანის პროვინციის კახანის ვიწრო ზოლით.

ამგვარად ინდოეთი დაცულია ყოველი მხრიდან მთებით და ოკეანეებით; მხოლოდ ჩრდილო-დასავლეთის მხარე წარმოადგენდა ძველი დროიდანვე მის სუსტ ადგილს.

ზედაპირის აგებულობის მიხედვით ინდოეთი შეიძლება ოთხ ნაწილად გაიყოს:

ჰიმალაის ზონა, რომელიც გაჭიმულია სპარსეთის ყურედან ბენგალიის ყურემდე. აქ მრავალი მაღალი

მთაა, რომელთა შორის პირველი ადგილი ჰიმალაის ქედს ეკუთვნის. ისინი ჰყოფენ ინდოეთს დანარჩენი ქვეყნებისგან, მათ ფერდობებზე იზრდება უდიდესი ტყეები; დაბლობები კი თესვისთვის იხენება.

მის სამხრეთით იმყოფება ე. წ. ჩრდილო ინდოეთი, რომელიც უმთავრესად მდინარე ინდის და განვის აუზებისაგან შედგება და ქვეყნის ყველაზე უფრო მდიდარ და მჭიდროდ დასახლებულ ნაწილს წარმოადგენს.

აქ იმყოფება ყველაზე ნაყოფიერი პროვინციები პენჯაბი, ბენგალი და შეერთებული პროვინციები, რომელთა წყალობითაც ინდოეთმა მსოფლიოს ბელელის სახელწოდება მიიღო.

უფრო სამხრეთით იმყოფება მშრალი ოლქები და ცენტრალური ინდოეთის უდაბნოები.—დეჟანის ზეგანით და ჰატის მთებით. სამხრეთით იმყოფება სუბტროპიკული ნაწილი ორანჟერეების მსგავსი დაბლობებით, ზღვის თბილი ქარებით.

ინდოეთის მთავარი მთის მასივის—ჰიმალაის—წყალობით ინდოეთს აქვს მდინარეები და ნაყოფიერი ნიადაგი. ჰიმალაის მთებს მთლიანად უჭირავს ერთად აღებული დიდი ბრიტანეთის, საფრანგეთის, იტალიის, გერმანიის და ავსტრიის ოდენა სივრცე. ჰიმალაის შემდეგ სიდიდის მხრივ მეორე ადგილი ჰატებს ეკუთვნის. ამ მთებს უჭირავთ 1.500 ათასი კვ. კილომეტრის სივრცე, 15 მილიონი მოსახლეობით. ჰატები

ნიშნავს „კიბეებს“; ეს მთები საფეხურებით მიიმართება ჩრდილოეთიდან სამხრეთისაკენ ინდოეთის ოკეანეს სანაპიროების პარალელურად.

ჰიმალაიდან სათავეს იღებენ ისეთი უდიდესი მდინარეები, როგორცაა ინდი, ბრამაპუტრა და განგი, თუ მხედველობაში არ მივიღებთ უამრავ პატარა მდინარეს.

ჰატებიდან გამომდინარეობს: გოდავარი, კრიშნა და კავერი, რომლებიც ბენგალიის ყურეს ერთვისან.

ინდოეთში არის აგრეთვე უფრო ნაკლები მნიშვნელობის მდინარეებიც. საერთოდ მდინარეების რაოდენობა ინდოეთის ტერიტორიაზე საკმარისი არაა, და ის რაიონები, სადაც მდინარეები არ მოიპოვება, უშუალოდ წვიმებზეა დამოკიდებული.

მორწყვის მიხედვით ინდოეთში შეიძლება გავარჩიოთ სამი რაიონი: ჩრდილო რაიონები, რომლებიც წყალს იღებენ მდინარეებისა და გამდნარი თოვლისაგან, ცენტრალური და დასავლეთის რაიონები, რომლებიც თითქმის სავსებით დამოკიდებული არიან წვიმებზე და სარგებლობენ ხელოვნური რწყვით, და სამხრეთის რაიონები (მათ ნაწილობრივ შეიძლება მიეკუთვნოს აღმოსავლეთის რაიონებიც), რომელთაც მდინარეები აქვთ, მხოლოდ საკმაოდ რაოდენობით კი არა.

ამგვარად ინდოეთის საგრძნობი ნაწილის მიწათმოქმედება წვიმებზეა დამოკიდებული.

ინდოეთში ჰქრის ორი მუსონი — ქარები, რომელთაც გვალვიან რაიონებში მოაქვთ სინესტე: სამხრეთ დასავლეთისა ჰქრის ივნისიდან სექტემბრამდე და ჩრდილო-აღმოსავლეთისა ოქტომბრიდან დეკემბრამდე.

სამხრეთ დასავლეთის მუსონი იჭრება ინდოეთში ორი მხრიდან: ბენგალიის ყურედან და არაბეთის ზღვიდან.

ჰაერის მდინარებას არაბეთის ზღვიდან მიაქვს სინესტე ინდოეთის ოკეანესა და დასავლეთ ჰატებს შორის მდებარე ტერიტორიისათვის და აღწევს თავისი წვიმებით ცენტრალურ ინდოეთამდე.

ჰაერის მდინარება ბენგალიის ყურედან რწყავს ბირმას, ასამს, ბენგალიას და განგის დაბლობებს. განსაზღვრული დროის განმავლობაში ორივე მდინარება ერთდება და რწყავს პენჯაბს და დასავლეთ ჰიმალაის რაიონებს.

ჩრდილო-დასავლეთის მუსონი რწყავს მადრასსა და მაისორის პლატოს დასავლეთ ჰატებამდე. მთელ რიგ რაიონებს უჭირავთ ისეთი მოხერხებული ადგილი, რომ წვიმებს იღებენ ორივე მუსონისაგან. სამაგიეროდ არის ისეთი რაიონებიც, რომლებამდეც ვერ აღწევს წვიმები ვერცერთი მუსონიდან და ხასიათდებიან მუდმივი მოუსავლობით. პერიოდული წვიმები, რომლებიც მუსონებს მოაქვთ, დიდ როლს თამაშობს ინდოეთის მეურნეობაში, რადგანაც ყველა სასოფლო-სამეურნეო სამუშაო შეფარდებულია მათ დაწყებასთან.

საერთოდ ინდოეთში ნოტიო არათანაბრად ნაწილდება. იმ რაიონების გვერდით, რომლებიც მდიდარია მდინარეებით და ირწყვება პერიოდული წვიმებით, როგორცაა ასამი, არსებობს ისეთი ოლქები დასავლეთში, როგორცაა სინდი, სადაც ნალექები წლის განმავლობაში 8 სანტიმეტრს უდრის.

ინდოეთის ჰავა მეტად მრავალფეროვანია. სამხრეთ-ინდოეთი მდებარეობს ეკვატორიალურ მხარეში, ჩრდილო რაიონებს კი უჭირავთ ე. წ. ზომიერი სარტყელის მე-12 გრადუსი, რომელიც შეეფარდება ჩვენს საშუალო ზოლს.

მიუხედავად ჰავის ასეთი დიდი სხვადასხვაობისა, ჩვენ შეგვიძლია განვასხვაოთ მისი ორგვარი გარკვეული ტიპი: რაიონები, სადაც ძლიერ სიცხეებს ძლიერი სიცივეები სცვლის—ინდოეთის ჩრდილოეთ და ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილებში, როგორც, მაგალითად, პენჯაბი და სინდი; რაიონები, სადაც მთელი წლის განმავლობაში რჩება მაღალი ტემპერატურა, ძალიან მცირე დაწვეით ზამთრის წვიმიან პერიოდში, რასაც ადგილი აქვს ცენტრალურ და სამხრეთ ინდოეთში. ზომიერი ჰავა მოდის უმთავრესად ჰიმალაის ზონაზე, რომელსაც საგარაკო ადგილებად იყენებენ ინდოელი მდიდრები და ინგლისის ადმინისტრაცია.

კლიმატიური პირობების სხვადასხვაობა გავლენას ახდენს ინდოეთის მცენარეულობაზე. ჩრდილოეთით—ნაძვი, კედრი, ბალახფიჭვი, დაბალი ბუჩქები და ბა-

ლახი, ვეებერთელა ფართოფოთლებიანი პალმები, ხელუხლებელი ტყეები, გაუვალი ტევრებით, სავსე მაიმურებით, თუთიყუშებით და გველებით, გიგანტური ბუჩქნარები უცხო, ბრჭყვიალა ყვავილებით, ორხიდეები, ატეხილი ბამბუკი და მრავალი სხვა; ყველაფერზე ეს არის ინდოეთში ახლაც, მაგრამ მხოლოდ მეტად ვიწრო ტერიტორიაზე კალკუტასა და პონდიშერს შუა, სამხრეთის მდინარეების ქაობიან დელტებში. გაუვალი ტყეები გვხვდება ცენტრალური ინდოეთის ზოგიერთ ადგილებშიაც, რომელიც ხუტანელი ცხელი ჰავისა და ციების გამო თხლად არიან დასახლებულნი.

ინდოეთის პეიზაჟი არაა მხატვრული. ხორბლის, ფეტვის, ქერის, მდოგვის დაუსრულებელი მინდვრები, ბამბისა და ბრინჯის აშწვანებული სივრცეები, თამბაქოს ვიწრო ზოლები. ჯუნგლი ინდოელ გლეხს დაუმუშავებელ მიწად მიაჩნია, რომელიც სიცხისგან გამხმარი ხეებით და სქელი ეკლნარებითაა დაფარული.

ვუფხები, პანტერები, ლეოპარდები, აფთრები, სპილოები და გველები ინდოეთში დღემდე მოიპოვებიან, მაგრამ ისინი გახიზნული არიან შორს უდაბნოებსა და ხელუხლებელ ტყეებში. საიდანაც თავს ესხმიან უახლოეს სოფლებს და იტაცებენ ცხოველებს. გლეხის ჩივილი მტაცებლების შესახებ უშედეგოდ რჩება. ვუფხს ინახავენ რომელიმე საზეიმო ნადირობისათვის. განსაკუთრებით დიდი ზიანი მოაქვთ გლე-

ხებისათვის გარეულ ღორებს, რომლებიც ღუპავენ ნათესების დიდ სიფრცევებს. ხდება ისეც, რომ გლეხებს ოფიციალურად უკრძალავენ მათ განადგურებას, რადგან გარეულ ღორებზე ნადირობა ითვლება საუკეთესო გასართობად, რომლობაც ინგლისელი და ინდოელი მაგნატები უმასპინძლდებიან თავის სტუმრებს. შინაური ცხოველის როლს ინდოეთში კამეჩი და აქლემი ასრულებს, სამხრეთში კი—სპილო.

ინდოეთის მოსახლეობა.

ინდოეთის მოსახლეობის უკანასკნელი აღწერა მოხდა 1921 წელს. ამ აღწერის ცნობების მიხედვით, ინდოეთში ცხოვრობს 318.942.480 კაცი. მათგან ბრიტანეთის ინდოეთზე მოდის 247.003.293 კაცი, ანუ მთელი მოსახლეობის 77%, ხოლო მკვიდრთა სახელმწიფოებზე მოდის 71.939.187 კაცი, ე. ი. მთელი მოსახლეობის 23%.

ინდოეთი — სოფლების ქვეყანაა. მის ქალაქებში ცხოვრობს მოსახლეობის მხოლოდ 10%. აქამდე მოიპოება ისეთი მივარდნილი კუთხეები, სადაც, სხვა თეთრკანიანებზე რომ არ ვილაპარაკოთ, არცერთ ინგლისელს არ გაუფლია.

ისე, როგორც გეოგრაფიულის მხრივ, ინდოეთი წარმოადგენს მთელ რივ ერთმანეთისაგან განსხვავებულ ოლქებს, როგორც ჰავის, ისე ბუნების მხრივ, ასევე მისი მოსახლეობაც არ არის ერთგვარი და ერთ ენაზე მოლაპარაკე.

მოსახლეობის ეს არაერთგვარობა ინგლისელებს ჩვეულებრივ მთავარ არგუმენტად მოჰყავთ ხოლმე ინდოეთის დამოუკიდებლობის მოთხოვნის წინააღმდეგ. როგორც კი დაისმება ინდოეთის თვითმმართველობის საკითხი, მაშინვე იმეორებენ ფრაზებს

ინდოეთში არსებული ცხრა რელიგიისა და 130 სხვადასხვა ენის შესახებ. „როგორ შექანიან ისინი თვითმმართველობას, — აცხადებს ინგლისის მთავრობა, — როცა ვერც კი გაიგებენ ერთმანეთისას, ხუმრობა ხომ არ არის 130 სხვადასხვა ენა და ცხრა სარწმუნოება, რომ არაფერი ვთქვათ რამდენიმე მეორენაირისხოვან კულტზე. მიეცით ინდოელებს თავისუფალი არსებობა, და ინდოეთი, როგორც მთლიანი სახელმწიფო, დაუყოვნებლივ შესწყვეტს არსებობას“.

ყველაფერი ეს ძალზე გადაჭარბებულია. 130 სხვადასხვა ენა ინდოეთში არ არის. არის მხოლოდ 12 ენა, რომელთაგანაც სამი უკვე მოკვდა. ამავე დროს მთელს მოსახლეობას (მადრასის პროვინციაში მცხოვრები რამდენიმე მილიონის გამოკლებით) ესმის ინდოსტანის ენა. ის, რასაც ინგლისელები ნათლავენ 130 ენად, არის არც მეტი, არც ნაკლები — სხვადასხვა რაიონისა და პროვინციების კილოკავები. იგივე შეიძლება ითქვას რელიგიის შესახებაც. ინდოეთში არის მხოლოდ ორი გაბატონებული რელიგია: ინდუიზმი ანუ ბრამანიზმი, რელიგია ოდესღაც მუსულმანების მიერ დაპყრობილ ინდოეთისა, რომელსაც მისდევს 216 მილ. მცხოვრები, და მაჰმადიანობა. დანარჩენი კულტი არაა ყურადღების ღირსი, რადგან მათ მიმდევართა რიცხვი ათეული ათასებით განისაზღვრება. დამოკიდებულება ორი მთავარი კულტის მი-

მდევართა შორის ყოველთვის მშვიდობიანი არაა. ისინი იმყოფებიან სხვადასხვა ეკონომიურ პირობებში, რომელიც ჯერ კიდევ მუსულმანების ინდოეთში შექრის დროიდან შექმნა.

მათ მტრობას ხელოვნურად აღვივებენ ინგლისელები საკუთარი ინტერესებისათვის. ინგლისის. მთავრობა თვითონ აქეზებს ინდუსებს მუსულმანების წინააღმდეგ და თვითონვე გაჰკივის მთლიანი ნაციონალური გრძნობის უქონლობაზე ინდოეთის მოსახლეობაში.

ინდოეთში მოსახლეობის განაწილებაზე მრავალი ფაქტი ახდენდა გავლენას. მთავარია ეკონომიური პირობები, რამაც ხალხის უფრო მჭიდროდ დასახლება გამოიწვია იქ, სადაც ნიადაგი და ნალექები ხელს უწყობდა მიწათმოქმედებას, და ისტორიული მიზეზები, რომლებმაც გავლენა მოახდინა სხვათა შორის ინდოეთში რელიგიური თემების განაწილებაზეც. ჩრდილო-დასავლეთიდან მოსული მაჰმადიანები დამკვიდრდნენ უმთავრესად ჩრდილო-დასავლეთის სანაპირო პროვინციებში, ჰენჯაბში, ბენგალიისა და სინდის აღმოსავლეთ ნაწილში. ინდუსები ცხოვრობენ უმთავრესად ინდოეთის ცენტრალურ და სამხრეთ ნაწილში. დანარჩენი რელიგიური უმცირესობანი გაფანტული არიან მთელს ინდოეთში, ბუდისტების გამოკლებით, რომლებიც თითქმის მხოლოდ ბირმაში ცხოვრობენ.

კლასები და კასტები

როცა ამ ას. ორმოცდაათი წლის წინაღ ინგლისელები შეიჭრენ ინდოეთში, — იქ მათ კასტური წყობილება დახვდათ. მთელს ინდოეთს ჰკვებავდა პატრიარქალური სოფელი, რომელსაც ყვლევდნენ: ფეოდალი რაჯები (თავადები), მიწათმფლობელი ზამინდარები, სახელმწიფოს მოხელენი და გადასახადის ამკრეფნი. ინგლისი ამ ფეოდალურ სამეფოში შეიჭრა ვაჭრის სახით, როგორც გამყიდველი და შემყიდველი, და თავისი იაფი საფაბრიკო საქონელით საძირკველი შეურყია ძველ ხელოსნობას.

იმათ შემოიღეს ფულის სისტემა; ამან მოსპო ნატურალური მეურნეობა, რომლის დროსაც როგორც ხელოსანი, ისე ფეოდალი ყველაფერს ნატურით ღებულობდა. ამავე დროს ინგლისელებმა საფუძველი შეურყიეს კასტურ წყობილებას.

ინდუიზმის მორწმუნე ნაწილი ინდოეთის მოსახლეობისა გაყოფილია სოციალურ ჯგუფებად, რომელთაც კასტები ეწოდება. კასტების წარმოშობის საკითხი დღემდე დიდ დავას იწვევს. ყოველ შემთხვევაში, ცნობილია, რომ თავდაპირველად ინდოეთში არსებობდა ოთხი კასტა: ბრამინები — ქურუმები, კშატრიები — მეომრები, ვაისია — მიწათმოქმედნი და შუდრა — ხელოსნები. ეს იყო ნამდვილი კლასობრივი დაყოფა, რომელიც არსებობდა ჯერ კიდევ

ძველ მონათმფლობელურ ინდოეთში და რომელიც შეიქმნა გამარჯვებულთა დამარცხებულებისადმი დამოკიდებულების ზეგავლენით. პირველი ორი კასტა გამარჯვებულთა კასტა იყო, რომელთაც დაიპყრეს ინდოეთი. დანარჩენი კასტები დამარცხებულთა კასტებს წარმოადგენდნენ.

ეს კასტები ჩვენს ერამდე არსებობდნენ. ზოგიერთი მეცნიერის უსაფუძვლო მოსაზრებით, ისინი წარმოიშვენ კანის ფერის სხვადასხვაობის ნიადაგზე: თითქოს კანის ფერი სავალდებულოდ ხდიდა ამა თუ იმ წესების შესრულებას საქმლის მიღებისა და ქორწინების დროს.

ისტორიული ცნობების მიხედვით, ამ წესებს ძველ დროში არ ასრულებდნენ და კასტაც ინდოეთში არც ისე დიდი ხანია, რაც წარმოიშვა.

ის შემოვიდა სპარსეთიდან. შემოღებულ იქნა ბრამინების მიერ, რომელთაც გამოიყენეს უპირატესობა, რომელსაც კასტების სპარსული დაყოფა აძლევდა ქურუმებს. კასტები საბოლოოდ ჩამოყალიბდა ინდოეთში ფეოდალურ პერიოდში, როცა გამოიყო მღწათმოქმედთა და ხელოსანთა კასტები.

დღეს ოთხ კასტად დაყოფას მხოლოდ ისტორიული ინტერესი აქვს, რამდენადაც ის წარმოდგენას გვაძლევს ინდოეთის თანდათანობითი განვითარების შესახებ. არსებითად კასტების რიცხვი უამრავია.

კასტა, რომელიც გარკვეულ ეკონომიურ ერთეულს შეადგენდა, ვერ დარჩებოდა კარჩაკეტილ, მშვიდობიან მდგომარეობაში. საწარმოო ურთიერთობათა განვითარებასთან ერთად იცვლებოდა კასტაც. პირველყოფილი ოთხი კასტა დიდი ხანია რაც არ არსებობს. თითოეული კასტა გაიყოფება უამრავ ჯგუფად, რომელთაც აგრეთვე კასტები ეწოდება და შეიქმნა შრომის შთამომავლობით განაწილების სხეულებში. არსებობს შვიდი ძირითადი პრინციპი, რომლის მიხედვითაც ხდება კასტებად დაყოფა: 1) ტომობრივი კასტები, — პენჯაბის ზოგიერთი ტომები გაერთიანდნ სოციალ-ეკონომიურ საფუძველზე ინდუიზმის მიღების შედეგად; 2) პროფესიონალური კასტები, როცა სხვადასხვა ტომის ან კასტის ხალხი ერთგვარი პროფესიის გამო ერთდება ერთ კასტაში (ამ ტიპის კასტები განსაკუთრებით განვითარებულია შეერთებულ პროვინციებში); 3) სექტანტური კასტები, როცა ამა თუ იმ სექტის პირები ჰქმნიან ერთ კასტას; 4) ეროვნული კასტები, რომლებიც აერთიანებენ ერთ კუთხეში მცხოვრებ ერთი ეროვნების ხალხს, მაგ. მარატები; 5) გადასახადების გზით წარმოშობლი კასტები, — როცა სხვადასხვა კასტის მიმდევრები ახალ ადგილზე გადასახლების შემდეგ ჰქმნიან ერთ კასტურ ჯგუფს; 6) ახალ ზნე-ჩვეულებათა შექმნის შედეგად წარმოშობილი კასტები და 7) შერეული კასტები.

კასტა არავითარ წინააღმდეგობაში არაა კლასთან. სხვადასხვა კასტაში მყოფი პირნი შეიძლება ერთ კლასს ეკუთვნოდნენ. დღეს, კლასობრივი დანაწილების ნიადაგზე, ინგლისელების ინდოეთში მისვლის დროი-

დერვიში.

დან დაწყებული, კასტური წყობილების გახრწნა სწრაფად მიმდინარეობს. კასტების მთავარი პრინციპის შესრულება — წინაპართა პროდესიის აუცილებელი შემკვიდრება — თითქმის შეუძლებელია კაბიტა-ლიზმის განვითარების გამო ინდოეთში. ასე, მაგალითად, უმაღლეს კასტას, ბრამინებს, უფლება აქვთ მისდიონ

მხოლოდ მეცნიერულ მუშაობას და ღვთისმსახურებას, მაშინ, როდესაც ბრამინების 75% ცხოვრობს „აკრძალული პროფესიებით“ — ფაბრიკაში მუშაობამდეც კი. სხვა კასტების შესახებ ლაპარაკიც ზედმეტია.

ყველაზე უფრო მტკიცეა მიწათმოქმედთა კასტები, მაგრამ ისინიც კარგავენ მიწას, მიდიან ქალაქებში და ივიწყებენ ძველ ტრადიციებს. კასტურ ჩვეულებათაგან ყველაზე უფრო ხანგრძლივად ცოცხლობს შერეული ქორწინების და ურთიერთობის აკრძალვა ე. წ. „შეუხებლებთან“, ანუ უწმინდურებთან, ე. ი. ინდოელი მოსახლეობის იმ ჯგუფებთან, რომლებიც არ ეკუთვნიან კასტას ან დაბალ კასტაში შედიან.

მოსახლეობის ასეთი განკიცხული ფენების წარმოშობა ადვილი ასახსნელია, უმაღლესი კასტები ყველა ჭუჭყიან და უსიამოვნო ვალდებულებას, როგორცაა, მაგალითად, ფეხსადგილების გაწმენდა და სხვა, დაპყრობილ მოსახლეობას აკისრებენ, რითაც ამ უკანასკნელებს ერთხელ და სამუდამოდ აყენებენ „უსუფთაოთა“ და „შეუხებელთა“ რიგში, რომელთაგანაც შეიძლება გაჭუჭყიანება და გადამდები სენის მიღება. დროთა მსვლელობაში ეს წმინდა სანიტარული ზომა რელიგიურ ჩვეულებად გადაიქცა. განკიცხული ჯგუფები ახლა უდიდესი ენერგიით იბრძვიან არსებობის უფლებისათვის.

ინდოეთში წ.-კ. მკოდნენი 8 0/0-ს შეადგენენ. თუ ქალებსაც ვიანგარიშებთ, ეს პროცენტი კიდევ უფრო ნაკლები იქნება. განკიცხულთა შორის წერა-კითხვის მკოდნეთა პროცენტი უფრო დაბალია. ცალკე სკოლები მათთვის არ არის, იმ სკოლებში კი, სადაც ბრამინების შვილები სწავლობენ, არცერთ „შეუხებელს“ არ შეუძლია შესვლა.

„ინგლისმა დაარღვია ინდოეთში ძველი ფეოდალური წყობილება, — ამბობს მარქსი, — და დააყენა ის ბურჟუაზიული ექსპლოატაციის გზაზე. თემური წყობილება, ეს საფუძველი ფეოდალური რეჟიმისა, განადგურებულ იქნა ინგლისის მანუფაქტურის საშუალებით.

დღეს ინდოეთს გარკვეული ადგილი უჭირავს კაპიტალისტურ საზოგადოებაში, ყველა აქედან გამომდინარე შედეგით. კლასობრივი დიფერენციაცია მეტად ჩქარი ნაბიჯით ვითარდება. მარქსის სიტყვებით: „ძველი აზიური საზოგადოების დარღვევამ შექმნა საფუძვლები დასავლეთის საზოგადოებრივი წყობილებისათვის აზიაში, ინგლისელებმა გამოიწვიეს ინდოეთში ახალი კლასების წარმოშობა, როგორცაა მრეწველები, ბურჟუაზია და პროლეტარიატი“.

კლასობრივი დყოფის მიხედვით ჩვენ შეგვიძლია გავარჩიოთ ინდოეთში შემდეგი სოციალური ჯგუფები: 1) მემამულეები, რომელთა რიცხვში შე-

დიან ადგილობრივი თავადები და სოფლის ბურჟუაზია 2) ბურჟუაზია და ინტელიგენცია, 3) მუშათა კლასი: ქალაქის და სოფლის პროლეტარიატი, 4) გლეხობა. კლასების რიცხვობრივი რაოდენობა ასეთია: 1921 წ. აღწერით 418.942.000 მრცხოვრებია მათ შორის სოფლის მეურნეობით ცხოვრობს 229 მილ. კაცი. აქედან 10 მილ. ეკუთვნის სოფლის მსხვილ არისტოკრატის და ბურჟუაზიას. ამათ რიცხვშივე შედიან მცირერიცხოვანი მესაკუთრე გლეხები, რომლებიც დაქირავებული შრომით სარგებლობენ, და აღნიშნული ჯგუფების კმაყოფაზე მყოფი პირები. წვრილი მიწადმოქმედი გლეხები, უმთავრესად მოიჯარადრენი, აგრეთვე წვრილი მესაქონლეები და მეთევზეები 180 მილიონს შეადგენენ, ბურჟუაზია და ინტელიგენცია შეადგენს 50 მილ. აქედან ვაჭრებსა და სხვა პარაზიტულ ჯგუფებზე მოდის 28 მილ., ინტელიგენციაზე 4 მილიონი, დანარჩენებია მსხვილი, საშუალო ბურჟუაზია და წვრილი მიწათმფლობელები.

ქალაქის პროლეტარიატი შედგება 2.681 ათას საფაბრიკო-საქარხნო მუშისაგან, 753 ათას რკინისგზელისაგან (ოჯახის წევრებთან ერთად ეს მუშები და რკინისგზელები 8 მილიონს შეადგენენ) და 24 მილიონი წვრილი ხელოსნისაგან.

სოფლის პროლეტარიატის რიცხვი უდრის, ოჯახის წევრებთან ერთად, 37.920 ათას კაცს. მოსახ-

ლეობის ცალკე ჯგუფს შეადგენენ ევროპელები. ინგლისის ქვეშევრდომთა რიცხვდ, 1921 წ. აღწერიო, უდრის 163 ათას კაცს, ამათგან 67.432 კაცი მოკალათებულია მოძალადეობის აპარატში, რომელიც ინგლისის ტახტს უმორჩილებს ინდოეთს. ესენი შემდეგნაირად ნაწილდებიან: ინდოეთის არმიაში მსახურობს 60.000 ინგლისელი, სამოქალაქო სამსახურში—3.432 და პოლიციაში 4.000. ამათ უჭირავთ უმაღლესი საპასუხისმგებლო თანამდებობანი ინდოეთის მმართველობის ყველა დარგში, განსაკუთრებით არმიასა და სამხედრო ავიაციაში. უკანასკნელ დროს ინდოეთის არმიაში, რომელიც 756.600 ერთეულისაგან შედგება, დაბალი აფიცრობის თანამდებობაზე მოიპოება ინდოელთა მცირე პროცენტი, სამხედრო ავიაციაში კი აქამდე არ მოიპოება არცერთი ინდოელი.

ის აღწერა, რომლის მასალებიც ჩვენ მოგვყავს, 1872 წლიდან მეხუთეა. ამ უკანასკნელი აღწერისათვის ის არის დამახასიათებელი, რომ წინანდელ, 1911 წ. აღწერასთან შედარებით ის გვაჩვენებს მოსახლეობის ზრდას ათი წლის განმავლობაში სულ 1,2 %-ეს აიხსნება შიმშილობით, რომელიც ყოველწლიურად ასეულ ათას მსხვერპლსა ნთქავს.

ბუნებრივი სიმდიდრენი

ჯერ კიდევ უძველეს დროის მრავალ ზღაპარსა და თქმულებაში ინდოეთი გამოყვანილია როგორც ძვირფასი მადნეულობით მდიდარი ქვეყანა. ზღაპარი ინდოეთის ქვეყანაზე, რომელშიც თითქოს ნიჩბებით შეიძლებაოდა საგანძურის მოხვეტა, ერთ-ერთი მიზეზი იყო იმისა, რომ ძველი მოგზაური მეზღვაურები ისწრაფოდნენ ამ ზღაპრული სამეფოსაკენ.

ძველ დროს ინდოეთში ბევრი სპილენძი იყო. მთელს ქვეყანაზე ცნობილი იყო და დღესაც სახელგანთქულია ბრინჯაოს და სპილენძის ხელოვნურად ნაკეთები ნივთები. ნაქები იყო ინდოელთა ფოლადის ხმლები და რკინის სხვა ნაწარმოებნი. დღეს ინდოეთის მთის სიმდიდრეები მცირე როლს თამაშობენ ლითონისა და მინერალების მსოფლიო ამოღებასთან შედარებით. ინდოეთის მთავარი უბედურება ისაა, რომ მას ძალიან ცოტა ქვანახშირი მოეპოვება, დამუშავებული ნახშირი ყოველთვის ვერაა კარგი ღირსების და თითქმის მთლიანად ქვეყნის შიგნით იხპარება. უკანასკნელ წლებში ნახშირის ამოღება რამდენიმედ გაიზარდა. ასე, მაგალითად, 1870 წ. ინდოეთში ამოღებული იყო 987 ათასი ტონი. 1914 წ.—15 მილ. ტონი; 1928 წელს კი 22 მილ. ტონი. ქვანახშირის მთავარი მომხმარებელია რკინის გზები. ქვანახშირის ბუდობების უფრო აჩქარებუ-

ლი დამუშავება გამოიწვია სარკინისგზო ქსელის გაფართოებამ. ინდოეთში არის ნავთი — ბირმაში, ასამში და პენჯაბში; 1927/28 წ. ამოღებულ იქნა 281 მილ. გალონი; ოქროს დამუშავება უმთავრესად ხდება მკვიდრთა სახელმწიფოში მეისოჯი. 1927 — 28 წ. დამუშავებულ იქნა 384 ათას უნცის რაოდენობით; შემდეგ ტყვია, ვერცხლი, რომელთაც უმთავრესად იღებენ ბირმაში, მარგანეცი, სელიტრა, მარილი, კალა. რკინის მადნები 1927/28 წ. ბენგალსა, ბიხარსა და ორისეში — ამოღებულ იქნა 1.846 ათას ტონის რაოდენობით, ძველ დროში რკინის და სპილენძის გაღობა შინამრეწველური წესით ხდებოდა თითქმის თვითღებულ პროვინციაში. მიღებულ ლითონს იყენებდნენ ყოველგვარი შინამრეწველური წარმოებისათვის, მაგრამ ის სავსებით უვარგისია სამანქანო ინდუსტრიის ტექნიკური მიზნებისათვის. ევროპული წესით რკინის ლითონის დამუშავების პირველი ცდა 1830 წ. ჩატარდა, რის შემდეგაც დაიწყეს მუშაობა აღნიშნულ პროვინციებში. უკანასკნელი ცნობებით აღმოჩენილია რკინის ახალი, მდიდარი ბუდობები მკვიდრთა სახელმწიფოებში. ლითონის ნაწარმოების დიდი ნაწილი ინდოეთს შემოაქვს გარედან. ეს ფაქტი ხაზგასმული იყო კომინტერნის მე-VI კონგრესზე, რომელმაც აღნიშნა ადგილობრივი რკინის, ფოლადის და ამ ნივთიერებათაგან გაკეთებულ სხვა ნაწარმთა უმნიშვნელო რაოდენ-

ნობა (10 %), დანარჩენი 90 % შემოაქვთ სხვა ქვეყნებიდან რკინის და ფოლადის, მანქანების, რკინის მასალების და ჭურჭლის სახით.

ნიმოსვლის საშუალებანი.

როცა ინდოეთის გზებზე ჩამოვარდება ხოლომე ლაპარაკი, ინგლისი არასოდეს არ ივიწყებს თავისი დამსახურების აღნიშვნას ამ ქვეყნის ცივილიზაციასა და კულტურასთან დაკავშირების საქმეში. მაგრამ ნამდვილად კი ინდოეთი თავისი სივრცით ათჯერ დიდია გერმანიაზე და უდრის მთელი ევროპის სივრცეს (ს. ს. რ. კ. გამოკლებით), ხოლო მისი სარკინისგზო ქსელი ხუთჯერ ნაკლებია ევროპის რკინისგზების ქსელზე.

ინგლისის ბატონობამდე ინდოეთში არსებობდა გზები, რომლებიც აერთებდნენ უმთავრეს სავაჭრო პუნქტებს. დღეს ამ გზების რიცხვი გადიდდა, მასმთავაზა გზატკეცილების 300 ათასი კილომეტრი და დაახლოებით რკინის გზების 55 ათასი კილომეტრი. მიუხედავად ამისა, წლის წვიმიან დროს ქვეყნის მრავალი სამიწათმოქმედო ოლქი დღევანდლამდე თითქმის გაუვალია: არის ადგილები, სადაც წლის არცერთ დროს არ შეიძლება მისვლა, თუ არა ჯორების საშუალებით.

მეორე მხრივ ავღანისტანის მოსაზღვრე და ჩვენთან ახლოს მდებარე ჩრდილო დასავლეთის პროვინ-

ცია შთლიანად დასერილია სიგრძე-სიგანით საუკეთესო საავტომობილო გზატკეცილებითა და რკინის გზებით, რომელთაც განსაკუთრებული სტრატეგიული მნიშვნელობა აქვთ ავღანისტანთან და ს. ს. რ. კავშირთან ომის შემთხვევაში. ნაციონალისტები ამას უსაყვედურებენ ინგლისელებს და აღნიშნავენ, რომ ჩვენთვის საჭიროა უფრო ნაკლებად მოწყობილი, მაგრამ ეკონომიურად უფრო მნიშვნელოვანი გზები ქვეყნის შიგნით, სადაც მოსახლეობა უფრო კულტურულია და მჭიდროდაცაა დასახლებელი. მიუხედავად ამისა, ინგლისის მთავრობას თავისი დამსახურება ამ დარგში უდიდესად მიაჩნია.

მიწათმოქმედება.

ინდოეთში მოსახლეობის 319 მილ. კაციდან მიწათმოქმედებაში ჩაბმულია 229 მილ., მემამულეები და მდიდარი გლეხები შეადგენენ 10 მილიონს. 180 მილ., ე. ი. ძირითადი მოსახლეობა, წარმოადგენს იმ გლეხურ მასას, რომელიც თვით ინგლისური ოფიციალური ანგარიშებითაც კი იმდენად ღარიბია, რომ მისი კეთილდღეობის აღდგენა განსაკუთრებულ ზომებს საჭიროებს.

ინდოეთში სულ 2.316 ქალაქია $32\frac{1}{2}$ მილ. მცხოვრებით და 685.655 სოფელი 287 მილ. მცხოვრებით.

მიწათმოქმედების მიმდევარ 229 მილ. მცხოვრებზე, მემამულეების ჩათვლით, დასამუშავებლად გამოსადეგი მიწის 222 მილ. აკრი მოდის,

ყველაზე უფრო მსხვილი მიწათმფლობელია ინდოეთში ინგლისის მთავრობა, მას ეკუთვნის მიწები, რამლებიც იძლევა მისი ბიუჯეტის საშემოსავლო ნაწილის ერთ მეხუთედს.

ინდოეთში მიწათმფლობელობის სამი სისტემაა — ზამინდარი, რაიოტვარი და თემური მიწათმფლობელობა. ეს უკანასკნელი თანდათან კვდება.

ზამინდარის სისტემის დროს, მსხვილი მიწათმფლობელნი, — ზამინდარები ანუ ტალუკდარები (მსხვილი მემამულეები), რომელთაც მიწა აღებული აქვთ იჯარით ინგლისის მთავრობისაგან, — შუამავლებს წარმოადგენენ მთავრობასა და გლეხურ მასას შორის. გლეხები იჯარით იღებენ მიწებს ამ მემამულეთაგან; იჯარას იხდიან ფულად ან პროდუქციით. საიჯარო ქირის ერთი ნაწილი შეუდის მთავრობას საადგილმამულო გადასახადის სახით.

ეს სისტემა გავრცელებულია ჩრდილოეთში, სადაც ბრიტანეთის ინდოეთის დასამუშავებელი მიწების 53%-ზე ვრცელდება იგი.

მიწით სარგებლობის შესახებ ინდოეთში არსებობს დროებითი და მუდმივი დებულებანი.

მიწით მუდმივი სარგებლობის დებულების თანახმად, რომელიც 1793 წ. იქნა დამტკიცებული, ზამინდარებმა უნდა იხადონ მთავრობის სასარგებლოდ გლეხობისაგან მიღებული იჯარის 90%. 1854 წ. ის შემცირდა 50%-მდე, დღეს კი შეადგენს სულ გლე-

ხის საიჯარო გადასახადის 27⁰/₁₀₀; ხოლო გლეხის სა-
იჯარო ქირა კი ამისდაკვალად არაა შემცირებული.

მიწები, რომლებზედაც დროებითი დებულება
ვრცელდება, იბეგრება პერიოდულად, და ზამინდა-
რები უხდინან მთავრობას იმის ნახევარს, რასაც ილე-
ბენ მოიჯარადრე გლეხებისაგან.

რაიოტვარის სისტემით, რომელიც უმთავრესად
ბომბეის, მადრასის და პენჯაბის პროვინციებში არსე-
ბობს, რაიოტები—გლეხები—უშუალოდ დებულობენ
მიწებს მთავრობისაგან. ბევრის რაოდენობა ყოველ
ოცდაათ წელს უნდა გადაისინჯოს, სათანადო დე-
პარტამენტი არკვევს თვითიული მინდვრის საშუალო
წლიურ ღირებულებას, აკლებს მას დამუშავების ღი-
რებულებას და სხვა ხარჯებს და წმინდა შემოსავლის
50⁰/₁₀₀-ს ნიშნავს მთავრობის სასარგებლოდ.

თემური სისტემით, რომელიც ახლა იშვიათად
გვხვდება, მთელი სოფელი ურთიერთ თავდებობით
აგებს პასუხს მთავრობისათვის სამიწათმოქმედო გა-
დასახადის გაღებაში.

ამ სისტემის დროს ორგვარ შემთხვევას აქვს ად-
გილი:

1. მთელი მიწები საერთო სარგებლობაში იმყოფება, დამუშავება შეერთებული ძალ-ლონით ხდება და მოსავალი თანაბრად იყოფა მომუშავეთა შორის და
- 2) თითოეული მიწათმოქმედი ამუშავებს მისთვის გა+

მოყოფილ ნაკვეთს და იხდის იმდენს რაც მას ხვდება წილად, დანარჩენს იტოვებს საკუთარ სარგებლობაში.

ინდოელი გლეხების უმრავლესობას საკუთარი მიწები არა აქვს, ამიტომ ისინი ხდებიან მემამულეების ან მთავრობის მოიჯარადრეებად. ზამინდარები აძლევენ მიწას პატარ-პატარა ნაჭრებად და ღებულობენ გლეხობისაგან მასზე გაცილებით მეტ გადასახადს; ვიდრე გათვალისწინებულია კანონით.

ინდოელი მემამულე უკრავლეს შემთხვევაში წარმოადგენს რანტიეს, ეკონომიურ პარაზიტს, რომელიც სისხლს სწოვს გლეხობას და ერთ კაპიკს არ ხარჯავს სოფლის მეურნეობის გაუმჯობესებაზე. მიწათმფლობელთა რიცხვი, რომლებიც არ ეწევიან სამიწათმოქმედო შრომას, ყოველწლიურად იზრდება ეკონომიურად განადგურებული გლეხობის ხარჯზე.

ასე, მაგალითად, პროვინცია მადრასში 1901 წ. მათი რიცხვი 20 კაცს უდრიდა; 1911 წ. კი უკვე 77-ს. მიწათმფლობელთა რიცხვის ზრდასთან ერთად უარესდება გლეხობის მდგომარეობა, რომელიც ჰკარგავს მიწის უკანასკნელ ნაჭრებს.

მოიჯარადრე გლეხობაზე უკეთეს მდგომარეობაში არ არიან მესაკუთრე გლეხები (რაიოტვარის და თემური სისტემები). ისინი თანდათან ჰკარგავენ მიწებს და მოჯამაგირეებად ხდებიან. ერთ-ერთი უმთავრესი

ბოროტება, რომელიც მათ სტანჯავთ — ესაა მიწის უკიდურესი დაქუცმაცება. ინდუსთა ძველი კანონის მიხედვით, რომელსაც მოსახლეობა ასრულებს დღემდე, თითოეული შვილი იღებს მამის საკუთრების ნაწილს. თუ მამა ჰფლობდა მიწის ნაკვეთებს სამ ადგილას, თითოეული შვილი იღებს სამივე ნაკვეთიდან თანასწორ ნაწილს. ამის შედეგად თითოეულ გლეხს აქვს მიწის რამდენიმე ნაკვეთი სხვადასხვა ადგილას, რაც იწვევს ბევრი დროსა და შრომის დაკარგვას, ზღუდავს კულტურების შერჩევას და აძლიერებს მიწათმოქმედების ჩამორჩენილობას. დაქუცმაცების მაგალითად შეიძლება მოვიყვანოთ კანარის ერთ-ერთი მაზრა, სადაც 59 მიწისმფლობელს ეკუთვნის 59 აკრი მიწა, რომელიც გაფანტულია 139 ადგილას. ზოგიერთ გლეხს მიწები დაფანტული აქვს 10 ადგილას, ამავე დროს მიწის ზოგიერთი ნაკვეთი უდრის აკრის ერთ მეოცდაათედს. ამ უმნიშვნელო ნაჭრების გვერდით კი არის უზარმაზარი თავისუფალი ადგილები ნადირობისათვის. მათში დაცული მხეცები დაუსჯელად ანადგურებენ გლეხობის ნათესებს.

ეკონომიური თვალსაზრისით, გლეხობისათვის ამ ორ სისტემას შორის არავითარი განსხვავება არ არის. ზამინდარის სისტემით მას შემამულე ყვლეფს, რაი-ოტვარის სისტემით კი — მთავრობა. მიწების რაოდენობა, რომლებიც გლეხობის განკარგულებაში იმყოფება ორივე სისტემის დროს, ბოლოს და ბოლოს

ისეთი უმნიშვნელოა, რომ მასზე არსებობა ძალიან ძნელია. ზამინდარის სისტემის დროს პროდუქტების დიდ ნაწილს ართმევენ მას საიჯარო გადასახადის და ბეგარის სახით და გლეხი შიმშილობას განიცდის: რაიოტვარის სისტემით სხვადასხვა სახის გადასახადის შედარებითი რაოდენობა ნაკლებია, მაგრამ გლეხი ვალდებულია თავის ხარჯზე არჩინოს გადასახადის ამკრეფნი და იძულებული ხდება მუდმივი ქრთამებით მოისყიდოს ისინი.

გლეხობის მთელი შემოსავალი ფაქტიურად პირდაპირ და არაპირდაპირ გადასახადთა დაფარვას ხმარდება. მისი სიღარიბის მთავარი წყაროა ის ორმაგი ექსპლოატაცია, რომელსაც განიცდის, როგორც ადგილობრივი, ისე უცხო ქვეყნის კაპიტალისაგან.

გლეხობა იყვლიფება მარცვლის საზღვარგარეთ გატანის გამო. ყოველწლიურად, მიუხედავად მოსავლიანობისა, ინდოეთიდან გააქვთ ასეული ათასი ტონი პური, რაც ქვეყნის შიგნით იწვევს სპეკულიაციას და სასურსათო საგნებზე ფასების აწევას.

მეორეს მხრივ, სოფლის მოსახლეობა სასურსათო მარცვლეულის მაგიერ აწარმოებს ტექნიკურ კულტურებს, მრეწველობისთვის საჭირო ნედლე პროდუქტებს, საბაზრო ფასები კი საკვებ საგნებზე იმდენად მაღალია, რომ მას არ შეუძლია ბაზრით სარგებლობა.

ინდოეთის უმნიშვნელოვანეს კულტურებად ძველთაგან ითვლება პური, ბრინჯი, ქერი, ჯუგარა, ფეტ-

ვი, ყავა, ჩაი, ყოველგვარი ზეთოვანი და ლებნიანი მცენარე, ბამბა, ინდიგო და სხვა.

ინდოეთის უმთავრესი საწარმოო კულტურა ბრინჯია. ისაა მოსახლეობის დიდი ნაწილის ძირითადი საკვები საგანი, მას უკავია ახლა 79 მილიონი აკრი და, მიუხედავად ამისა, ის საკმაო არაა. ეს ხდება იმის გამო, რომ ინდოეთი წარმოადგენს ბრინჯის უდიდეს ექსპორტიორს, მასების მოხმარების შემცირების ხარჯზე.

ხორბლის მხრივ ინდოეთს მესამე ადგილი უჭირავს ამ პროდუქტის მწარმოებელ ქვეყნებს შორის. ხორბალს ეკავა 1928 წ. 25 მილ. აკრი.

ფეტვი ნაკლებ როლს არა თამაშობს მოსახლეობის საკვებ პროდუქტთა შორის.

არის ფეტვის სპეციალური ჯიშები, რომლებიც მხოლოდ ინდოეთში მოდის, სახელად ბაჯრი და რაჯი ჰქვიან. იმით უმთავრესად ღარიბი მოსახლეობა იყვებება.

ზემოთმოყვანილ გარემოებათა შედეგად ინდოელი გლეხი მუდმივ შიმშილობას განიცდის. 1921 წ. აღწერის მიხედვით, გლეხური ოჯახების 85%-ს აქვთ მხოლოდ იმ შემოსავლის 51%, რომელიც აუცილებელია, რომ არ იშიმშილოს. მოიპოვება მთელი რაიონები, რომლების გლეხური მოსახლეობა 8 — 10 მანეთით ცხოვრობს წელიწადში ზითო სულზე.

თუ როგორ ცხოვრობს ინდოელი გლეხი, ამას შემდეგი მაგალითიდან დავინახავთ: მადრასიდან ოცი ვერსის დაშორებით არის სოფელი. მასში 500 მცხოვრები და 50 სახლია.

მოსახლეობა ცხოვრობს ოჯახებად. ერთი ასეთი ოჯახი შედგება ორი ძმისა, მათი ცოლებისა და 8 ბავშვისაგან. მიწის საერთო რაოდენობა მთელს ოჯახზე უდრის 4 აკრს. აქედან ისინი წლის განმავლობაში სამჯერ იღებენ მოსავალს — ორს ზაფხულში, ხოლო ერთს ზამთარში და ეს მათ წელიწადში 140 მანეთს აძლევს. 30 მან. იხდიან მთავრობისათვის — სამიწათმოქმედო გადასახადის სახით, ორი მანეთი მინდის საგზაო ბეგარაზე, 40 მანეთამდე ჯდება უღელი კამეჩის შენახვა და 40 მანეთს ოჯახი საერთო ძალღონით გარეშე სამუშაოებზე შოულობს. ამგვარად, 12 სულისაგან შემდგარი ოჯახი ცხოვრობს მთელი წლის განმავლობაში 100 მანეთით, ე. ი. თითო სულზე მოდის 9 მანეთი. მემამულეთა მინდვრებზე მამაკაცები 10 საათის მუშაობაში დღეში 25-დან 30 კაპეიკამდე იღებენ, ქალები და ბავშვები კი — 12-და 15 კაპეიკამდე. ხანდახან სამინდვრო მუშაობის ნაცვლად მიმართავენ შემთხვევით სამუშაოებს მადრასში.

რა მოეპოვება ასეთ გლეხურ ოჯახს მთელი წლის კატორღული მუშაობის შედეგად?

ყველა 12 კაცი ცხოვრობს მიწურ ქობში. საოჯახო ნივთები არა აქვთ.

მამაკაცები და ქალები მთელი წლის განმავლობაში ატარებენ ერთსა და იმავე ქსოვილს, რომელიც ფარავს მხოლოდ თქმებს. დედაკაცები და გოგოები განუსაზღვრელი დროის განმავლობაში ატარებენ ქსოვილის ნაკვეთს—სარის—რომლითაც იფარავენ სხეულს.

ისინი ერთხელ სჭამენ დღეში, მათი საკვები შედგება მარტო ბრინჯისაგან. მიუხედავად ასეთი სიღატაკისა, ეს ოჯახი კისრამდე ვალშია ჩაფლული.

ყველაფერი, რაც ყოველდღიური ცხოვრების ჩარჩოებს სცილდება, საჭიროებს მევახშის დახმარებას—იქნება ეს ავადმყოფობა, ქორწინება, თუ სიკვდილი.

ინდოეთში გლეხი იბადება და კვდება მევახშის ვალებში ჩაფლული.

იმავე სოფელში არიან უფრო მეტად ლატაკნი — 80 უმიწაწყლო მოჯამაგირე, რომელთაც ზემოთ აღწერილი ოჯახის ცხოვრება მიუწვდომელ ფუფუნებად მიაჩნიათ.

ისინი მოკლებული არიან საშუალებას ხანდახან დღეში ერთხელ მაინც, სჭამონ, რის გამოც პირდაპირ შიმშილისაგან კვდებიან.

ამას უნდა დავუმატოთ, რომ ამ სოფელში, რომელიც სულ 20 კილომეტრითაა დაშორებული ისეთ დიდ სამრეწველო ცენტრს, როგორცაა მადრასი, სკოლა არ არის.

ისეთი სოფლები, როგორიც მადრასის ახლოსაა, თეთქმის ყველა პროვინციაში გვხვდება. ბიხარში,

ბენჯაბში, ბენგალიაში — ყველგან სწარმოებს იგივე ბრძოლა არსებობისათვის, ყველგან უმუშევრობაა, გლეხები ყველგან შიმშილობენ, ყველგან მცირე ხელფასია და დიდი სამუშაო ღირს სოფლის მოჯამაგირეებისათვის. ყველგან დიდი სასოფლო-სამეურნეო

ტალახისა და თიხისაგან გაკეთებული ქოხი

გადასახადი, ცუდი ბინები, სანიტარული პირობების, განათლების და საექიმო დახმარების უქონლობა.

ზემოთმოყვანილი ფაქტები (1928 წ.) ნათელს ჰყენს გლეხობის აუწერელ სიღატაკეს.

ინდოელ გლეხთა 17% არ აქვს ამა თუ იმ სახის დაფალიანება,

თითოეულ მიწათმოქმედზე საშუალოდ 200 მან, ვალი მოდის. მთელი გლეხობის საერთო დავალიანება 12-ჯერ აღემატება მათ მიერ შესატან გადასახადს. მიწის მუშის გაღატაკების ტემპზე რეალურ წარმოდგენას იძლევა შემდეგი ციფრები: 1866 წ. — 1874 წლამდე გაყიდულ იქნა ვალებში 88 ათასი აკრი მიწა; შემდგომს ყოველ ხუთ წელში ეს ციფრი იზრდება და 1900 წ. აღწევს 338 ათას აკრს. 1920 წლის გამოანგარიშებიდან გამოიძრკვა, რომ ყოველ წლიურად იყიდება გლეხობის მიწების 20 ათასი აკრი.

ინდოელი გლეხის ცხოვრებაში უდიდეს როლს მკვებზე თამაშობს. ინგლისის მთავრობა ცდილობს მკვებშეს დაუპირისპიროს კოოპერატიული საზოგადოებანი. გლეხისაგან მკვებზე ჩვეულებრივად 15-დან 50%-მდე იღებს, მაგრამ არის უფრო დიდი % იცოიგი ხანდახან 200%-მდე აღის. კოოპერატიული საზოგადოება კი სულ 9%-ს ართმევს. მიუხედავად ამისა, გლეხი უფრო მკვებშეს ეტანება, რადგანაც უკანასკნელი ვადებს ისე ფორმალურად არ უდგება როგორც კოოპერატივების ადმინისტრაცია. აუცილებელ შემთხვევაში იგი იცდის ხოლმე და, რა თქმაუნდა, არ ივიწყებს თავის სარგებელსაც. მახეში გაზმულ გლეხს კი ვადის გაგრძელება უხარია. მკვებში მთავარი ბოროტება ისაა, რომ ის მიწის მუშისგან აუწერელად დიდ სარგებელს იღებს და ფართოდ

სარგებლობს მისი დავალიანებით, გამოუცდელით და უვიცობით სავაჭრო საქმეებში.

მევახშე აერთიანებს კრედიტორისა და ხორბლით მოვაჭრის ფუნქციას, ის ყუდულობს გლეხისაგან მისი ნაწარმოების პროდუქტებს, როცა ბაზარზე უცვლელი ან დაბალი ფასებია და მიყიდის მას მსხვილ ექსპორტიორს, რომლისთვის საქმის დაჭერა საბითუმო მოვაჭრესთან უმჯობესია.

მევახშე ხდება სოფლის ეკონომიური დიქტატორი, რომელიც თავის პირობებს უკარნახებს და მწარმოებელს თავისი პროდუქტის უმნიშვნელო ნაწილს უტოვებს.

გლეხობის სიღარიბე გამანადგურებელ გავლენას ახდენს მიწა-მოქმედებაზე.

მიწის დამუშავება ღრემდე პირველყოფილი რკინისწვერიანი ხის გუთნით სწარმოებს. ეს გუთანი მხოლოდ მიწის ზედაპირს ჩიჩქნის. ბევრ ადგილას უფრო მძიმე გუთანი წარმოუდგენელია, რადგან მუშა საქონელს არ შეუძლია მისი თრევა.

დეკანში უფრო მძიმე გუთნებია, მაგრამ მისთვის სჭიროა რამდენიმე უღელი ხარი.

სასოფლო ინვენტარი ძალიან ელემენტარულია, მანქანა მასში სრულიად არაა.

ინდოეთის სოფლის მეურნეობის ჩამორჩენილობა განსაკუთრებით ხასიათდება თესლბრუნვის უქონლობით ბევრ ადგილას, რაც ნიადაგის გამოფიტვას იწვევს.

გლახთა მინდვრები ინდოეთში ყველაზე უფრო საჭიროებს სასუქს. ხელოვნური სასუქისათვის გლეხობას არ აქვს საშუალება.

შემის ნაკლებობის გამო საქონლის ნაკელს სათბობ მასალად იყენებენ.

ბევრ მიწის მუშას უღელი საქონელი ჰყავს. საქონელიც აგრეთვე შიმშილობას განიცდის. ცხენი ინდოეთში თითქმის სრულებით არაა. ტვირთის საზიდად იყენებენ ვირს და ხარს. ევროპასთან შედარებით ინდოეთი ღარიბია საქონლის მხრივ. საქონლის რაოდენობა, 1921 წლის აღწერის მიხედვით 145 მილ. უდრის.

მინდვრების მორწყვა ყველგან დამაკმაყოფილებელი ვერაა. ინგლისის მთავრობა, სხვა სიკეთეთა შორის, რომელიც თითქოს მან მისცა ინდოეთს, პირველ რიგში აყენებს ირიგაციას, მაშინ, როდესაც ცნობილია, რომ საირიგაციო სისტემა ინგლისმა მზარეულად მიიღო დიდი მონგოლებისაგან. დღეს 49 მილ. სარწყავ აკრში ინგლისის მთავრობის წილზე მოდის 20 მილიონი აკრი; აქაც არხების უმრავლესობა იმაზე დიდი ხნით აღრეა გაყვანილი ვიდრე ინგლისელები ინდოეთში მივიდოდნენ.

ეს 20 მილ. აკრი სასაცილო პარადოქსად მოჩანს იმ 113 მილ. აკრთან, რომელიც სავსებით უმრავლესად მოსადეგი მიწაა, მაგრამ ურწყავია. ამას გარდა, სწავირობა აღენიშნათ, რომ ინგლისელებისა და ინდოელთა

მემამულეების მიერ დაპყრობილია საქოვრებისა და პლანტაციების დიდი ფართობები. თავის პლანტაციებზე ინგლისის მთავრობა ფულს არა ზოგავს. მაგ., სილში საფუძველი ეყრება ახლა უდიდეს სარწყავ სისტემას ინგლისის ბამბის პლანტაციებისათვის. მაგრამ ინდოელი გლეხობისათვის ის სრულიად უსარგებლო დარჩება. პლანტაციები ერთის მხრივ მეტოქეობას უწევენ გლეხურ მეურნეობას, მეორეს მხრივ, იძლევიან სასოფლო-სამეურნეო მუშების აშკარა კაპიტალისტური ექსპლოატაციის ტიპიურ სურათს.

ამ ბოლო დროს ინგლისის მთავრობამ მოუხშირა ინდოელი გლეხის გალატაკების შესახებ საკითხის დასმას. ინგლისელები ამის მთავარ მიზეზად ასახელებენ თვით გლეხთა მასებს. ისინი იმეორებენ ბურჟუაზიული ეკონომისტების ფრაზებს ნიადაგის გამოფიტვის, მიწის ნაკვეთებად დაქუცმაცების, ტყის გაჩეხვის, ინდოელი გლეხის „სიზარმაცის“ და მისი შრომის ნაკლები ნაყოფიერების შესახებ; ამავე დროს ინგლისი სერიოზულად შეშფოთებულია შექმნილი მდგომარეობით. რასაკვირველია, აქ საკუთარი სარგებლობის თვალსაზრისი ლაპარაკობს, რადგანაც ინდოეთი მათ უნდათ, როგორც საქონლის გამსაღებელი ბაზარი.

ეს შიში ხელს არ უშლის მას, რომ სოფლის მეურნეობის საჭიროებისათვის მათ გაიღონ ყოველწლიურად 6.590 ათასი მანეთი, რაც თითო აკრზე 3 კაპეიკს შეადგენს. თუ მხედველობაში მივიღებთ, რომ

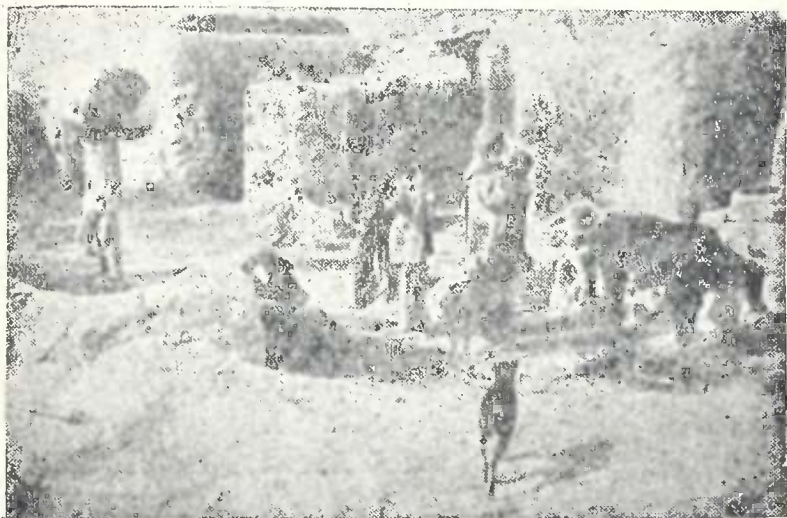
სამხედრო საჭიროებისათვის ყოველწლიურად 500 მილ. მანეთი იხარჯება, პირდაპირ განსაცვიფრებელი ხდება თანხების ასეთი შეუსაბამო განაწილება ინგლისის კაპიტალიზმისაგან, რომლის ექსპლოატაციის სისტემა ახრჩობს ინდოეთის მიწათმოქმედებას თავისავე საზიანოდ.

მიუხედავად ამისა, ზოგიერთი ცდა „მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად“ ინგლისის მთავრობამ მაინც გააკეთა. მან შექმნა სამეფო კომისია მიწათმოქმედების საქმეებზე, რომელიც მთელი ორი წლის განმავლობაში იკვლევდა სოფლის მეურნეობის მდგომარეობას ინდოეთში. ეს კომისია მივიდა იმ დასკვნამდე, რომ მიწათმოქმედების არსებულ პირობებში ქვეყანა სრული სილატაკისაკენ მიექანება. ამის შემდეგ მან შეიტანა მეცნიერული და პრაქტიკული ხასიათის წინადადებანი.

ერთის მხრივ, კომისია წინადადებას იძლეოდა შექმნილიყო საიმპერატორო სამეცნიერო გამოკვლევათა ინსტიტუტი მუშაკთა შესაფერი კადრის მოსამზადებლად, გადიდებულიყო სასოფლო-სამეურნეო კათედრების რიცხვი უნივერსიტეტებში და გაზრდილიყო აგრონომთა რიცხვი.

მეორეს მხრივ, კომისია წინადადებას იძლეოდა შექმნილიყო სანიმუშო მეურნეობანი, მერძეობის მსხვილი მეურნეობანი, ყოველგვარი ღონისძიება ყოფილიყო მიღებული სოფლის მეურნეობის დაქვეითე-

ბის შესაჩერებლად. ინდოეთის მიწადმოქმედება, — ნიადაგის განოყიერების, საწარმოო იარაღების, თესლობრუნვის, საქონლის ჯიშისა და თესლის გაუმჯობესებების მხრივ, — უნდა წავიდეს იმ გზით, რომლითაც მიდის ევროპა.

სოფელი ინდოეთში.

ყველა ამ ღონისძიებას მხედველობაში ჰყავს, პირველ ყოვლისა, შეძლებული გლეხი, რადგან ღარიბი გლეხობისათვის სრულიად მიუწვდომელია კომისიის მიერ წამოყენებული ღონისძიებანი.

კომისიას, რა თქმა უნდა, კარგად ესმოდა ეს, როცა დაპარაკობდა, რომ საუკეთესო საძოვრები საუკეთესო მესაქონლეებს მიეცესო, საქონლის ნაკელი

ხელოვნური განაყოფიერებით შეიცვალოსო, კერძო პირებს საშუალება მიეცეს წვრილი სარწყავი სისტემის მოწყობისაო.

ყველაფერი ეს ხელმისაწვდომია მხოლოდ მემამულეებისა და შეძლებული გლეხებისთვის — კულაკებისთვის.

ამიტომაც ინგლისის მთავრობა მათკენ იღებს თავის გეზს.

მას განზრახვა აქვს კომისიის წინადადებათა თანახმად „იმ პირებს, რომელთაც შეუძლიათ მეურნეობის თანამედროვე საფუძველზე წარმოება, მიეცეს უფრო მოზრდილი მიწის ნაკრები“, კიდევ მეტი შექმნას ცალკე მსხვილი მეურნეობანი, რომლებიც ვალდებული გახდებიან გააშენონ ვაქრობისათვის გამოსადეგი კულტურები.

თავისი მზრუნველობის ქვეშ მყოფ კულაკთა დავის აცილების მიზნით, კომისია წინადადებას იძლევა, რომ შეძლებულ გლეხობასთან მოუღალაპარაკებლად არ მოხდეს მიწათმოწყობა ახალ საფუძველზე.

ამავე დროს მთავრობა ამ შეძლებულ გლეხობას აუარებელ დაპირებას აძლევს, ქალაქის ბაზრის მოწესრიგებამდე კი, რომლებზეც მიდის მხოლოდ კულაკი. ამავე დროს სრულიად მივიწყებულია ლარბი გლეხისთვის მისაწვდომი სოფლის ბაზარი.

მიწათმოქმედების სამეფო კომისიის ძირითადი მიზანია მსხვილი მრეწველობისათვის ბაზრის გაფართო-

ება. კომისიას მხედველობაში აქვს სწორედ ინგლისის მრეწველობა, ამისთვის მან გაილაშქრა ინდოეთში ზეთისსახდელ, აზოტის და სხვა ქარხნების მოწყობის წინააღმდეგ და წინადადება შეიტანა გარედან შემოსატან რკინასა და ფოლადზე ბაჟების შემცირების შესახებ.

ამგვარად ინგლისი განაგრძობს თავის ძველ პოლიტიკას: ინდოეთმა უნდა დაივიწყოს ინდუსტრიალიზაცია; მისი დანიშნულებაა იყოს ინგლისის მრეწველობის ნედლეულის ბაზა და საქონლის გასასაღებელი ბაზარი.

მრეწველობა.

ინდოეთის მრეწველობაში მოსახლეობის 11% არის ჩაბმული, თუ ხელოვნებსაც ჩავთვლით. საფაბრიკო და სამთამადნო მრეწველობაში ჩაბმულია 2.181 ათასი კაცი. ტრანსპორტზე მუშაობს 753 ათასი კაცი, რაც სულ, დაახლოებით, 3.300 ათას მუშას შეადგენს. ჩვეულებრივ ამ რიცხვს უმატებენ ოჯახის წევრებს და დგება უფრო დიდი ციფრი — 8 მილიონამდე. მაგრამ ფაქტი მაინც ფაქტად რჩება და, მიუხედავად იმისა, რომ ინდოეთი ხელოვნურად დააყენეს მრეწველობის მხრივ მეექვსე ადგილზე, ინდოეთის სახალხო მეურნეობა ყველაზე ჩამორჩენილ სახელმწიფოთა უკან დგას.

1914 წლის ომამდე ინდოეთის ეკონომიკას ახალიათებდა ინგლისის მისწრაფება იმისკენ, რომ ყოველმხრივ შეეფერხებინა ინდოეთის დამოუკიდებელი მრეწველობის განვითარება. კაპიტალისტური განვითარების სფეროში მოქცევის შემდეგ ინდოეთს არ შეეძლო გვერდი აეხვია ფაბრიკებისა და ქარხნებისათვის. ამ გზაზე ის შედგა მე-XIX ს. დასაწყისს; ამავე ხანებში ჩნდება ინდოეთში პირველი ფაბრიკები.

მე-XIX ს. ბოლომდე ინგლისელები განუყოფლად ბატონობდნენ ინდოეთში. რკინისგზები, სამთამადნო საქმე, საზღვაო ტრანსპორტი — ინგლისის კაპიტალის ხელში იყო, რომელმაც საფუძველი ჩაუყარა მე-XIX ს. ნახევარში საპლანტაციო მეურნეობას ჩაის, ყავის, ჯუტის და ინდიგოს კულტურების წარმოებით.

ინდოეთის ბურჟუაზიას მხოლოდ მე-XIX ს. ბოლოს მიეცა საშუალება, რომ მრეწველობაში საკუთარი ძალები გამოეყენებინა. მანამდე ის იძულებული იყო მის მიერ დაგროვილი სავაჭრო კაპიტალი მიწათმოქმედებაში დაეხმარებინა.

მე-XIX ს. ბოლოს შორეულ აღმოსავლეთსა და სამხრეთ აფრიკაში ინგლისის ნაწარმოებისათვის ბაზრების გაფართოებასთან დაკავშირებით, ინგლისელებმა შეარბილეს ინდოეთის მრეწველობის დახშობის პოლიტიკა. ამ მხრივ ნაკლები როლი არ ითამაშა თვით მკვიდრი ბურჟუაზიის მნიშვნელობის ზრდამ და აგრეთვე საზღვარგარეთის კონკურენციის წინააღმდეგ

ბრძოლის წარმოების აუცილებლობამ თვით ინდოეთში. ამ დროიდან ვაჭრობით გამდიდრებულ ინდოეთის ბურჟუაზიას საშუალება მიეცა ეროვნული მრეწველობის ორგანიზაციაში მონაწილეობა მიეღო. მისი მთავარი ყურადღება საფეიქრო მრეწველობისკენ იქნა მიმართული. ამ მიმართულებით ინგლისელები მათ ნაკლებ წინააღმდეგობას უწევდნენ და 1880 წ. ინდოეთში უკვე 58 საფეიქრო საწარმო მოიპოვებოდა, რომლებიც ინდოელების კუთვნილებას შეადგენდნენ. პირველი ნაბიჯების შემდეგ ინდოეთის ბურჟუაზიამ სწრაფი ტემპით იწყო განვითარება და დიდი შრომა დასჭირდათ ინგლისელებს ომამდე, რომ შესაფერი ჩარჩოებით შემოეზღულათ ინდოეთის მრეწველობა, რომელიც ისე იწევდა მაღლა, თითქოს საფუარი ჰქონოდას გაკეთებული. ინდოეთის მრეწველობა დატვირთული იყო სპეციალური გადასახადებით; საიმპორტო მექანიკურ მოწყობილობაზე განსაკუთრებული ბაჟი იყო დაწესებული; ინგლისის იმპორტისათვის ინდოეთში დაწესებული იყო მფარველობითი სისტემა. ინდოეთს განზრახ სტოვებდნენ ჩამორჩენილი ქვეყნის მდგომარეობაში, რომლითაც სარგებლობდნენ ინგლისელები, როგორც ნედლეულის წყაროსა და მასალების ბაზრისათვის. ინდოეთის ექსპორტის და იმპორტის მონოპოლია ფაქტიურად ინგლისელების ხელში იმყოფებოდა, მისი ფულის სისტემა სავსებით დამოკიდებული იყო მეტრო-

პოლიის ნება-სურვილზე. ინდოეთის კაპიტალი და-
 მორჩილებულ მდგომარეობაში იყო.

მსოფლიო ომმა უდიდესი რევოლუიუცია მოახდინა
 ინდოეთის ეკონომიკაში. ინგლისი იძულებული შე-
 იქნა შეესუსტებინა ეკონომიური იძულება. კიდევ მე-
 ტი, მას დასჭირდა დახმარება ინდოეთის მრეწველო-
 ბისაგან. საომარი მასალების დიდი რაოდენობის სა-
 ჭიროებამ აიძულა ინგლისი ჩაება ინდოეთი სამხედ-
 რო მრეწველობაში. ამის გარდა ინდოეთს საშუალება
 მიეცა წყნარი ოკეანეს ბაზრებზე მეომარი ქვეყნების
 პროდუქცია შეეცვალა საკუთარი პროდუქციით. ამ
 პერიოდში ინგლისის პოლიტიკა მიმართული იყო
 იქითკენ, რომ განევითარებინა ინდოეთის მრეწველობა
 თავისი საკუთარი კაპიტალის კონტროლის ქვეშ.

მანქანებისა და ტექნიკურ აგებულებათა შემოტა-
 ნის სწრაფმა შემცირებამ გავლენა იქონია ინდოეთის
 ეკონომიურ ცხოვრებაზე და ინგლისს უნდა ეცნო
 ინდოეთის სხვა ქვეყნებისაგან იძულებითი დამოკი-
 დებულების საშიშროება.

ომის დროს ინგლის-ინდოეთის მთავრობა ყო-
 ველგვარ საშუალებას ხმარობდა, რომ განევითარე-
 ბინა ინდოეთის მრეწველობის ის დარგები, რომლე-
 ბიც მისთვის საჭირო იყო სამხედრო საქმისათვის.
 ინდოეთის ბურჟუაზია მხარს უჭერდა ინგლისელების
 პოლიტიკას, და ჯერ კიდევ ახალგაზრდა მრეწველობა
 სწრაფი ნაბიჯით წავიდა წინ კონცენტრაციისაკენ

წვრილ საწარმოთა შემცირების ხარჯზე. ამ მხრივ დიდი როლი ითამაშა 1916 წ. ინდუსტრიალიზაციის კომისიის წინადადებებმა ინდოეთის ინდუსტრიალიზაციაზე კურსის აღების შესახებ.

პირველი ადგილი დაიჭირა საფეიქრო და მძიმე მრეწველობამ. 1921 წ. უკვე 257 საფეიქრო ფაბრიკა იყო. ამათში 18 საწარმოს 3.000 მუშაზე მეტი ჰყავდა, საშუალოდ თითო საწარმოზე მოდიოდა 572 მუშა. ჯუტის ფაბრიკების რიცხვი 82 უდრიდა, აქედან 46 საწარმოს 3.000 მუშაზე მეტი მუშა ჰყავდა და 9 საწარმოს 8.000 მუშაზე მეტი. საშუალოდ თითო საწარმოზე 4.000 მუშა მოდიოდა. რკინის გზის სახელოსნოებსა და გემთსამშენებლოებს ჰქონდა 22 საწარმო, საშუალოდ თითო საწარმოზე 583 მუშით. მსხვილ მრეწველობას საწარმოთა გაცილებით ნაკლები რაოდენობა მოეპოვებოდა, ვიდრე მრეწველობის სხვა დარგებს, სამაგიეროდ არსებობს საწარმო ტატა 26.000 მუშით და ბენგალიის ქარხნები 9.000 მუშის რაოდენობით.

წარმოების კონცენტრაცია ძალიან სწრაფად მოხდა. მაგალითად, საფეიქრო მრეწველობას ახლა განაგებს 7-8 მსხვილი ტრესტი; ასევე ხდება ჩაის მრეწველობაში, რომელშიც ჩაის უდიდესი ტრესტი თავის პირობებს მთავრობასაც კი უკარნახებს. ყველა ამ გაერთიანებას ჯერ კიდევ არაოფიციალური ხასიათი აქვს. მიუხედავად ამისა, იგი იმის დამამტკიცებე-

ლია, რომ, როგორც კი ცოტაოდნად შესუსტდა საგარეო კაპიტალის გავლენა, ინდოეთი წავიდა კაპიტალისტური განვითარების იმავე გზით, როგორც სხვა დანარჩენი ქვეყნები. ინდოეთის ბურჟუაზიამ როგორც კი მიიღო პოლიტიკური დათმობები, — იწყო ზრდა და განმტკიცება.

ინგლისის კაპიტალისათვის მალე ნათელი შეიქნა, რომ ინდოეთის ინდუსტრიალიზაციის პოლიტიკას უარყოფითი შედეგები მოაქვს. ინდოეთის ადგილობრივმა ბურჟუაზიამ იწყო პოლიტიკური დათმობების მოთხოვნა, რომლებიც აშკარად ინგლისისათვის საზიანო იყო და ეწინააღმდეგებოდა ინდოეთის მხოლოდ და მხოლოდ ინგლისის ბაზრისთვის შენარჩუნების სურვილს. ბოლოს გამოირკვა, რომ აუცილებელია კურსის აღება სამიწათმოქმედო მეურნეობაზე, გლეხობის სყიდვითი უნარიანობის გზაზე.

ინგლისმა გაითვალისწინა ყოველივე ეს და შეცვალა თავისი დამოკიდებულება ინდოეთის ბურჟუაზიისადმი. მცირე დათმობების ძველი პოლიტიკა შეიცვალა მტკიცე უარის სისტემით. გააფთრებულმა ბრძოლამ, რომელიც ინგლისის და ინდოეთის ბურჟუაზიას შორის გაჩაღდა სავალიუტო და საფინანსო რეფორმების გარშემო, გარკვევით დაგვანახა, რომ შეიქმნა უკვე ახალი ეპოქა ინგლისის პოლიტიკაში ინდოეთის მიმართ. ინგლისმა ძალდატანებით დააწესა ინდოეთის მრეწველთათვის არახელსაყრელი რუ-

ჰიის კურსი; ინდოელი მრეწველნი თავისი საქონლის გატანისას ყოველთვის ზარალობდენ, მაშინ, როდესაც ინგლისელი ვაჭარი საქონლის შემოტანისას ახალი კურსით მოგებას იძენდა. უკანასკნელ დროს ინგლისის კაპიტალისტების მიერ ინდოეთის მთელი საფინანსო სისტემის ხელში ჩაგდება ინდოეთი საბოლოოდ გადააქცია ფინანსიური კაპიტალის საკუთრებად. ეს კაპიტალი საჭიროებს გასასაღებელ ბაზარს და ნედლეულის წყაროს, ამიტომ ინდოეთის ბურჟუაზიას უარი ეთქვა საფეიქრო მრეწველობის შეღავათებზე, მინის და ქიმიურ მრეწველობაში მფარველობითი სისტემის შემოღებაზე და სხვა. მრეწველობის ეს სამივე დარგი ინგლისელების ხელში იმყოფება. პირიქით, მრეწველობის იმ დარგების მიმართ, რომლებიც ინგლისელებმა მიიკუთვნეს, ეკონომიური სარგებლობისა და სამხედრო ინტერესების გულისთვის ტარდება მფარველობითი სისტემა. ინდოეთის მრეწველობის დახშობის ამ ტენდენციასთან ერთად, ერთის შეხედვით გაუგებარია ის, რომ ინგლისის კაპიტალის ექსპორტი ამ ქვეყანაში იზრდება განუწყვეტლივ და 1928-29 წ. აღწევს მილიარდ გირვანქა სტერლინგზე მეტს. მაგრამ თუ დაუუკვირდებით როგორ იხარჯება ეს კაპიტალი, დავინახავთ, რომ მისი დიდი ნაწილი იხარჯება ირიგაციაზე, რკინისგზების მშენებლობაზე და მეურნეობის იმ დარგებზე, რომლებიც ხელს უწყობენ ნედლეულის გატანას ქვეყნიდან. დანარჩენი

ნაწილი დაბანდებულია ჩაის პლანტაციებში, ჯუტის მრეწველობაში, ე. ი. მიმართულია სოფლის მეურნეობის ექსპლოატაციისაკენ. ინგლისიდან გატანილი კაპიტალის მოგება მეტროპოლიაში ბრუნდება. ამგვარად ინგლისის კაპიტალი არა თუ ხელს არ უწყობს ინდოეთის მრეწველობის განვითარებას, არამედ, პირიქით, ხელს უშლის მას, რადგან ეს საშუალებას აძლევს ინგლისს გაბატონებული როლი ითამაშოს ინდოეთში და ამავე დროს გაიტანოს მთელი მოგება.

1920 — 1926 წ. პერიოდის დამახასიათებელი ფაქტები — ინგლისის და ინდოეთის კაპიტალის თანამშრომლობა და ინდოეთის მრეწველობის ზრდა — ახლა შეიცვალა. ახალი სამრეწველო დებრესია, ფაბრიკების რიცხვის შემცირებით, სამუშაო ხელფასის დაკლებით და უმუშევრობით, რომლებიც გამოწვეულია სავალიუტო რეფორმით, განსაკუთრებით აძლიერებს კრიზისს. რასაკვირველია, ჩვენ არ უარვყოფთ იმას, რომ ინდუსტრიალიზაციის პროცესი ინდოეთში ახლაც მიმდინარეობს, მიუხედავად ინგლისის სურვილისა. ინდოეთი შევიდა კაპიტალისტური მსოფლიო მეურნეობის წრეში და ინდუსტრიალიზაცია ამ მოვლენის მხოლოდ აუცილებელი შედეგია. ინგლისი იძულებული გახდა, ომის მიერ შექმნილი პირობების გამო, რომელშიაც ნაკლები როლი არ ითამაშა საზღვარგარეთის კაპიტალის კონკურენციამ ინდოეთის ბაზარზე, საშუალება მიეცა ინდოეთისათვის დროე-

ბით დამდგარიყო სამრეწველო განვითარების გზაზე. ახლა ინგლისი არ ატარებს მრეწველობის წაქეზების იმ პოლიტიკას, რომელსაც აწარმოებდა ომის პირველ წლებში, ცდილობს თავისი კაპიტალი, რომელიც ქვეყნის ინდუსტრიალიზაციას ჰხმარდებოდა, გაათავისუფლოს, მობილიზაცია უყოს ინდოელთა ადგილობრივ საშუალებებს მის საბოლოო დასამონებლად, რომ იგი ინგლისის საქონლის გასაღების ბაზად იქცეს. მაგრამ კაპიტალისტური მრეწველობა ინდოეთში ყოველწლიურად იზრდება იმ ექსპლოატაციის შედეგად, რომელიც მრეწველობის განვითარებისათვის შესაფერ პირობებსა ჰქმნის. ეს ფაქტი აღნიშნა უკვე კომუნისტური ინტერნაციონალის მე-VI კონგრესმა: „უკანასკნელ წლებში სამრეწველო პროლეტარიატის რიცხვი ბრიტანეთის ინდოეთში 15% გაიზარდა, ინდოეთის მრეწველობაში დაბანდებული კაპიტალი კი გაიზარდა 200%-ით“.

ახლაც კი, მიუხედავად ღრმა კრიზისისა, ინდოეთის მრეწველობის პროდუქცია იზრდება. მისი ხვედრითი წონა უმნიშვნელოა, მაგრამ თვით ფაქტი მისი ზრდისა ძალზე დაშახასიათებელია.

ინდოეთის მრეწველობის მთავარი დარგების მდგომარეობა ასეთია:

საფეიქრო მრეწველობა: 334 საფეიქრო საწარმოო, 8.714.168 ჯარაა, 159.464 საქსოვი დაზგა, 373508 მუშა, წლიური პროდუქცია 1928-29 წელ-

ში 3.830 მილ. იარღი, რაც 1927-28 წელთან (4.330 მილ.) შედარებით, საგრძნობ შემცირებას იძლევა. ბამბეულის ქსოვილის ექსპორტი ყოველწლიურად კლებულობს. 1927/8 წ. გატანილ იქნა 168,6 მილ. იარღი, 1928/29 წ. 149,2 მილ. ეს აიხსნება სხვა ქვეყნების კონკურენციით საგარეო ბაზარზე,

ჯუტის ქარხანა.

რომლებიც უკეთესი ხარისხის პროდუქციას იძლევიან, ვიდრე ინდოეთი. ჯუტის მრეწველობას აქვს ახლა 90 საწარმო, 327.400 მეშა, 48.500 საქსოვი დაზეა და 1.017.500 ჯარა. 1927/28 წ. გამომუშავებულ იქნა 696 ათასი ტონი ნედლი ჯუტი.

მეტალურგიული მრეწველობა ყველა დარგში გვიჩვენებს ზრდას გასულ წლებთან შედარებით. 1927-28 წ. დამზადდა 875 ათასი ტონი თუჯი,

420 ათასი ტონი ფოლადი, 320 ათასი ტონი ფოლადის ნაწარმოები.

ინდოეთის უმთავრესი სამრეწველო ქალაქები და ამავდროულად ნავსადგურები არის კალკუტა, ბომბეი, მადრასი, კარაჩი, რანგუნი. ამათ გარდა სავაჭ-

ბომბეის ქუჩა.

რო და სამრეწველო მნიშვნელობა აქვს ლაგორს, ამრიტსარს, კაუნპორს, დელის და სხვა. ყველაზე დიდი მნიშვნელობა აქვს ბომბეის და კალკუტას. ბომბეის აქვს შესანიშნავი ნავსადგური, მასშივეა მრავალი საფეიქრო ფაბრიკა, მანქანათმშენებელი

სახელოსნოები, წისკვილები და ტყავის მსხვილი ქარხნები. კალკუტა თამაშობს ჯუტის, ჩაის და ნახშირის მრეწველობის ცენტრის როლს. მის მიდამოებში იმყოფება ქალაქის, ჭურჭლის ფაბრიკები, ბრინჯის საწმენდი, ზეთის სახდელი, ტყავეულობის ქარხნები და სხვა.

საფაბრიკო მრეწველობის გარდა ინდოეთში დღემდე ძალიან განვითარებულია შინამრეწველური ხელობა, რომელთაგან პირველი ადგილი უჭირავს მქსოველობას და აკმაყოფილებს სოფლების მოთხოვნილებას. ხელით სამუშაო დაზგების რაოდენობის გამორკვევა ძალიან ძნელია, მაგრამ ცნობილია, რომ მათი რიცხვი აღემატება რამდენიმე მილიონს. კაპიტალისტური წარმოების გავლენით გამოწერილ ხელოსანთა რიცხვი ყოველწლიურად მცირდება, მაგრამ, მიუხედავად ამისა, ინდოეთში მაინც 20 მილიონზე მეტი ხელოსანი ითვლება.

მ ა ზ რ ო ბ ა

ინდოეთი ეკუთვნის იმ ქვეყნებს, სადაც, მიუხედავად სიღარიბისა, სავაჭრო ბალანსი ყოველთვის დადებითია. ინგლისი სარგებლობს ამ მოჩვენებითი მდგომარეობით და ვაჭკივის ინდოეთის წარმატებაზე მისი მფარველობის ქვეშ. ნამდვილად კი ხელსაყრელი სავაჭრო ბალანსი სრულიად არ ამტკიცებს

იმას, თითქოს ქვეყანა ეკონომიური წინსვლის სტადიაში იმყოფებოდეს.

ინდოეთის ხელსაყრელი სავაჭრო ბალანსი აიხსნება მისი კოლონიალური მდგომარეობით, რის შედეგადაც მხარე იძულებულია მეტი გაიტანოს, ვიდრე შემოიტანოს. ის ძალზე ღარიბია, რომ იყიდოს, მეორე მხრივ ისეთი პირველი საჭიროების საგნების შეტანა ინდოეთში, როგორცაა მანქანების მოწყობილობა, იძულებით ფერხდება. თუმცა ახლა მდგომარეობა რამდენიმედ შეიცვალა, მაგრამ ინდოეთს მაინც ძალიან მცირე რაოდენობით შეაქვს მანქანები, განსაკუთრებით სასოფლო-სამეურნეო მანქანები. ინდოეთი, რომლის განვითარება ხელოვნურად იბოქება, უფრო მეტ გაჭირვებას განიცდის იმპორტის, ვიდრე ექსპორტის შემცირებით. ამის საილიუსტრაციოდ შეიძლება მოყვანილ იქნეს მსოფლიო ომის პერიოდი, როცა მანქანების შემოტანის შემცირებამ საგრძნობი გავლენა მოახდინა ინდოეთის მთელს მრეწველობაზე. მეორე მხრივ ნაკლები როლი არ ითამაშა მაშინ ექსპორტის შემცირებამაც. ევროპის ბაზრების დახურვამ ინდოეთის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტებისათვის გამოიწვია ბამბის, ჯუტის და სხვა საგნების ფასების ძლიერი დაცემა.

ინდოეთის მრეწველობის ზრდის მიხედვით ვითარდება მისი ვაჭრობაც. 1919-20 წ. ექსპორტმა მიიღწია სარეკორდო ციფრს — 1,180 მილ. მანეთს

იმის შედეგად, რომ მოთხოვნილება ჯუტის ნაწარ-
მოებზე, კაუჩუკზე, ტყავზე, ქსოვილზე საგრძნობლად
ვაიზარდა.

ომის დროს ადგილი ჰქონდა შემოტანილ და გა-
ტანილ ღირებულებათა ძლიერ ზრდას, ომის შემდეგ
მან დაცემა იწყო; ეს აიხსნება რუბიის კურსის აწე-
ვით და ფასების ზრდით, ისე რომ, თუმცა საგარეო
ვაჭრობის საერთო ბრუნვა (ფულში გამოხატული)
ომის დროინდელზე უფრო მაღალი იყო, მაგრამ
ვაჭრობის რაოდენობა, საქონლის რაოდენობის მი-
ხედვით, ძალზე შემცირდა.

საგარეო ვაჭრობა დღეს ამჟღავნებს ინგლისისა-
თვის რამოდენიმედ უსიამოვნო პროცესს, რის გამოც
ინგლისის პრესას ისტერიკა ემართება. დიდი ბრიტანე-
თის წილი ამ ვაჭრობაში, როგორც ექსპორტში, ისე იმ-
პორტში, თანდათან კლებულობს. მის დატოვებულ
პოზიციებს იკავებს პირველ რიგში იაპონია (13%)
და შეერთებული შტატები.

ინდოეთის საერთო იმპორტი ამჟამად 20 მილ-
მანეთს უდრის. მას შემოაქვს გამზადებული ფაბრი-
კატები, გააქვს კი უმთავრესად ნედლეული.

როგორც საექსპორტო, ისე საიმპორტო საბი-
თუმო ვაჭრობა, უმთავრესად ინგლისელების ხელშია;
საცალო ვაჭრობა თითქმის სავსებით ინდოელებს
ეკუთვნის.

საგარეო ვაჭრობა უმთავრესად ზღვით სწარმოებს. ხმელეთით ვაჭრობა ავღანისტანთან, სპარსეთთან, ტიბეტთან და დასავლეთ ჩინეთთან საგარეო ვაჭრობის მთელი ბრუნვის მხოლოდ 5%-ს შეადგენს.

ინდოეთის საგარეო ვაჭრობა სარგებლობს ევრეთ წოდებული სადევინო ბანკების კრედიტით, რომლებიც საექსპორტო ვაჭრობას ემსახურებიან. ამის შემდეგ გასაგები ხდება ინდოეთის მჭიდრო დამოკიდებულება საგარეო კაპიტალზე, რადგანაც ინდოეთის საგარეო ვაჭრობა სწარმოებს ინგლისიდან შემოტანილი კაპიტალით, რაც უზრუნველყოფს ინდოეთის მიერ საზღვარგარეთიდან შეტანილი საქონლის ფულის გადახდას.

შინაური ვაჭრობა ფინანსიურ დახმარებას იღებს ინდოეთის საიმპერიო ბანკისაგან, სააქციო ბანკებისა და კერძო ბანკირებისაგან, რომლებიც აძლევენ სესხს საქონლის გირაოთი ან შინაური თამასუქებით.

ინდოეთში არსებობს მთელი რიგი არაოფიციალური ორგანიზაციები, რომლებიც ხელს უწყობენ ინდოელ ვაჭრებს. იმათ უწოდებენ სავაჭრო პალატებს, ისინი თითქმის ყველა მსხვილ სამრეწველო ცენტრში არსებობენ. ინდოეთის ბურჟუაზიის ზეგავლენის შედეგად ინგლისის მთავრობა დროგამოშვებით აძლევს მათ ზოგიერთ შეღავათს. ასეთია, მაგალითად, წარმომადგენლების გაგზავნა ცენტრალურ და ადგილობრივ საკანონმდებლო ორგანოებში, მაგ-

რამ რაიმე მნიშვნელოვან როლს ეს პალატები არ თამაშობენ.

ინდოეთის ვაჭრობის თანამედროვე მდგომარეობა საკმაოდ მერყევია მოსახლეობის სყიდვითი უნარიანობის სისუსტის გამო. ინგლისის სავაჭრო წრეებში დროგამოშვებით პირდაპირ პანიკა იქმნება ხოლმე ინდოეთის ბაზრის მცირეტევადობის გამო. ის სულ უფრო ნაკლებად ასრულებს ინგლისის ბაზრის როლს და ვერ იძლევა ომისა და გაფიცვებისაგან გამოწვეული კრიზისის შედეგების დაძლევის შესაძლებლობას.

იაპონია, ბელგია, გერმანია, შეერთებული შტატები ცდილობენ დაიპყრონ ინდოეთის ბაზარი და ამ მიზნით ავსებენ მას ფოლადის, რკინის და საფეიქრო საქონლით.

ომის შემდეგ ინგლისის მდგომარეობა მით უფრო კატასტროფიულია, რომ ის განდევნილ შეიქნა მსოფლიო ბაზრიდან. ინდოეთის ბაზარმა მისთვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა მოიპოვა, და ინგლისიც ცდილობს, რაც შეიძლება ფართოდ გამოიყენოს ის თავისი პოლიტიკური ძალა-უფლების საშუალებით. ამავე დროს ინდოეთის ბაზარი თანდათან იკვეცება, რადგან ინდოეთის ექსპორტის მომხმარებელი ევროპის ქვეყნების სყიდვითი უნარიანობა ძალზე დაეცა.

როგორ ებრძვის ინგლისის იმპერიალიზმი შექმნილ პირობებს? ის ყოველგვარ ღონეს ხმარობს,

რომ მოსპოს ადგილზე ინდოეთის მრეწველობის კონკურენცია და ინდოეთი გადააქციოს მხოლოდ და მხოლოდ საქონლის გასაღების და ნედლეულის ბაზად. ინგლისისათვის ეს მით უფრო აუცილებელია, რომ მისი საკუთარი მრეწველობა თანამედროვე სტანდარტიზაციაქმნილ მასიურ წარმოებასთან დაკავშირებით, სულ უფრო და უფრო მეტ ნედლეულს და სათბობ მასალას საჭიროებს, რომ არაფერი ვთქვათ საქონლის გასაღების ბაზარზე. ამ მიზნით ინგლისი, ერთის მხრივ ამცირებს თავისი კაპიტალის ექსპორტს ინდოეთში, აბრკოლებს ადგილობრივი მრეწველობის განვითარებას და ცდილობს დაეუფლოს ბაზარს; მეორეს მხრივ, ის აძლიერებს კაპიტალის ექსპორტს სხვა ქვეყნებში და ამნაირად სძლევს მაღალი პროტექციონისტული ბაჟების სისტემას, რაც ხელს უშლის სხვა ქვეყნების ბაზრების დაპყრობას.

სახელმწიფო წყობილება.

ქ. დელიდან რამდენიმე მილის მანძილზე, სადაც იმყოფება ინგლისის ვიცე-კოროლრს ოფიციალური საზამთრო რეზიდენცია (ზაფხულის სიცხეებისგან ის თავს იფარავს მთავარიან სიმლაში), გაფენილია მკვდარი ქალაქი. მას ეწოდება ახალი დელი: ამ ქალაქში არაა არც სავაჭროები, არც ბაზრები, არც საცხოვრებელი ბინები. ის გაშენებულია არქივებისა, საქმეებისა და მთავრობის მოხელეებისათვის.

მოხელეები, უმთავრესად ინგლისელი კლერკები, იმყოფებიან ამ ქალაქში დღისით, უკეთ რომ ვთქვათ, დილით და საღამოთი. დღისით მასში ძალზე ცხელა, ღამით კი ახალი დელი ცალიერდება და მასში მხოლოდ დარაჯები დაეხეტებიან.

ახალი დელი—ესაა გამარჯვებული ინგლისელი ბიუროკრატის, „ჩინოენიკის“ აპოთეოზი, რომელიც შეზრდია სხვა ქვეყანას პარაზიტულ მცენარედ და უკანასკნელ სისხლს სწოვს მას ბიუროკრატიული აპარატის შესანახად.

ინდოეთს ეჯავრება ახალი დელი; მასზე დახარჯული მილიონებით გამოწვეულ აღმფოთებას არა ერთხელ მოუცავს მუშათა მიტინგები. თვით ბურჟუაზიულ ნაციონალისტებსაც კი წამოსცდებათ ხოლმე თავის პრესაში რამდენიმე სიტყვა მშვიერი გლენობისა და „ინდოეთის პარლამენტის“ ფუფუნებით მორთული სასახლეების შესახებ. მათი ფრაზები, რა თქმა უნდა, წმინდა წყლის დემაგოგიაა, ისინიც არ იტყვიან უარს ამ სასახლეებში მოკალათებაზე, მაგრამ დამახასიათებელია, რომ ისინიც გრძნობენ ცოტაოდენ უხერხულობას.

1929 წ. აპრილის დასაწყისში ახალმა დელიმ საომარი კურთხევა მიიღო: ინგლის-ინდოეთის საკანონმდებლო კრების საუცხოვო დარბაზში საზოგადოებრივი უშიშროების ბილის განხილვის დროს გადასროლილ იქნა ორი ყუმბარა. ყუმბარებმა დაამსხვრია

მთავრობის მომხრეთა მიერ დაკავებული სკამები და დასჭრა რამდენიმე კაცი. ყუმბარებთან ერთად ღარბაზში გადასროლილ იქნა რამდენიმე ფურცელი. ფურცელს ხელს აწერდა „ბალრაჯი, ინდოსტანის რესპუბლიკანური სოციალისტური არმიის მთავარსარდალი“. ტიტული თუმცა ახირებულია, მაგრამ ბალრაჯის სიტყვები უბრალო და გასაგებია.

ის ამბობს: „ინდოეთის ხალხი მოელის საიმონისგან რალაც ნამცეცებს და თითქმის დაობს კიდევ არასებული ძეგლების გაყოფაზე, მთავრობა კი განაგრძობს თავის რეპრესიებს, სცემს კანონებს საზოგადოებრივი უშიშროების და მუშათა არეულობების შესახებ. ყოველი შემთხვევისათვის მოთადარიგებული აქვს კანონი სააგიტაციო წერილების წინააღმდეგ პრესაში. ის ატუსაღებს მუშათა აქტიურ ბელადებს, რითაც გვაგრძობინებს, რომ მისგან არაფერს არ უნდა მოველოდეთ“.

ფურცელი მიმართულია უპირველეს ყოვლისა ინგლისელი ბიუროკრატის საიმონის წინააღმდეგ, რომელიც მივიდა ინდოეთში „ჩინოვნიკობის“ ბატონობის განსამტკიცებლად.

მთავრობის მოხელე ინდოეთში ყველაფერია, ინდოეთი ეკუთვნის მას, მას ემორჩილება მთელი სახელმწიფო აპარატი. ინდოელმა ნაციონალისტებმაც, ინგლისის მთავრობისადმი წაყენებული კონსტიტუციონური მოთხოვნებების დროს, არ დაივიწყეს

დაემატებინათ, რომ ინგლისელ მოხელეებს რჩებათ დიდი ჯამაგირები და პენსიები.

როგორ დაეპატრონა მთავრობის მოხელე ინდოეთს?

150 წლის წინად ინდოეთის ნახევარკუნძული დაიპყრეს ინგლისელმა ვაჭრებმა. ამ ვაჭრებმა იგი ნაწილობრივ იარაღით დაიპყრეს, ნაწილობრივ დიპლომატიური ოსტატობის, მოტყუების და მოსყიდვის საშუალებით. შემდგომ ისინი იძულებული შეიქნენ შინაური არეულობის პერიოდში დაპყრობილი ქვეყანა ინგლისის მთავრობისთვის გადაეცათ.

ამ გადაცემის შემდეგ ინდოეთის დიდ ნაწილს ეწოდა ბრიტანეთის ინდოეთი—ინდოეთის იმპერია, საკუთრივ ინდოეთისაგან განსხვავებით, რომელიც შესდგება მთელს ნახევარკუნძულზე გაფანტულ რამდენიმე სამთავროსაგან, ინგლისის პროტექტორატის ქვეშ მყოფი თავადების—რაჯებისა და მაგარაჯების—მმართველობით.

ბრიტანეთის ინდოეთის სივრცე უდრის 1.094.360 კვ. მილს, ე. ი. მთელი ინდოეთის სივრცის (1.805.332 კვ. მილის) 61%-ს. ინდოელ სახელმწიფოთა ნაწილზე მოდის 711.032 კვ. მილი ანუ 39%.

ბრიტანეთის ინდოეთის მოსახლეობა შეადგენს 247.003.293 კაცს, ე. ი. 77%. ადგილობრივ სამთავროების მოსახლეობის რაოდენობა უდრის 71.939.187 კაცს ანუ 23%-ს.

ბრიტანეთის ინდოეთის მმართველობა სწარმოებს 1919 წლის საკონსტიტუციო რეფორმის მიხედვით, რომელსაც ვადა გაუვიდა 1929 წელს.

ამ რეფორმის თანახმად ბრიტანეთის ინდოეთი გაყოფილია 15 პროვინციად. ამათგან მადრასს, ბომბეის, ბენგალიას, შეერთებულ პროვინციებს პენჯაბს, ბინჰარას და ორისას, ცენტრალურ პროვინციებს ბირმას და ასამს განაგებენ გუბერნატორები. დანარჩენ ექვს პროვინციას განაგებენ საიმპერიო ანუ ცენტრალური ხელისუფლების აგენტები.

ინდოეთის კონსტიტუცია ძალიან რთული და არეულია. ამას ერთხელ აღნიშნავდენ თვით ინგლისელები. ინდოეთს განაგებს ლონდონში მყოფი ინდოეთის საქმეების სტატ-სეკრეტარი და ინგლისის მთავრობის მიერ დანიშნული ვიცე-კოროლი, რომელსაც რეზიდენცია აქვს ინდოეთის სატახტო ქალაქ დელში. ამ ორი ცენტრის გარშემო თავს იყრის უზარმაზარი ბიუროკრატიული სამყარო.

ინდოეთის საქმეების სტატ-სეკრეტარი ინიშნება ინგლისის მთავრობისაგან, ის პასუხისმგებელია მხოლოდ ინგლისის პარლამენტის წინაშე და აღჭურვილია ინდოეთის მთავრობის კონტროლის, ზედამხედველობის და ხელმძღვანელობის უფლებებით, განაგებს ამ ქვეყნის შემოსავალს და ხელმძღვანელობს ყველა ოფიციალურ პირს, რომლებიც დანიშნული არიან 1919 წ. კონსტიტუციის ძალით,

სტატ-სეკრეტარის პასუხისმგებლობა ინდოეთის საქმეებზე პარლამენტის წინაშე ნომინალურია იმიტომ, რომ ინდოეთი არ თამაშობს დიდ როლს ინგლისის პარტიების პოლიტიკაში.

ინგლისის საქმეების სტატ-სეკრეტართან იმყოფება ე. წ. ინდოეთის საბჭო ანუ ინდოეთის საქმეების სამინისტრო. სამინისტროში შედის 8—12 წევრი, რომელთაც სტატ-სეკრეტარი ნიშნავს.

ჯამაგირს ისინი იღებენ ინდოეთის ბიუჯეტიდან, ამიტომ ინდოელები განუწყვეტლივ მოითხოვენ ამ პარაზიტული ორგანოს მოსპობას.

მეორე პირი ინდოეთის საქმეების მმართველობაში არის ვიცე-კოროლი, რომელსაც მიკუთვნებული აქვს ყველა სამხედრო და სამოქალაქო უწყების მმართველობის კონტროლის უფლებები. ვიცე-კოროლი, რომელსაც სხვანაირად ეწოდება ინდოეთის გენერალ-გუბერნატორი, ინიშნება 5 წლის ვადით. მასთან არსებობს აღმასრულებელი ორგანო 8 კაცის შემადგენლობით, რომელიც ინიშნება ინგლისის მთავრობისა და ინდოეთის არმიის მთავარსარდლის მიერ.

ჩვეულებრივად ვიცე-კოროლი ვალდებულია ანგარიში გაუწიოს აღმასრულებელი საბჭოს აზრს და მის ხმას აქვს უბირატესობა მხოლოდ ხმების თანაბარი გაყოფის დროს. მაგრამ იმ საკითხებში, რომელიც თავდაცვასა და საერთოდ ბრიტანეთის ინდოეთის ინტერესებს შეეხება, მას უფლება აქვს საბჭოს დაუ-

კითხვად თვითონ გამოიტანოს გადაწყვეტილებები. ამგვარად, პრაქტიკული პოლიტიკის საკითხებში ვიცე-კოროლი ინდოეთში არის ნამდვილი დესპოტი და დამოკიდებულია მხოლოდ სტატ-სეკრეტარზე.

აღმასრულებელი საბჭოს წევრები სათავეში უდგანან ინდოეთის ცხრა სახელმწიფო დეპარტამენტს: ფინანსების, იუსტიციის, შინაგან საქმეთა და სხვა დეპარტამენტებს, გარდა საგარეო საქმეთა დეპარტამენტისა, რომლის სათავეში თვით ვიცე-კოროლი დგას.

საკანონმდებლო ხელისუფლება ეკუთვნის ე. წ. ინდოეთის პარლამენტს, რომელიც შესდგება სახელმწიფო საბჭოსა და საკანონმდებლო კრებისაგან.

სახელმწიფო საბჭოში შედის 34 არჩეული წევრი, 6 დანიშნული არაოფიციალური პირი და 20 ოფიციალური პირი, ე. ი. მოხელე.

საკანონმდებლო კრებაში შედის 103 ამორჩეული წევრი და 41 დანიშნული პირი, რომელთაგანაც 26 მოხელეა.

ვიცე-კოროლის აღმასრულებელი საბჭოს წევრები ერთდროულად შედიან წევრებად ამა თუ იმ პალატაში და ხმის უფლება აქვთ იმ პალატაში, სადაც მივლინებული არიან.

ვიცე-კოროლს უფლება აქვს დაითხოვოს პალატა, ან გააგრძელოს სესია თავისი შეხედულებისამებრ.

ბილი რომ კანონად იქცეს, იგი ორივე პალატამ უნდა მიიღოს. მაგრამ ის შეიძლება ვიცე-კოროლმა

უკანვე დააბრუნოს ხელახლა გასარჩევად. საერთოდ, ინდოეთის საკანონმდებლო ორგანოს უფლებები ძალიან შეზღუდულია. მას უფლება არა აქვს გამოიტანოს დადგენილება იმ საკითხებზე, რომელიც შეეხება ინდოეთის საზოგადოებრივ ვალს ან საზოგა-

ახალი დელი.

დოებრივ შემოსავალს, რელიგიას, რელიგიურ წესებსა და ინდოეთში მცხოვრებ ბრიტანეთის ქვეშევრდომთა რომელიმე კლასის ზნე-ჩვეულებებს, ქვეითა, საზღვაო და საჰაერო სამხედრო ძალთა რომელიმე ნაწილის დისციპლინას ან შენახვას, მთავრობის დამო-

კიდებულებას უცხოეთის ხელმწიფეებთან ან სახელმწიფოებთან და სხვა. რა თქმა უნდა, არცერთი აქტი ან ღონისძიება არ შეიძლება დაისვას პალატაში განსახილველად ვიცე-კაროლის წინასწარი სანქციის გარეშეც.

როგორც სახელმწიფო საბჭოს, ისე საკანონმდებლო კრებას, მთავრობის მიერ წამოყენებულ წინადადებათა განხილვის დროს შეუძლია მისი უარყოფა, როგორც ეს იყო, მაგალითად, ამასწინად, მარჩილზე აქციზის მომატების კანონის ან ფინანსიური ბილის მიმართ, რომლებიც უარყოფილ იქნა საკანონმდებლო კრებისაგან. მაგრამ ასეთ შემთხვევაში ვიცე-კაროლს აქვს „ვეტოს“ უფლება, რომელიც აუქმებს საკანონმდებლო ორგანოების დადგენილებებს.

პროვინციების მმართველობა წარმოადგენს ცენტრალური აღმინისტრაციის მინიატურულ განმეორებას, იმ განსხვავებით, რომ ინდოეთის ცენტრალურ ხელისუფლებაზე მალლა დგას ინდოეთის სტატ-სეკრეტარი, პროვინციალურზე კი — ვიცე-კონსული თავისი აღმასრულებელი საბჭოთი.

1919 წლის კონსტიტუციის ძალით ინდოეთი გაყოფილი იყო 13 პროვინციად; ამათში ცხრა პროვინციამ (ბენგალიამ, მადრასმა, ბომბეიმ, პენჯაბმა, ბიხარამ, ორისმა, ასამმა, ცენტრალურმა პროვინციებმა და ბირმამ (რომელიც 1922 წ. შევიდა ამ პროვინციების შემადგენლობაში) მიიღო შეზღუდუ-

ლი შინაური თვითმართველობა—დიარხია. დანარჩენ ოთხ პროვინციაში—დელში, აჯერ-მერვარსა, კურგსა, ჩრდილო-დასავლეთის პროვინციებსა და ბელუჯისტანში დაყენებულ იქნენ რწმუნებულები.

1919 წ. რეფორმის მიხედვით პროვინციალური მთავრობების ფუნქციები გაორდა. აქედან ინდოეთის მმართველობის პროვინციალურმა სისტემამ მიიღო „დიარხიის“ ანუ ორხელისუფლიანობის სახელწოდება. დიარხიის სისტემის თანახმად, ინდოეთის 9 მთავარ პროვინციას თავისი ადმინისტრაციის შემადგენლობაში ჰყავს სახელმწიფო მოსამსახურენი და ადგილობრივ მცხოვრებთა წარმომადგენლები. პირველთ ეკუთვნის გუბერნატორი თავისი აღმასრულებელი საბჭოთი, რომელიც შესდგება ერთი ინდოელისა და ორი ინგლისელი მოხელისაგან; მათი გამგებლობის ქვეშაა ფინანსები, ვაჭრობა, მრეწველობა, გადასახადები და კანონმდებლობა. მოსახლეობის წარმომადგენლებად ითვლებიან მინისტრები (მათი რიცხვი უდრის ორს ან სამს, პროვინციების სიდიდის მიხედვით); რომელნიც ინიშნებიან გუბერნატორის მიერ არჩეულ პროვინციალურ საკანონმდებლო საბჭოს წევრთაგან. მათ ექვემდებარებათ განათლების, ჯანმრთელობის, და საზოგადოებრივ სამუშაოთა საქმეების მმართველობა. ქვეყნის თავდაცვა, საგარეო ურთიერთობა და პოლიტიკური ხასიათის ყველა საკითხი იმყოფება ცენტრალური მთავრობის უშუალო და განსაკუთრებულ

კონტროლის ქვეშ, რომელიც თავის მხრივ ემორჩილება ლონდონს.

ორი პალატის სისტემა პროვინციალურ საკანონმდებლო კრებაზე არ ვრცელდება. თვითველ პრო-

მთავრობის სპილო.

ვინციას თავისი საკანონმდებლო საბჭო ჰყავს, რომელთა წევრების რიცხვი სხვადასხვაა პროვინციის მიხედვით. ასე, მაგალითად, ბენგალიის საკანონმდებლო

საბჭოში 125 წევრია, ასამისაში კი—53. 1919 წლის კანონის მიხედვით თვითეულ საბჭოში ყოველ შემთხვევაში 70% უნდა იყოს ამორჩეული წევრები, ოფიციალურ პირთა რიცხვი არ უნდა აღემატებოდეს 20%-ს, აღმასრულებელი საბჭოს წევრები აუცილებლად უნდა შედიოდნენ საკანონმდებლო საბჭოში. პროვინციალური საკანონმდებლო საბჭოს მიმართ გუბერნატორს აქვს იგივე უფლებები, რაც ვიცე-კოროლს ცენტრალურ საკანონმდებლო კრებაში.

განსაკუთრებით რთულია საარჩევნო სისტემა, რომელიც შექმნილია 1919 წლის კონსტიტუციის მიხედვით. ეს სისტემა ცვალებადია პროვინციის, მოსახლეობის, სარწმუნოებისა, ეროვნებისა და სქესის მიხედვით. ქალები (ორიოდე ქალაქის უმაღლესი კასტის მცირეოდენი გამონაკლისით) მოკლებული არიან საარჩევნო უფლებას; გლეხობას, ქალაქის პროლეტარიატს და წვრილი ბურჟუაზიის უმრავლესობას საარჩევნო უფლება წართმეული აქვს მაღალი ქონებრივი და საშემოსავლო ცენზის დაწესების გამო. მასებმა ვერ მიიღეს ვერავითარი უფლებები რეფორმის შედეგად. ინგლისის მთავრობა ამ შთაბეჭდილების გაქარწყლების მიზნით თავის მხრივ ნიშნავს წარმომადგენლებს საკანონმდებლო ორგანოებში მუშების ინტერესების დასაცავად.

ბოლოს და ბოლოს ბრიტანეთის ინდოეთის 247.138.396 მცხოვრებთაგან სახელმწიფო საბჭოში

საარჩევნო ხმის უფლებით სარგებლობს 17.644 კაცი; საკანონმდებლო საბჭოში 909.603 კაცი და პროვინციალურ საკანონმდებლო საბჭოებში 5.346.768 კაცი. გასაკვირი არაა, რომ 1919 წ. კონსტიტუციამ დიდი უკმაყოფილება გამოიწვია ფართო მასებში, რომელნიც მოტყუებულნი დარჩნენ რეფორმატორებისაგან. დროთა მსვლელობაში აშკარა გახდა, რომ კონსტიტუციით ისარგებლა უმთავრესად ინგლისის მთავრობამ. ასე, მაგალითად, ორხელმწიფების სისტემის შედეგად არა მარტო პროვინციების მმართველობის მთავარი ფუნქციები დარჩა ინგლისის მთავრობის მოხელეებს, რომლებიც არაფის წინაშე არ არიან პასუხისმგებლები, გარდა ინგლისელ გუბერნატორისა, არამედ ეს სისტემა მათ ორმაგი პოლიტიკის წარმოების საშუალებას აძლევს; ისინი იწვევენ შუღლს აღმასრულებელ საბჭოს მოხელეთა და მინისტრებს შორის, რის შედეგადაც მინისტრებს უმოარჩილებენ ოფიციალური ფინანსიური ექსპერტის კონტროლს, რომელსაც მათი ანგარიშების გადახდაზე უარის თქმით შეუძლია მინისტრების მთელი მუშაობის ჩაშლა. თავისი ამომრჩევლების წინაშე პასუხისმგებელი მინისტრები ხშირად ვარდებიან ყალბ მგომარეობაში, რადგან ამომრჩევლები მათ ბრალს სდებენ მოხელეების მიერ ჩადენილ შეცდომებში, რომლებიც ვალდებული არ არიან ინდოეთის საზოგადოებრივ აზრს ანგარიში გაუწიონ.

ახალი კონსტიტუციის ძალაში შესვლის მომენტიდან ინდოელ ნაციონალისტებს არა ერთხელ დაუმტკიცებიათ მისი უვარგისობა. ზოგიერთ პროვინციაში ორხელმწიფების სისტემა მათ მიერ ჩაშლილ იქნა და უკანასკნელ დრომდე არ მოქმედებდა.

1919 წ. კონსტიტუციის აქტის თანახმად, არა უგვიანეს 10 წლისა, ე. ი. 1929 წ., ინდოეთი იღებს ახალ კონსტიტუციას, რომელიც პირველთან შედარებით „უდიდესი ნაბიჯი“ იქნება წინ ინდოეთის სრული დამოუკიდებლობისაკენ. ეს დამოუკიდებლობა კი სხვადასხვანაირად ესმით ინგლისს და ინდოეთს. წინასწარ განსაკუთრებულ კომისიას უნდა შეემოწმებინა, თუ რამდენად ნაყოფიერი აღმოჩნდა კონსტიტუცია ინდოეთისათვის.

1919 წლის რეფორმების გადამსინჯველი კომისია შესდგა 1927 წლის ნოემბერში, ხოლო ინდოეთს მოკვლინა 1928 წ. თებერვალში. ინდოელი ნაციონალისტების მოლოდინის წინააღმდეგ, ის მთლიანად შედგენილ იქნა ინგლისელებისაგან — ინგლისის პარლამენტის წევრებისაგან, მასში არცერთი ინდოელი არ შესულა.

ინგლისის მთავრობამ განაცხადა, რომ ინდოელთა მრანაწილეობა კომისიაში არაა სასურველი, რადგან ინდოეთის კონსტიტუციის სრული პასუხისმგებლობა ინგლისის პარლამენტს აწევსო. ინდოეთის მთავრობას უფლება მიეცა საკუთარი კომისიის შექმნისა, სა-

ხელმწიფო საბჭოსა და საკანონმდებლო კრების წევრებისგან. ამ კომისიას უნდა შეემუშავებინა კონსტიტუციის საკუთარი პროექტი და შეეტანა ის განსახილველად ინგლისიდან ჩამოსულ კომისიაში, რომელმაც თავისი თავმჯდომარის გვარის მიხედვით საიმონის კომისიის სახელწოდება მიიღო. თავის მხრივ პროვინციალური მთავრობებიც ვალდებული არიან წარადგინონ პროექტები. ინგლისის მთავრობის რწმუნებით, კონსტიტუციის საბოლოოდ განხილვის დროს მხედველობაში იქნება მიღებული ამ კომისიების ყველა სურვილი და რჩევა, გარდა ამისა, მოწვეულ იქნება ინდოეთის ერთი წარმომადგენელი სათათბირო ხმით.

ინდოელმა ნაციონალისტებმა, რომლებიც ძალიან ბევრს მოელოდნენ ახალი კონსტიტუციისაგან და იმედოვნებდნენ ძველი კონსტიტუციის გადამსინჯავ კომისიაში ფართო მონაწილეობას, ხმა აღიმალღეს მიყენებული შეურაცხყოფის გამო. მთელს ინდოეთში გაიმართა საპროტესტო მიტინგები და საიმონის კომისიას, რომელიც საზოგადოებრივი აზრის დაპყრობის მიზნით მოგზაურობდა მთელს ინდოეთში, ყველგან მტრულად შეხვდნენ, უმცირესობის გამოკლებით, რომელთა ფეხქვეშ გათელილ ინტერესებზე ამ კომისიას ჰსურდა ინდოელი ნაციონალისტების საწინააღმდეგო პოლიტიკა აეშენებინა.

მაგრამ ნაციონალისტების მთელი რიგი ბელადები გამოდიოდნენ საიმონის წინააღმდეგ, რადგანაც ამას

მასები აიძულებდნენ. ინგლისური გაზეთები იტყობინებოდნენ, რომ ზოგიერთმა ნაციონალისტმა, რომელმაც ხმა მისცა პროტესტისა და ბოიკოტის რეზოლუციებს, არაოფიციალურად განუცხადა საიმონს, რომ მათი მოქმედება „მდგომარეობით“, იძულებითაა გამოწვეული და რომ ისინი პირადად არ უთანაგრძობენ რეზოლიუციებს, რომელთაც საჯაროდ ხმა მისცეს.

საიმონის კომისია მოქმედებდა ინდოეთში ინგლისელების ჩვეული ტაქტიკის თანახმად. მან განხეთქილება შეიტანა სხვადასხვა საზოგადოებრივ ჯგუფში, გამოიყენა უმთავრესად სარწმუნოებრივი შუღლი, შემდეგ უკანვე დაბრუნდა ინგლისში და განაცხადა, რომ საქმეები არც ისე ცუდადაა და ოქტომბრისათვის, როცა ის მეორედ უნდა ეწვიოს ინდოეთს საკითხის საბოლოოდ გამოსარკვევად, მდგომარეობა შეიძლება ძირ-ფესვიანად შეიცვალოსო. მართლაც, ინგლისიდან მეორედ წასვლის წინ გამოსამშვიდობებელ სიტყვაში საიმონმა განაცხადა, მ პროვინციიდან რვამ უკვე აირჩია კონსტიტუციის რეფორმების გადამსინჯავი კომისიის დამხმარე კომიტეტებიო. რამდენიმე ეფექტიანი დემონსტრაციის გამოკლებით, ინდოეთის ბურჟუაზია მშვიდად თანამშრომლობდა საიმონთან, რომელსაც 1928 წ. შემოდგომაზე გაცილებით უფრო თბილად შეხვდნენ ინდოეთში.

საკანონმდებლო კრებაში საიმონმა ინგლისში წასვლის წინ სიტყვა წარმოსთქვა. ამ სიტყვამ უამრავი

იმედი დაბადა ნაციონალისტებს შორის. გამოქვეყნდა წერილები, რომლებშიც ირწმუნებოდნენ, რომ საიმონს ინდოეთისათვის დომინიონის უფლების მინიჭება ჰსურსო. ინდოეთის ბურჟუაზია თავის დამცირებაში იქამდეც კი მივიდა, რომ ეს ახალი ამბავი „ძალიან კარგ ამბად“ გამოაცხადა. მალე ეს ხმები გაფანტულ იქნა პროვინციების გაერთიანებულ დამხმარე კომიტეტის თავმჯდომარის მიერ, რომელმაც განაცხადა, რომ, მიუხედავად დიდი სურვილებისა, საიმონის კომისიის ზრახვები არ შეიძლება გამოქვეყნდესო, საიმონი ყველაფერს საიღუმლოდ ინახავს და, ალბათ, თვითონაც არ იცის კარგად, როგორი გამოვა ინდოეთის კონსტიტუციამ. ამ თავმჯდომარეს ინგლისიდან ჩქარა გადაასხეს ცივი წყალი, როცა გაიგეს, რომ იგი გადაკვრით ლაპარაკობს ინდოეთისათვის კანადის მსგავსი კონსტიტუციის მინიჭების შესაძლებლობაზე.

ძალაუფლების სათავეში მაკდონალდის ჩადგომამ დიდი იმედები აღუძრა ნაციონალისტებს. მუშათა პრემიერმა ჯერ კიდევ 1927 წ. გამოსთქვა აზრი ინდოეთისათვის დომინიონის სტატუსის მინიჭების შესახებ, ნაციონალისტები კი მეტ პრეტენზიებს არც აცხადებდნენ.

მაგრამ არც კაბინეტის შეცვლის გამო წარმოთქმულ სეფე-სიტყვაში, არც მაკდონალდის საპროგრამო სიტყვაში, კრინტიც არ იყო დაძრული ინდო-

ეთზე. ინდოეთის ნაციონალისტებმა მოვლენათა და-
ჩქარების მიზნით მოითხოვეს ინგლისის პარლამენტისა
და ინდოეთის ხალხის (სხვანაირად—ნაციონალისტების)
წარმომადგენელთა კონფერენციის მოწვევა, რომ შე-
თანხმებულად გარჩეულიყო საკითხი ინდოეთის მო-
მავალის შესახებ. ლებორისტების მთავრობამ არა-
ვითარი პასუხი არ გასცა ნაციონალისტებს, სამაგიერ-
ოდ საიმონის კომისიის ანგარიშის შესახებ ცოტა
რამ გამოძეღავენდა. დიდი უთანხმოება გამოიწვია კო-
მისიის წევრთა შორის საკითხმა იმ დათმობათა სა-
ზღვრების შესახებ, რომელზედაც წასვლა ინგლისს გან-
ზრახული აქვს ინდოელი ნაციონალისტების მიმართ.

ამის შედეგად კომისიის ანგარიშში, რომელიც
1930 წელს უნდა გამოქვეყნდეს, ნაჩვენები იქნება,
თუ რა უფლებებს ვერ მიიღებს ინდოეთი.

უკეთ რომ ვთქვათ, უკვე უღესაც აშკარაა, რომ
ინდოეთს არ მიეცემა ბრიტანეთის იმპერიაში თანას-
წორი უფლებით შემავალი სახელმწიფოს არც უფლება,
არც კონსტიტუცია, ე. ი. დომინიონად ის ვერ გა-
ხდება. ინგლისი უფლებას იტოვებს თვითონ განაგოს
ქვეყნის თავდაცვის, სხვა სახელმწიფოებთან ურთიერ-
ობის (სავაჭრო პოლიტიკის საკითხების ჩართვით),
ცენტრალურ მთავრობასა და ადგილობრივ სამთავ-
როებს შორის ურთიერთობის საკითხები. ინგლის-
ინდოეთის მთავრობას განსაზღვრული უფლებანი ეძ-
ლევა „საზოგადოებრივი წესრიგის დაცვის“ საქმეში.

ეს კიდევ ცოტაა, კომისია მიზანშეწონილად სთვლის ისედაც ძალზე შეკვეცილი საარჩევნო უფლების გაფართოებას პროვინციალური საბჭოების არჩევნების დროს.

ამ ხმებთან დაკავშირებით ინდოელ ნაციონალისტებში შექმნილმა მღელვარებამ დაბადა ახალი ხმები, თითქოს ინგლისს სურდეს ინდოეთისათვის დომინიონის სტატუსის მინიჭება იმ პირობით, რომ იგი დაიტოვებს სამხედრო ძალების, საგარეო პოლიტიკის და ინდოეთის ფინანსების მუდმივი კონტროლის უფლებასო. მაგრამ იქვე უმატებდენ, რომ ავტონომია შემოღებული იქნება თანდათანობით და ქვეყანაში „წესრიგის“ დაცვის-პირობით.

ინგლის-ინდოეთის მომავალი ურთიერთობის თვალსაჩინო ილუსტრაციას იძლევა ბომბეის პროვინციის კომისიის უარი იმ კანონის დამტკიცებაზე, რომელიც აფართოებდა მუნიციპალური არჩევნების უფლების მქონე პირთა რიცხვს იმ მიზეზით, რომ „ძლიერ გადიდებულია უვიც ამომრჩეველთა რიცხვი“.

ინგლისი თავის განზრახვას სრულიად არ ფარავს, მას სურს მისცეს რაც შეიძლება ცოტა და, თუ შესაძლებელი იქნება, არაფერიც არ მისცეს.

ეროვნული მოძრაობა.

ინდოეთის ეკონომიური განვითარების ხელოვნურმა შეჩერებამ და ადგილობრივი კაპიტალის ინგლისისადმი დამორჩილებულმა მდგომარეობამ ნიადაგი

შეუქმნა ინდოეთის ნაციონალურ ბურჟუაზიულ მოძრაობას. ნაციონალური მოძრაობა ჩაისახა ინდოეთში ადგილობრივი ბურჟუაზიის ხელმძღვანელობით; ეს ბურჟუაზია უკმაყოფილო იყო იმ როლით, რომელიც მას მიაკუთვნა გამარჯვებულმა ინგლისმა. ინდოეთის ნაციონალური მოძრაობის (რომელიც დაიწყო მე-XIX ს. პირველ ათეულ წლებში) ეკონომიური იდეალი იყო ინგლისის საქონლის განდევნა, მისი ადგილის დაჭერა ინდოეთის პროდუქციით და აგრეთვე მთელი საექსპორტო-საიმპორტო ვაჭრობის დაპყრობა. მისი პოლიტიკური იდეალი იყო თვითმართველობა, რასაც ინგლისის მთავრობასთან მეტად თუ სხაკლებად გამწვავებული ურთიერთობის დროს ინდოეთის ბურჟუაზია მოითხოვდა ან სრული თვითმართველობისა და ინგლისისაგან ჩამოშორების სახით, ან კანადის და ავსტრალიის მსგავსი თვითმართველობის სახით. ინდოეთის ნაციონალისტების განწყობილებათა გამომხატველი იყო ნაციონალური კონგრესი, ინგლისელების და მსხვილი მიწათმფლობელების მიერ 1885 წ. დაარსებული ორგანიზაცია. მისი სულის ჩამდგმელების აზრით, ამ ორგანიზაციას ერთგვარი მოჩვენებითი გამოსავალი უნდა მიეცა ინდოეთის ბურჟუაზიის მისწრაფებისათვის. კონგრესი იწვეოდა ყოველწლიურად დეკემბრის პირველ რიცხვებში, გამოჰქონდა დადგენილებები და პროტესტები, რომელთაც ანგარიშს არავენ არ უწევდა.

ომის წინა წლებში კონგრესი პოლიტიკური კლუბიდან გადაიქცა ბურჟუაზიის საომარ იარაღად, რომელიც დაირაზმა მის გარშემო ეკონომიური მონობიდან თავის დასახსნევად. ბურჟუაზიას ეგონა, რომ მას მოთხოვნათა წამოყენების უფლება აქვს, რადგანაც ინდოეთმა ისმინა ინგლისის თხოვნა და დახმარება გაუწია ომის საქმეში — მისცა მას ხალხი და საგრძნობი თანხები.

საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ ომამდე ინგლის — ინდოეთის მთავრობა, რომელიც ეყრდნობოდა ლოიალურ რეაქციონურ სოფლის არისტოკრატიას და სარგებლობდა ფართე მასების პასივობით, — ინდოეთის ბურჟუაზიას სთვლიდა ისეთ სუსტ კლასად, რომ არ მოელოდა რაიმე საფრთხეს მის მიერ შექმნილი მოძრაობისაგან და ამიტომ ებრძოდა მას რეპრესიებით. როგორც ზემოთ იყო ნათქვამი, მსოფლიო ომმა მისცა ბურჟუაზიას ეკონომიური შესაძლებლობანი, რომლებმაც იმდენად განამტკიცა მისი პოზიციები, რომ ინგლისი იძულებული იყო ანგარიში გაეწია მისი მოთხოვნებისთვის; ინდოეთს ნება დართეს ჯარის საჭიროებისათვის ზოგიერთი შეკვეთა შეესრულებია და, მეორეს მხრივ, გამოქვეყნებულ იქნა 1919 წ. კონსტიტუცია.

1919 წ. კონსტიტუციამ ვერავინ დააკმაყოფილა. მაშინ ინგლისის მთავრობამ გადასწყვიტა ბურჟუაზიის გადაბირება თავის მხარეზე მთელი რიგი ეკონომიური

ლათმოგებით. 1921 წ. დაარსებულ იქნა ფისკალური კომისია, რომელსაც უნდა დაემუშავებინა საკითხი საბაჟო ავტონომიის შესახებ. 1923 წ. დაარსდა სატარიფო ბიურო, რომელიც ინდოელი და ინგლისელი კაპიტალისტების დამაკავშირებელ რგოლად იქცა. ამ ბიუროს პირველი ღონისძიება იყო მმართველობითი სისტემის შემოღება ინდოეთის მრეწველობის მთელი რიგი დარგებისათვის, ფოლადის ჩამომსხმელი წარმოებიდან დაწყებული.

ინდოეთის მსხვილი ბურჟუაზია ამ ღონისძიებით დაკმაყოფილდა. იაპონელების კონკურენციამ კიდევ უფრო შეამჭიდროვა ის ინგლისელ კაპიტალისტებთან, რომლებთანაც მან შექმნა ერთიანი ფრონტი ინდოეთის ბაზრისათვის საბრძოლველად.

ნაციონალურ მოძრაობაში, მსხვილი ბურჟუაზიის გარდა, მონაწილეობას იღებდა საშუალო, წვრილი ბურჟუაზია და ინტელიგენცია. მთავრობამ შესძლო მსხვილი ბურჟუაზიის ერთი ნაწილის ჩამოცილება მოძრაობიდან. საშუალო და წვრილ ბურჟუაზიას არაფერი მიუღია არც რეფორმებისაგან, რომელიც მაღალ ქონებრივ ცენზთან იყო დაკავშირებული, არც შეღავათებისაგან, რომელიც მსხვილ კაპიტალისტებს მისცეს.

ოპოზიციონური ბურჟუაზიული პოლიტიკური პარტიები და ჯგუფები გაერთიანდნენ ნაციონალური კონგრესის პლატფორმაზე. 1919 წლიდან კონგრესმა

ხელთ აიღო ნაციონალური მოძრაობის ხელმძღვანელობა. სწორედ ამ პერიოდში პირველ რიგში ჩვენ ვხედავთ განდის ფიგურას.

წარმოდგენა განდის შესახებ, როგორც რევოლიუციონერზე, სრულიად ყალბი წარმოდგენაა. ის

გ ა ნ დ ი

იყო და დარჩა წვრილ-ბურჟუაზიულ უტოპისტად, რომელიც ცდილობდა მასების გატაცებას კაპიტალიზმის უკუღმართობათაგან წინაკაპიტალისტური წყობილებისაკენ დაბრუნების განუხორციელებელი გეგმით. მისი გავლენის ხანმოკლე პერიოდმა უარყოფითი შედეგი გამოიღო, რადგან რამდენიმედ ჩაკლა მან მასების რევოლიუციონური ნებისყოფა და მისი ყურადღება კლასობრივი ბრძოლის ამოცანებიდან „პასიური წინააღმდეგობის“ გზაზე გადაიყვანა.

განდიმ წამოაყენა „სვარაჯა“-ს — თვითმმართველობის — ლოზუნგი, რომლის მიღწევას ფიქრობდა ერთ წელში, ე. ი. 1921 წელს.

ბრძოლის საშუალებად მან აირჩია „პასიური წინააღმდეგობა“. პასიური წინააღმდეგობის ტაქტიკას უნდა გამოეყენებინა „კანონიერი და მშვიდობიანი საშუალებები“, მთავრობის სასამართლო ორგანოების და სასწავლებლების ბოიკოტი, სპირტის სასმელების და საგარეო ქსოვილების მოხმარების უარყოფა, შინაური ქსოვილების მოხმარებაზე გადასვლა, და ბოლოს, მთავრობისათვის გადასახადზე მშვიდობიანი უარის თქმა.

განდიმმა ფართო მასების თანაგრძნობა გამოიწვია. მისელები და გლეხები შეუერთდნენ ბურჟუაზიულ ნაციონალისტურ მოძრაობას და მისცეს მას რევოლუციური აჯანყების სიძლიერე და გაქანება. განდის სახელი იქცა ინდოეთის განთავისუფლებისა და ოქროს საუკუნის ლოზუნგად. მისი ყველა წინადადება ხორციელდებოდა, მთავრობის რეპრესიები იწვევდა რევოლუციური ხალხის აღშფოთებას. 25 ათასი კაცი უსიტყვოდ ჩაჯდა ციხეში წინააღმდეგობის გაუწევლად.

მაგრამ სვარაჯი არსად სჩანდა. ჯერ ერთი, მოძრაობას ჩამოშორდა მსხვილი ბურჟუაზია, რომელმაც სხვადასხვა ხასიათის დათმობა მიიღო. საერთოდ ამ მსხვილ ბურჟუაზიას ქვეაში არ უჯდებოდა მოძრაობის რევოლუციური ხასიათი, იგი მხოლოდ საბაბს ელოდა, რომ მასებისგან განზე გამდგარიყო.

იგი ამ მასებს ბრძოლის პერიოდში ხშირად დალა-
ტობდა ხოლმე, რადგანაც მთავრობასთან ერთად
მსხვილ ბურჟუაზიაში აღშფოთებას იწვევდა გაფიც-
ვები და აგრარული მღელვარება.

განდი და სხვა აქტიური ბელადები დატუსაღებულ
იქნენ. ხანმოკლე შეჩერების შემდეგ კვლავ აგორდა
გაფიცვებისა და აგრარულ მოძრაობათა ახალი ტალ-
ღა, უკვე ახალ საფუძველზე. მასიურმა მოძრაობამ
წმინდა ეკონომიური ხასიათი, სრულიად დამოუკი-
დებელი ბრძოლის ხასიათი მიიღო, რომელიც მიზ-
ნად ისახავდა სამუშაო დღის შემოკლებას, ხელფასის
მომატებას, ორგანიზაციის უფლებას, მიწაზე აუტა-
ნელი გადასახადების შემცირებას და მევახშეებისაგან
განთავისუფლებას. ამავე დროს გახშირდა ტერორის-
ტული აქტები რევოლიუციონური ჯგუფების მხრივ,
რომლებიც ნაციონალური კონგრესის მოძრაობისაგან
სრულიად დამოუკიდებლად მოქმედებდნენ.

განდიზმი შეეცადა თავის პლატფორმაზე გაეერ-
თიანებინა ინდოეთის ყველა კლასი—კაპიტალისტები
და პროლეტარიატი, მიწათმფლობელები და გლეხები,
ერთი დროშის ქვეშ დაეყენებინა ისინი, და ჰგული-
სხმობდა პასიურ წინააღმდეგობას ინგლისის ბატო-
ნობისადმი.

განდის უტოპიურმა ლოზუნგებმა, ძველი ხელოს-
ნური, შრომისაკენ დაბრუნების მისწრაფებამ, მანქა-
ნური წარმოების ჭარყოფამ, რაც წერილობურჯუაზი-

ული ცრუმორწმუნების გამოხატულება იყო, მასების კლასობრივი შეგნების გამხრწნელი როლი ითამაშა: მოძრაობა მიიყვანა სრულ განადგურებამდე და გააკოტრა თვით განდი. ნაკლები როლი არ ითამაშა განდიზმის კრახში დადებითი ეკონომიური პროგრამის უქონლობამ. კიდევ უფრო დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა განდის გამცემლობას მასების მიმართ, რომელთაც სჯეროდათ მისი ქადაგება მოკლე ხანში მონობიდან დახსნის შესახებ. ისინი გაყვეს განდის არა როგორც ინგლისის უღლისაგან განმანთავისუფლებელს, არა მედ როგორც დაჩაგრულთა ინტერესებისათვის მებრძოლს. განდის მოწოდებას ხელისუფლებისადმი ურჩობისა და ბეგარის გადახდაზე უარის თქმის შესახებ მასები გამოეხმაურნენ აჯანყებებით მჩაგვრელების წინააღმდეგ. ჩაური-ჩაურაში მომხდარმა ერთმა ასეთმა აჯანყებამ, რომელიც პოლიციელების დაწვით დამთავრდა, აიძულა განდი თავისი ნამდვილი სახე გამოემჟღავნებინა. მან მოიწვია ბარდოლში კონგრესის აღმასრულებელი კომიტეტის თათბირი, რომელზეც გაატარა „სამოქალაქო ურჩობის“ ტაქტიკის უარყოფა და განაგრძობდა ძალდაუტანებლობისა და წინააღმდეგობის გაუწევლობის ტაქტიკის ვატარებას. განდის თეორიებით ვატაცებისათვის ჩაური-ჩაურას მოსახლეობას წილად ხვდა სახრჩობელები და კატორღა, განდიმ კი ეს გამოისყიდა ხუთდღიანი მარხვით.

დატუსაღებამ ძლიერი გავლენა მოახდინა განდის აქტიურობაზე, ის უფრო და უფრო სცილდება პოლიტიკურ მუშაობას, მისი განწყობილებები სულ უფრო რეაქციონური ხდება.

1928 წელს თავის გამოსვლებში განდი გადაჭრით გამოდის ინდოეთის სრული თვითმმართველობის მოთხოვნის წინააღმდეგ, იმ მოთხოვნის, რომელიც კონგრესის სესიაზე იყო მიღებული. ამ დროიდან განდი გადაჭრით ჰგმობს ყოველგვარი რევოლუციონური მოქმედების ნასახსაც კი და გამოდის ბურჟუაზიის მემარჯვენე ჯგუფების იდეოლოგიად, რომლებიც რევოლუციის შიშით ინგლისელებთან შეთანხმების გზას ადგიან.

განდის დატუსაღება მაშინ, როცა მისი გავლენა მასებზე თანდათან სუსტდებოდა, საუკეთესო სტრატეგიული სვლა იყო ინგლისის მთავრობის მხრივ.

ნაციონალურმა კონგრესმა, რომელმაც, როგორც ერის სულისკვთებათა გამომხატველმა, უდიდესი მნიშვნელობა მოიპოვა განმანათვისებელი ბრძოლის პროცესში, ვერ გაიგო მოძრაობის ნამდვილი ხასიათი. იგი შეუშინდა იმ რევოლუციონურ ხასიათს, რომელიც ბრძოლამ მიიღო, მიუხედავად ხელისუფლების სასტიკი რეპრესიებისა. უკანასკნელი არა ჰზოგავდა არც ჯარსა და არც იარაღს მოძრაობასთან ბრძოლაში.

ჯერ კიდევ განდის დატუსაღებამდე, ბარდოლში შეკრებილმა კონგრესიის სესიამ წამოაყენა რაიმე რე-

ვოლიუციონურ ნასახს მოკლებული ახალი პროგრამა. ნაციონალური მოძრაობის მთავარ ამოცანად ის სახედა შინამრეწველური ტანსაცმლის „კაღდარას“ ქსოვას და ტარებას, ნაციონალური სკოლების შექმნას, ლოთობის წინააღმდეგ პროპაგანდას და ე. წ. „ხელუხლებლობის“ წინააღმდეგ ბრძოლას. „ხელუხლებლობა“, როგორც ზემოთ იყო აღნიშნული, წარმოადგენს ძველი კასტური წყობილების ნაშთს და მდგომარეობს მასში, რომ უმაღლესი კასტის წარმომადგენელი შებილწულად სთვლის თავს დაბალი კასტის წარმომადგენლებთან ურთიერთობით, ან იმათთან ურთიერთობით, რომლებიც კასტის გარეშე დგანან, ე. წ. ხელუხლებლებთან.

ამგვარი პროგრამის წამოყენებამ იმ დროს, როცა მასიური მოძრაობა კლასობრივ ხასიათს იღებდა, კონტრრევოლუციონური როლი ითამაშა, შეაფერხა მოძრაობა და ამის შედეგად კონგრესის პოლიტიკურ ჯგუფებსა და პარტიებს შორის განხეთქილება გამოიწვია. ამ პროგრამის ინიციატორი იყო განდი, რომელიც ამ დროიდან, ნაცვლად ნაციონალური რიგების გამაერთიანებელი ძალისა, ყოველგვარი უთანხმოების წყაროდ გადაიქცა. მისმა დატუსაღებამ ნაციონალისტები კითხვის ნიშნის ქვეშ დააყენა. ყველაფერი ის, რის წინააღმდეგაც განდი ბოიკოტს ჰქადაგებდა, კვლავ განაგრძობდა არსებობას და თვითმმართველობა არამც თუ მიღწეულ იქნა, არამედ არასოდეს ისე შორს არ ყოფილა, როგორც იმეამად.

დაბნევის და არევიდარევის მომენტში მოხდა განთქილება მსხვილ, წვრილ და საშუალო ბურჟუაზიას შორის. პირველი საბოლოოდ ჩამოსცილდა ნაციონალურ მოძრაობას, დანარჩენმა ორმა შექმნა ახალი პარტია, რომელსაც ეწოდა სვარაჯის ანუ თვითმმართველობის პარტია.

1923 წ. სვარაჯისტების პარტიის სათავეში ჩადგა იურისტი და მსხვილი მესაკუთრე დასი. მისი ჩადგომა ნიშნავდა იმას, რომ ბურჟუაზიულ ნაციონალურ მოძრაობას საბოლოოდ ჩამოშორდნენ მასები, რომლებიც 1919-22 წლებში მას მხარს უჭერდნენ. ამ პარტიის პლატფორმა მდგომარეობდა ინგლისის მთავრობასთან შეთანხმების ტაქტიკაში, 1919 წ. ბოიკოტის უარყოფაში და საპარლამენტო ობსტრუქციების ტაქტიკაზე გადასვლაში.

1922 წ. შეკრებილი კონგრესი არ ჰგავდა წინანდელ კონგრესებს. მასში თავი იჩინა უკვე არა ერთმა, არამედ სამმა ძირითადმა ჯგუფმა.

ნაციონალისტების მემარჯვენე ფრთა გადაჭრით იდგა ინგლისის მთავრობასთან თანამშრომლობის ნიდაგზე და 1919 წ. რეფორმებს უსიტყვოდ სცნობდა. ეს პოზიცია ძალიან ახლო იდგა 1919 წ. კონსტიტუციამდე არსებულ მსხვილი კაპიტალისტების—მოდერატების—პარტიის მემარჯვენე ფრთის პლატფორმასთან, რომელიც ნაციონალისტების კონგრესიდან გამოვიდა, რადგანაც უარი სთქვა მეზობელ ნაციონალურ მოძრაობაში მონაწილეობაზე.

ცენტრი შესდგებოდა განდისტებისაგან, რომლებიც ებლაუჭებოდნენ პასიურ წინააღმდეგობას, იდგენ სკოლების, სასამართლო დაწესებულებების და საზღვარგარეული ქსოვილების ბოიკოტის თვალსაზრისზე, მაგრამ უარყოფდნენ მასიურ გამოსვლებს და გადასახადების შეტანაზე უარის თქმას.

მემარცხენე ფრთას შეადგენდნენ სვარაჯისტები, რომლებიც უფრო აგრესიულ პოლიტიკას იცავდნენ. ეს პოლიტიკა ჰგულისხმობდა საკანონმდებლო ორგანოების მუშაობაში მონაწილეობის მიღებას. იგი ჰგმობდა განდის პოლიტიკას, რომელმაც ბოიკოტი გამოუცხადა საკანონმდებლო კრებასა და საკანონმდებლო საბჭოს პირველ აიჩვენებს. სვარაჯისტებს ჰსურდათ ამ ორგანოების შიგნიდან აფეთქება, მისი უვარგისობის დამტკიცება მთავრობის წინადადებების და ღონისძიებათა სისტემატიური ობსტრუქციების გზით და სხ.

საჭიროა აღვნიშნოთ, რომ ომის შემდგომი პერიოდის განმავლობაში ნაციონალურ მოძრაობაში მონაწილეობას იღებდნენ მუსულმანები. კონსტანტინეპოლის დაპყრობამ ინდოელ მუსულმანებს შორის დიდი უკმაყოფილება დაბადა ინგლისელების წინააღმდეგ. ამასთან დაკავშირებით შექმნილ იქნა ე. წ. ხალიფატის კომიტეტი, რომელმაც მიზნად დაისახა მუსულმანური ქვეყნის მიმართ მტრულად განწყობილ ძალებთან ბრძოლა.

სვარაჯისტული პარტიის წარმოშობის მომენტში ხალიფატის კომიტეტი, რომელიც დიდი პოპულარობით სარგებლობდა იმ დროს მუსულმანებს შორის, მიემხრო დასს, რითაც საგრძნობლად გააძლიერა ახალი პარტია.

ამგვარად 1923 წ. აღინიშნა ომის შემდეგი დროის ნაციონალურ მოძრაობაში ახალი გარდატეხით. 1919 წელს კონსტიტუცია ტარდებოდა მსხვილი და საშუალო ბურჟუაზიის მონაწილეობით, რომელმაც შექმნა სვარაჯისტების პარტია და ე. წ. დამოუკიდებლობის პარტია, დაარსებული 1921 წ. ეს უკანასკნელები სვარაჯისტებთან ერთად წარმოადგენდნ მთავრობის საწინააღმდეგო ნაციონალურ ბლოკს. 1923|24 წ. განმავლობაში ამ ბლოკმა შესძლო რამდენჯერმე ჩაეშალა მთავრობის კანონპროექტები, რომლებიც, მიუხედავად ამისა, ვიცე-კოროლის ბრძანებით კვლავ ტარდებოდა ცხოვრებაში. უფრო მემარცხენედ განწყობილმა ნაციონალისტებმა წვრილი ბურჟუაზიის და ინტელიგენციის წრეებიდან, რომელთაც ეკონომიურის მხრივ არაფერი არ მიუღიათ, დაიწყეს ტერორისტული აქტების მოხდენა და მღელვარებებს იწვევდნ ცალკე პროვინციებში. განსაკუთრებული სიმწვავეთ ხასიათდებოდა მღელვარება ბენგალიაში, სადაც მოძრაობის სათავეში მთლიანად ინტელიგენტები იდგნენ ისინი უარყოფდნ სვარაჯისტების მშვიდობიან ტაქტიკას, მაგრამ მასებუს დარაზმვის უნარი არ ჰქონდათ.

ინგლისის მთავრობამ კარგად გაითვალისწინა ნაციონალური მოძრაობის მშვიდობიანი მიმართულება. ის არ წარმოადგენდა დიდ საფრთხეს და ამიტომ სრულიად არაფერი უშლიდა ხელს რევოლიუციონურად განწყობილი ჯგუფების მიმართ მკაცრი რეპრესიებისთვის მიემართა. ნაციონალისტების პროვოკაციული მოქმედებით მრავალჯერ მოტყუებული მუშები და გლეხები, რომელთაც ვერავითარი დაკმაყოფილება ვერ მიიღეს მათი პროგრამით, ჩამოშორდნენ მოძრაობას, მათი პოლიტიკური აქტივობა საგრძნობლად შესუსტდა. ბურჟუაზიის ერთი ნაწილი დაკმაყოფილდა მიღებული დათმობებით, მეორე ნაწილი იმედოვნებდა მშვიდობიანი საშუალებებით კიდევ მეტი დათმობები მიეღო. ამ დროს მთავრობას საშუალება მიეცა სრულიად უმტკივნეულოდ განეცალკევებინა რევოლიუციონურად განწყობილი ნაციონალისტური ჯგუფები და გადასულიყო ულმობელ ტერორზე. 1924 წ. გამოქვეყნებულ იქნა ე. წ. ბენგალიის დეკრეტი, რომლის ძალითაც თითოეულ ინგლისელ მოხელეს უფლება მიეცა სასამართლოსა და გამოძიების გარეშე დაეტუსალებინა და ციხეში ჩაესვა მთავრობის წინააღმდეგ აქტიურ მოქმედებაში შემჩნეული თითოეული ინდოელი. იგივე დეკრეტით დატუსალებული პირის ქონების კონფისკაციის უფლებას იძლეოდა. დაპატიმრებულ იქნენ მთავრობისათვის არასასურველი ელემენტები, რომლებიც

უმთავრესად სვარაჯისტული პარტიის მემარცხენე ფრთას ეკუთვნოდენ და ისწრაფოდენ პარლამენტარული ობსტრუქციებიდან უფრო აქტიურ მოქმედებაზე გადასვლისაკენ.

1924 წ. განდის განთავისუფლების შემდეგ მოხდა შეტაკება განდისტებსა და სვარაჯისტებს შორის, კერძოდ განდისა და დასს შორის. ბოლოს და ბოლოს განდისათვის აშკარა გახდა, რომ მას ნიადაგი ეცლებოდა ფეხქვეშ და გადააბარა თავისი რწმუნებანი დასს. კონგრესი სვარაჯისტების პარტიის ოფიციალურ ორგანოდ გადაიქცა.

ინდოეთის ბურჟუაზიულ-ნაციონალური მოძრაობის შემდეგი ისტორია წარმოადგენს მისი ნაციონალისტური პარტიების თანდათან გამემარჯვენების პროცესს. სვარაჯისტები და სხვა ნაციონალისტური პარტიები, განდისტები, დამოუკიდებლობის და სხვანი თანდათან ჰკარგავენ თავის პოლიტიკურ მნიშვნელობას, ჰკარგავენ ყოველგვარ კავშირს მასებთან და სულ უფრო და უფრო გადადიან მკვიდრი ბურჟუაზიის (ე. ი. საკუთარი) ინტერესების დაცვის პლატფორმაზე, ინგლისელებთან კავშირში ინდოელი მუშებისა და გლეხების წინააღმდეგ, მდგომარეობა საბოლოოდ გამოირკვა ინგლისის პარლამენტში ინდოეთის სახელმწიფო წყობილობის შეცვლის შესახებ ცნობილი ბილის გაგზავნის შემდეგ, რომელიც შეიცავდა ჩვეულებრივ ბურჟუაზიულ დემოკრატიულ მოთხოვნებს

და ხელმოწერილი იყო ყველა ნაციონალისტური პარტიის წარმომადგენლების მიერ.

ეს ბილი, უკეთ პეტიცია, წაიღო ინგლისში ინდოეთის მაშინდელმა ვიცე-კაროლმა რედინგმა, რომელიც ამ თანამდებობაზე დანიშნული იყო 1921 წ., როცა ნაციონალისტური მოძრაობა გაჩაღებული იყო ამ პეტიციის მეოხებით რედინგმა დაამტკიცა თავისი სრული გამარჯვება ნაციონალისტებზე.

ბილისაგან ნაციონალისტები ბევრ რამეს მოელოდნენ. იგი განხილულ იქნა ლორდთა პალატაში და რედინგმა უკან დაბრუნებისას მიიტანა პასუხი, რომელიც ყოველგვარ სიტყვებზე უფრო ნათლად ლაღადებდა, რომ ინგლისის პოლიტიკა ინდოეთის მიმართ გამოიხატება შემდეგში: არავითარი დათმობა ნაციონალისტებს და რევოლუციონური მოძრაობის შეუბრალებელი განადგურება.

ეს პასუხი ჩატანილ იქნა ინდოეთში ნაციონალური მოძრაობის ხელმძღვანელი პარტიის ბელადის დასის გარდაცვალების შემდეგ. ამ პასუხს ნაციონალისტები სრულიად მოუშადადებლად შეხვდნენ. დასი, დარწმუნებული ინგლისის ლოიალობაში, სიკვდილის წინ გამოვიდა საჯარო სიტყვით, რომელშიაც განაცხადა: სვარაჯისტები მზად არიან იმუშაონ მთაწრობასთან ერთად იმ პირობით, თუ ის უზრუნველყოფს ინდოეთის „ღირსეულ“ პოლიტიკურ მდგომარეობას. ამგვარად, თანამშრომლობის მოწინააღ-

მდეგეებმა და ობსტრუქციების მომხრეებმა ჯერ კიდევ ინგლისის პასუხამდე, დასთმეს ყველა თავისი პოზიცია. ინდოეთის საქმეების მინისტრის ბერკენხედის პასუხის მიღების შემდეგ, რამაც აიძულა ნაციონალისტები ბოლო მოეღოთ თავისი ილუზიებისათვის, სვარაჯისტებში განხეთქილება მოხდა: სვარაჯისტების ერთი ნაწილი მოითხოვდა დასის განცხადების განხორციელებას, ე. ი. ძალდატანების მეთოდებზე უარის თქმას, საკანონმდებლო ორგანოებში ობსტრუქციების შეწყვეტას და მთავრობასთან თანამშრომლობას „ინდოეთისთვის ღირსეულ პირობებში“.

სვარაჯისტების მეორე ნაწილი აყენებდა ნაციონალისტური პარტიების მთლიანი ფრონტის ტაქტიკას; სვარაჯისტების, განდისტების და დამოუკიდებლობის გაერთიანებას, მოითხოვდა მათ შეთანხმებას საერთო ნაციონალურ კონგრესში და მთავრობისადმი ოპოზიციის ძველი ღოზუნგებისადმი დაბრუნებას.

სვარაჯისტების პარტიის აღმასრულებელმა კომიტეტმა გამოიტანა რეზოლუცია, რომელშიაც ჰგმობდა ძალდატანებით მოქმედების მეთოდებს და მოუწოდებდა მთავრობას თანამშრომლობისაკენ. სვარაჯისტები, რომლებიც თავის თავს ნაციონალური იდეების განსახიერებად და ნაციონალური მოძრაობის მოწინავე მებრძოლებად სთვლიდენ, კაპიტულიაციისაზე წავიდენ ლონდონის პირველი დაყვირებისთანავე.

იმათ უარი სთქვეს ხალხთა მასების ინტერესების დაცვის პლატფორმაზე. ეს სავსებით გასაგებია, რადგან სვარაჯისტების პარტია, დაინტერესებული ინდოეთის დღევანდელი აგრარული ურთიერთობის შენარჩუნებით, ოპოზიციაში ჩაუდგა ინდოეთის რევოლუციის მომავალ ძალას — გლეხობას. მისი წევრების უმრავლესობა ეკუთვნის ინტელიგენციას და ბურჟუაზიას, რომელიც უმთავრესად ცხოვრობს მიწის საიჯარო გადასახადით. ინგლისელებთან უთანხმოების ჩამოგდება ხელიდან გამოაცლიდა მათ ამ შემოსავალს, ამაზე წასვლას კი ისინი ვერ ბედავდნენ.

სვარაჯისტების კაპიტულიაცია ინდოეთის საშუალო კლასების კაპიტულიაცია იყო. მათი პოლიტიკა ნაკარნახევი იყო საშუალო ბურჟუაზიის კლასობრივი ინტერესებით და იგი ახალი გადაჯგუფების მიზეზი გახდა ნაციონალისტების რიგებში, როგორც კლასობრივი დიფერენციაციის პროცესის შედეგი.

ამ სახით მოაღწია ბურჟუაზიულმა ნაციონალიზმმა 1926 წლამდე, როცა მის რიგებში მოხდა გადაჯგუფებანი, რომელიც აღინიშნა ინდოეთის ბურჟუაზიის ინგლისთან საბოლოოდ დაახლოების მისწრაფებით.

როგორც დავინახეთ, ნაციონალური მოძრაობის ძალები მუდმივ ცვალებადობაში იყო. მის შიგნით იქმნებოდა და იშლებოდა პარტიები იმის მიხედვით, თუ რამდენად იზრდებოდა ინგლისის ეკონომიური დათმობები და იკვეცებოდა ინდოეთის ბურჟუაზიის

პოლიტიკური მოთხოვნები. ამჟამად სამი ძირითადი ნაციონალისტური პარტიისაგან — მოდერატებისა, სვარაჯისტებისა და დამოუკიდებლებისაგან — აღარაფერი არ დარჩა. იმათ ნაწილობრივ სახელი გამოიცვალეს, მათი ნაწილი შევიდა ახლად წარმოშობილ პარტიებში, ნაწილი კი, როგორც, მაგალითად, დამოუკიდებლები, სრულიად წავიდა პოლიტიკური და ნაციონალური ბრძოლის სარბიელიდან. არც ახლანდელი მდგომარეობაა მტკიცე და ახალი გადაჯგუფება ყოველთვისაა მოსალოდნელი იმის მიხედვით, თუ როგორ მოეწყობა ეკონომიური ურთიერთობანი დიდ ბრიტანეთსა და ინდოეთის ბურჟუაზიას შორის. ცოტა მნიშვნელობა არა აქვს შინაპარტიულ დაჯგუფებებსა და უთანხმოებებში რელიგიურ მომენტს. ნაციონალ-ბურჟუაზიული პარტიების შიგნით გაჩნდა სხვადასხვა სარწმუნოების მიმდევართა ფრაქციები. ინდოეთის პოლიტიკურ ასპარეზზე გამოსული მუსულმანური პარტია წარმოადგენს მუსულმანურ ფრაქციას ყოფილი სვარაჯისტულ პარტიისა, რომლის უმრავლესობას ინდუსები შეადგენდენ.

ისლამის მიმდევართა დიდი ჯგუფის არსებობას ინდოეთში ინგლისელები თავისი ინტერესებისათვის იყენებენ. მუსულმანები, როგორც ზემოთ იყო ნათქვამი, ამ ქვეყნის მოსახლეობის 22⁰/₁₀₀-ს შეადგენენ. ომამდე ისინი უფრო მტრულ განწყობილებაში იყვნენ ინდოელებთან, ვიდრე ინგლისელებთან. 1906

წელს დაარსებულ იქნა სრულიად ინდოეთის მუსულმანთა ლიგა — ინდოეთის ნაციონალური კონგრესის საწინააღმდეგოდ, რომელიც მოითხოვდა მხოლოდ ინდოელებისაგან შემდგარ წარმომადგენლობითს მმართველობას.

ლიგა დაარსებულ იქნა ინგლისელების დახმარებით ინდოეთის ნაციონალიზმის წინააღმდეგ მუსულმანური ოპოზიციის შექმნის მიზნით და მასპირველად ანტინაციონალური სახე ჰქონდა. ეს აიხსნება იმით, რომ ინგლისელებმა იმთავითვე უფრო ხელსაყრელი პოზიცია დაიჭირეს მუსულმანების მიმართ. ომის წინ წარმოშობილი მუსულმანური სავაჭრო ბურჟუაზია სულ სხვა გზით წავიდა, ვიდრე ლიგის შემქმნელი შთამომავლობითი არისტოკრატია და ფეოდალური მემამულეები. მუსულმანური კაპიტალისტების ინტერესები ისევე მტრულად იყო მიმართული ინგლისელი ექსპლოატატორების წინააღმდეგ, როგორც ინდოელების წინააღმდეგ. ომის შემდეგ პერიოდში ინდოეთის და მუსულმანთა ბურჟუაზიას აკავშირებდა საერთო მატერიალური ინტერესები. მუსულმანური ლიგა და ნაციონალური კონგრესი შეთანხმდნენ ეწარმოებინათ ერთი ტაქტიკა და მოქმედების ერთი პროგრამა, რომელიც ინგლისთან თანამშრომლობის უარყოფაში გამოიხატა — ჯერ განდიზმის, შემდეგ კი სეარაჯიზმის სახით. ინგლისის მთავრობამ, გაითვალისწინა რა ის შედეგები, რომელსაც მას მისცემდა შუღლის დათე-

სვა ნაციონალურ ბურჟუაზიის რიგებში, უფრო მეტი დათმობები მისცა მუსულმანებს, ვიდრე ინდოელებს, რამოდენიმეჯერ დემონსტრატითულად გამოამჟღავნათათვისი უკეთესი დამოკიდებულება მუსულმანთა ბურჟუაზიის მიმართ. ამით გამოიწვია ნაციონალისტებში ხანგრძლივი უთანხმოებანი, რომელიც დღემდე გრძელდება.

ასეთია ის რთული მომენტები, რომლებიც გავლენას ახდენენ ბურჟუაზიულ ნაციონალურ მოძრაობასა და მის მიერ შექმნილ პარტიებზე.

დღეს ინდოეთში არსებობს ორი ბურჟუაზიული ნაციონალისტური პარტია: კონგრესის პარტია და ნაციონალური პარტია.

კონგრესის პარტია წარმოიშვა 1926 წლის საარჩევნო კაიპანის დროს და შესდგება ყოფილი სვარაჯისტებისაგან.

სახელის გამოცვლა მოხდა პოლიტიკური შერყეობისა და პროგრამის შეუსრულებლობის შედეგად, რადგანაც სვარაჯისტების პარტიამ ყოველგვარი გავლენა დაკარგა და პარტიიდან მრავალი ნაციონალისტი გამოვიდა. სახელის გამოცვლით ისინი სცდლობდნენ მიმდევართა რაც შეიძლება მეტი რიცხვი მიეზღვათ პარტიაში. ამ პარტიის პროგრამას წმინდა რეფორმისტული ხასიათი აქვს. მასში გათვალისწინებულია ინგლისთან ბრძოლა, ბრძოლა წმინდა კონსტიტუციური მეთოდებით. უკანასკნელ დროს კონგრე-

სის პარტია სულ უფრო და უფრო იზრება თავისი პროგრამიდან ინგლისის მთავრობასთან თანამშრომლობის მიმართულებით, მის ღონისძიებათა მხარის დაჭერისაკენ.

ასე მაგალითად, დაიწყო რა საიმონის კომისიის წინააღმდეგ საპროტესტო კაპზანია, რაც გამოწვეული იყო ამ კომისიაში ინდოეთის წარმომადგენლის უყოლობით, პარტია სწრაფად იცვლის ტაქტიკას და ჯერ კიდევ კომისიის ინდოეთიდან გამგზავრებამდე, პარტიის წევრები მიდიოდნენ კომისიის წევრებთან მონანიებით,

ნაციონალური პარტია, მსგავსად კონგრესის პარტიისა წარმოიშვა 1926 წელს ორი პარტიის შეერთების შედეგათ: — რესპონსუისტების და დამოუკიდებლების (რომლებიც თანამშრომლობის წინააღმდეგ დაწყებულ მოძრაობის მომენტში ჩამოშორდნენ სვარაჯისტების ყოველ პარტიას) და ლიბერალებისა; რომელთაც თავიდანვე ამ მოძრაობაში მონაწილეობაზე უარი სთქვეს.

ნაციონალური პარტიის აღმოცენება ამტკიცებს ბურჟუაზიული ნაციონალიზმის სრულ დაცემას. სვარაჯისტების პარტიისაგან გათიშული ფრთა, დამოუკიდებლების და რესპონსუისტების სახით იმდენად გადიხარა მარჯვნივ, რომ მას ბევრი რამ აღმოაჩნდა საერთო ლიბერალებთან; რომლებიც დღიდან ჩასახვისა ე. ი. 1918 წლიდან, სდგანან კონსტიტუციური

პოლიტიკის წიადაგზე. ნაციონალური პარტიის პროგრამა სცნობს არსებულ კონსტიტუციას, სრულ უფლებას აძლევს პარტიის წევრებს სახელმწიფო სამსახურში იყვნენ და 1919 წ. კანონის მიერ მიცემული შესაძლებლობანი ფართოდ გამოიყენონ, რომ ამით მიაღწიონ კონსტიტუციონურ რეფორმებს.

აქედან სჩანს, რომ ნაციონალური პარტიის პროგრამა ერთის მხრივ სავსებით ეთანხმება ინგლისის მოთხოვნილებებს, მეორეს მხრივ ისეთი უფორმოა, როგორც დანარჩენ ნაციონალისტურ ბურჟუაზიულ პარტიების პროგრამები, რომლებიც ყოველთვის იტოვებენ გამოსავალს მთავრობასთან კომპრომისისათვის.

მემარჯვენე ნაციონალისტური წყების პოლიტიკამ კონგრესის შიგნით გამოიწვია მემარცხენე ფრთის კრისტალიზაცია. კონგრესი აქამდე აერთიანებდა ყველა ნაციონალისტურ პარტიებს.

მემარცხენე ფრთა შესდგება უმთავრესად წვრილი ბურჟუაზიისა და დეკლასიურ უმუშევარი ინტელიგენციისაგან. მემარცხენე ფრთა ხმას იმაღლებს ბრძოლის სხვანაირ მეთოდებისათვის, სხვანაირი ტაქტიკისათვის, ნაციონალური მოძრაობის რიგებში მუშების და გლეხების ჩაბმისათვის. ნაციონალური მოძრაობის წვრილ-ბურჟუაზიულ მემარცხენე ფრთას, რომლის სათავეში სდგას ჯავახარლალ ნერუ, ძალიან ბუნდოვანი პროგრამა აქვს. იგი ითვალისწინებს „სოფლების ორგანიზაციას“ და ამავე დროს უნდობლად

უყურებს სამრეწველო და სოფლის პროლეტარიატის დარაზმვის საქმეს იმის შიშით, რომ „მუშები და გლეხები ნაციონალურ მოძრაობაში შეიტანენ თავის კლასობრივ ინტერესებსა“. ამავე დროს თავის პროგრამის ერთ ძირითად მუხლად მას მიაჩნია მასებზე და მასიურ გამოსვლებზე ორიენტაცია. ეს, ერთი შეხედვით, შეურიგებელი წინააღმდეგობა გასაგები გახდება, თუ გავიხსენებთ 1920—1922 წლებს, როცა მუშურ-გლეხური მოძრაობა გამოყენებული იყო ბურჟუაზიის მიერ ნაციონალური მოძრაობის გაძლიერების მიზნით, რომლის გაქანება მაშინვე შეჩერებულ იქნა, როცა თავი წამოყო კლასობრივმა ურთიერთობამ.

წვრილ-ბურჟუაზიული მემარცხენე ფრთა წარმოადგენს გარდამავალ საფეხურს უკვე მომაკვდავ წმინდა ნაციონალური ბურჟუაზიულ მოძრაობასა და მასიურ ნაციონალურ მოძრაობის შორის, რომლის ჩასახვის და პირველი ნაბიჯების პერიოდში ჩვენ ვიმყოფებით. საიმონის კომისიას შეტაკება მოუხდა ამ ახალ ძალასთან. საიმონის კომისიის ჩასვლის გარშემო მთელს ინდოეთში ძოეწყო გაფიცვები და დემონსტრაციები ახალი ღოზუნგებით. მათში მონაწილეობას იღებდა ფართო მასებო. ბურჟუაზიული პარტიები ინგლისის კომისიის ბოიკოტის რეზოლიუციით დაკმაყოფილდნენ, რადგან „კონსტიტუციური საშუალებები“ შორს წასვლის ნებას არ იძლევა. მა-

სებმა კი მოწინავე და უფრო აქტიურ ბურჟუაზიულ ფრთასთან ერთად ამ რეზოლიუციას ხორცი შეასხა და საიმონის ჩასვლის დღეს გაფიცვა გამოაცხადა.

ინდოეთის მასების სცენაზე გამოსვლამ ნაციონალისტების მშვიდობიანი პროტესტი გააფთრებულ აქტიურ პროტესტად გადააქცია.

ასე იყო 1919-22 წლებში, მაგრამ მსგავსებას აქ მხოლოდ გარეგნული ხასიათი აქვს. განსხვავება მდგომარეობს მასში, რომ მასების მოძრაობას დღეს აქვს გარკვეული კლასობრივი ხასიათი. მასები დამოუკიდებლად გამოვიდნენ საიმონის კომისიის წინააღმდეგ, რითაც მტკიცედ აღიბეჭდა ინდოეთის ნაციონალისტურ მოძრაობაში მონაწილეობა კლასობრივად შეგნებულ მუშებისა და გლეხების, რომლებიც თავისი გამოსვლებით ინდოეთის ბურჟუაზიას გაეთიშენ.

ინდოეთის ბურჟუაზია, ინგლისის პოლიტიკით უკმაყოფილო, კვლავ დაადგა თავის ძველ ნაცად გზას სხდომების, კონფერენციების, ყრილობების და რეზოლიუციების გზას, რომლებიც არავისთვის სავალდებულო არ იყო. 1928 წ. მაისში მოწვეულ იქნა ყველა პარტიების შეერთებული კონფერენცია. კონფერენციამ მიანდო განსაკუთრებულ კომისიას მოტილალ ნერუს (სვარაჯისტების ლიდერი) ხელმძღვანელობით „კონსტიტუციის შეთანხმებული პროექტის“ შედგენა, „რომელიც მისაღები იქნებოდა ყველა პარტიებისათვის“.

1928 წ. აგვისტოში მოწვეულ იქნა ახალი პარტიული კონფერენცია ნერუს პროექტის განსახილველად. ნერუს პროექტის ძირითადი მუხლები შემდეგში მდგომარეობს:

1. ინდოეთს ენიჭება თვითმმართველობის უფლება კანადის, ახალი ზელანდიის, სამხრეთ აფრიკის და ავსტრალიის მსგავსად.

2. ინდოეთის საქმეების სამინისტრო ისპობა, როგორც პირველი ნაბიჯი პოლიტიკური ძალაუფლებისა და პასუხისმგებლობის ხალხზე გადაცემისათვის.

3. მოქალაქეთა უფლებების დეკლარაცია.

4. საკანონმდებლო ძალაუფლება გადაეცემა ინდოეთის პარლამენტს, რომელიც სენატისა და წარმომადგენელთა პალატისაგან შეესდგება. სენატი უნდა შეესდგეს 200 წევრისაგან, ის არჩეულ იქნება პროვინციალურ საბჭოების მიერ, წარმომადგენლების პალატა კი 500 წევრისაგან, რომლებიც ამორჩეული იქნებიან საყოველთაო ხმის მიცემით. სენატის წევრები აირჩევიან 7 წლით, წარმომადგენელთა პალატის წევრები კი 5 წლით.

5. აღმასრულებელი ორგანო რჩება ინგლისის მეფის წარმომადგენლის გენერალ-გუბერნატორის (ვიცე-კოროლის) ხელში. მასთან იქნება აღმასრულებელი საბჭო, რომელშიაც შევა პრემიერი და 5 მინისტრი. აღმასრულებელი ძალაუფლება კოლექტიური პასუხისმგებელია საკანონმდებლო ხელისუფლების

წინაშე. ქვეყნის თავდაცვა და საგარეო ურთიერთობა გადავა ინდოეთის პარლამენტის მმართველობაში.

6. პროვინციალური საკანონმდებლო ორგანოები ირჩევა მოსახლეობის მიერ. პროვინციალური აღმასრულებელი საბჭო შესდგება 5 მინისტრისაგან.

7. უმაღლეს სასამართლოებს გარდა არსდება უზენაესი სასამართლო.

8. არსდება თავდაცვის კომიტეტი, რომლის შემადგენლობაში შედიან: თავმჯდომარე, პრემიერ-მინისტრი და წევრები: თავდაცვის მინისტრი, საგარეო საქმეთა მინისტრი, სამხედრო ძალების მთავარსარდალი, საჰაერო ძალების მთავარსარდალი და სხ.

9. პროვინციების ახალი დარაიონება ლენკეს პრინციპის მიხედვით.

10. არჩევნების ერთნაირი უფლებები მთელი მოსახლეობისათვის (დღეს ის ხდება რელიგიურ ნიშნის მიხედვით) წარმომადგენელთა პალატაში და პროვინციალურ და საკანონმდებლო ორგანოებში.

11. ინდოეთი, როგორც თვითმმართველობის მქონე დომინიონი ცნობს მკვიდრთა სახელმწიფოების ყველა უფლებებს.

12. ინდოეთში შემოდებულ იქნება საყოველთაო საარჩევნო უფლება.

13. სამხედრო კონტროლი რჩება რამოდენიმე კაცისაგან შემდგარი კომიტეტის ხელში, მათგან 3 ინდოელია, დანარჩენი ინგლისელები.

14. მოხელეებს ეძლევათ მაღალი ჯამაგირები და პენსია.

1928 წლის აგვისტოში ახალმა პარტიულმა კონფერენციამ განიხილა ნერუს კონსტიტუციის პროექტი და თუმცა ყველა არ ეთანხმებოდა მას, — გამოიტანა გადაწყვეტილება, რომ ინდოეთში შექმნილიყო საკანონმდებლო ხელისუფლების წინაშე პასუხისმგებელი მთავრობა. ამავე დროს მმართველობის ფორმა უნდა იქნეს არა ნაკლებ დომინიონის თვითმმართველობისა. კონფერენციამ შეიტანა შესწორება, რომ ის არავითარ შემთხვევაში არ შეზღუდავს იმ პარტიების მოქმედებას, რომელთა მიზანია სრული დამოუკიდებლობა.

კონგრესის შემარცხენე ფრთა ჯავახარლალ ნერუს (მოტილალ ნერუს შვილი) გამოვიდა კონფერენციაზე პროტესტით და განაცხადა, რომ „დომინიონის სტატუსის“ მოთხოვნა ეწინააღმდეგებოდა კონგრესის 1927 წლის სესიის გადაწყვეტილებას, რომელმაც კურსი აიღო ინდოეთის სრულ დამოუკიდებლობაზე.

უმცროსი ნერუს მომხრეებმა საფუძველი ჩაუყარეს ახალ პოლიტიკურ ორგანიზაციას — დამოუკიდებლობის ლიგას, ვითომდა ქვეყნის სრული განთავისუფლების მიღწევის მიზნით. ნამდვილად კი ეს ლიგა აწარმოებს ბრძოლას მუშათა მოძრაობის წინააღმდეგ, ცდილობს მის შეჩერებას ყალბი რევოლუციონური ლოზუნგებით, მისი ბელადები თანაშრომლო

ბენ მთავრობასთან და უკანასკნელ ხანებში უარს ამბობენ არა მარტო დამოუკიდებლობის მოთხოვნაზე, არამედ დომინიონის სტატუსზეც კი.

ნერუს კონსტიტუცია შემუშავებულ იქნა სწორედ საიმონის მეორედ ჩასვლის დროისათვის, რომელიც ძალიან კმაყოფილი დარჩა ნაციონალისტურ ბელადების „კეთილი განწყობილებით“. მას არ მიუქცევია არავითარი ყურადღება მუქარისთვის, თანამშრომლობის საწინააღმდეგო ტაქტიკის და გადასახადებზე უარის თქმის განახლების შესახებ—იმ შემთხვევაში, თუ პროექტი არ იქნებოდა მიღებული. ინდოეთის ბურჟუაზიის კაპიტულიაცია ძალზე ხელშესახები იყო, ისე რომ წვრილ-ბურჟუაზიულმა ჯგუფებმაც კი ვერ შესძლეს ხმამაღლა პროტესტის განცხადება, თუმცა წინააღმდეგი იყვნენ ინდოეთის დომინიონად გადაქცევისა. ინდოეთის ნაციონალურმა კონგრესმა 1928 წ. დეკემბრის სესიაზე კალკუტაში მხარი დაუჭირა საერთო განწყობილებას და მიიღო განდის მიერ წამოყენებული რეზოლიუცია, რომელიც მოითხოვდა ინდოეთის გადაქცევას თვითმმართველობის მქონე დომინიონად. წინადადება პოლიტიკური დამოუკიდებლობის უარყოფის შესახებ უარყოფილ იქნა 973 ხმით, 135-ის წინააღმდეგ.

როგორც ვხედავთ, საიმონის მეორედ ჩასვლისას სულ სხვა მდგომარეობა იყო, ვიდრე პირველად. ცხრა პროვინციალური საბჭოსაგან რვა მ წინასწარ განაცხა-

და თანხმობა საიმონთან მუშაობის შესახებ. მისი ჩასვლის მომენტისათვის 1928 წ. ოქტომბერში უკვე ყველა პროვინციაში არჩეული იყო დამხმარე კომიტეტი საბჭოს წევრებისაგან, „რომლებიც უნდა გამოსულიყვნენ საიმონის კომისიის წევრების კოლეგების როლში და დახმარებოდნენ მათ მუშაობაში“. ერთდროულად შექმნილ იქნა ინდოეთის ცენტრალური კომიტეტი საკანონმდებლო კრების წევრებისაგან, ნაწილობრივ არჩეული, ნაწილობრივ დანიშნული ვიკტოროლის მიერ.

მართალია, საიმონის ჩასვლა არ ჩატარებულა უდემონსტრაციოდ ბურჟუაზიული ნაციონალისტების მხრივ, რომელთაც გაათამაშეს სამგლოვიარო შეხვედრის პროტესტი შავი დროშებით, მაგრამ მათი შემდეგი მოქმედება, მათი შემდეგი შეთანხმებული მუშაობა საიმონთან მოწმობს მათ სრულ კაპიტულიაციას.

ინდოეთის ნაციონალისტებმა იმპერიალიზმის წინააღმდეგ ბრძოლაში ადგილი დაუთმეს მუშებს და გლეხებს, რომლებიც საიმონს გაფიცვებით და აჯანყებით შეხვდნენ. ამავე დროს საბოლოოდ გამოიჩინა ინდოეთის ნაციონალური კონგრესის დაშლა. 1929 წ. ბოლოს გამოიჩინა, რომ 1920-21 წლების ეს ძლიერი ორგანიზაცია იმდენად დაქვეითდა, რომ მან არ იცის თავისი წევრების რაოდენობა, შემოსავალი ფონდში ათიათასი რუპიდან შემცირდა ერთ ასე-

ულამდე და ზოგიერთ რაიონში მისი კომიტეტები ფაქტიურად აღარ მუშაობენ.

ხანმოკლე მშვიდობიანი პერიოდის შემდეგ ამჟამად ნაციონალისტური მოძრაობა გამოცოცხლებას განიცდის. ის წააგავს 1919-20 წწ. ბრძოლას, იმ განსხვავებით, რომ აღრინდელი მოძრაობის ნახევრად შეგნებული მისწრაფება — იმპერიალიზმზე თავდასხმა და ეკავშირებია მასების სოციალ-ეკონომიურ ბრძოლასთან საკუთარ და გარეშე ექსპლოატატორების, წინააღმდეგ, — ახლა ყოველწლიურად სულ უფრო და უფრო შეგნებულ და ჩამოყალიბებულ სახეს იღებს. რევოლუციონური მოძრაობის 1922-26 წწ. შენელების პერიოდში ზოგიერთმა ფაქტორმა ხელსაყრელი გავლენა მოახდინა ინდოეთის ნაციონალური მოძრაობის გამოცოცხლებაზე. ამ ფაქტორებს მიეკუთვნება: ინდოეთის პროლეტარიატის ზრდა და გამოცდილების დაგროვება, გლეხობის ფართო მასებისა და წვრილი ბურჟუაზიის რევოლუციონურ გზაზე შედგომა მათი გალატაკების შედეგად და აგრეთვე გარეშე ფაქტორები, როგორცაა: ჩინეთის რევოლუცია, ინგლისის მემლარობის ბრძოლა, დაბოლოს საბჭოთა კავშირის მუშების მხრივ ეკონომიური დახმარების აღმოჩენა გაფიცულ მუშებისათვის. ყველაფერმა ამან შესაფერი როლი ითამაშა ნაციონალური ბრძოლის გამოცოცხლებაში.

ამჟამად ნაციონალურ მოძრაობას არა აქვს ისეთი მძაფრი ხასიათი, როგორც 1919-1922 წლებში. ეს აიხსნება, პირველ ყოვლისა, ინდოეთის ბურჟუაზიის ორჭოფული მდგომარეობით. მან გარკვევით არ იცის თუ რა ქნას. ერთის მხრივ ინგლისი არ აპირებს მისი მოთხოვნების დაკმაყოფილებას, მეორეს მხრივ მას არ შეუძლია ინგლისის საწინააღმდეგო მოძრაობაში მიიღოს მონაწილეობა, რადგან ეს იქნებოდა თავისი თავის წინააღმდეგ ბრძოლა, რადგან მოძრაობას აქვს კლასობრივი ხასიათი.

ბურჟუაზია ამიტომ არასოდეს არ წავა პროლეტარიატთან და გლეხობასთან ერთად, მისთვის მასე-ბი უარესი შტერია, ვიდრე ინგლისელები. ამავე დროს ინგლისის ახალი პოლიტიკა მათ მიმართ, რაც ეკონომიური და პოლიტიკური დათმობების შეწყვეტაში მდგომარეობს, აიძულებს ინდოეთის ბურჟუაზიას ცუდ განწყობილებაში იყოს მეტროპოლიასთან. ყველა ამ წინააღმდეგობათა შედეგად ინდოეთის ბურჟუაზია დაადგა ოპოზიციის გზას და იმიჯნება ყველა რევოლუციონური გამოსვლებისაგან.

ერთ-ერთი ნიჭში ამ „ლოიალურ-ოპოზიციონურ“ განწყობილებისა არის პარტიების შეერთებული კონფერენცია და ნერუს კონსტიტუცია.

ინდოეთის პროლეტარიატი.

მრეწველობის განვითარებამ გამოიწვია საფაბრიკო-საქარხნო პროლეტარიატის სწრაფი ზრდა. 1914 წ. აღწერით ინდოეთში საფაბრიკო მუშები მილიონზე ცოტა ნაკლები ითვლებოდა. 1921 წ., საყოველთაო აღწერით კი მათი რიცხვი უკვე 2.681.125 უდრის. უკანასკნელი ციფრები საგრძნობლად შემცირებულია. ინდოეთის მუშების სრული აღრიცხვა საერთოდ გაძნელებულია, რადგან არაკვალიფიციური შრომის მთელი რიგი სახეები აღრიცხვის გარეთ რჩება. აღწერის და საერთოდ საფაბრიკო მუშების რეგისტრაციის დროს მიედევლობაში იღებენ მხოლოდ კვალიფიციურ მუშებს და ისიც იმ წარმოებების, რომლებშიც 20-ზე მეტი მუშა ითვლება.

კვალიფიციური მუშები, მელითოსნეები და სხვ. მუდმივად ქალაქებში ცხოვრობენ. უკვალიფიკაციოს იძლევა სოფელი. უმრავლესობა შედის ფაბრიკაში აგენტის საშუალებით, რომელიც კრებს მათ სოფლებში.

ინდოეთის ქალაქებში იაფი საცხოვრებელი ბინები მუშებისთვის არ მოიპოვება. უკანასკნელ დროს მრავალ ქალაქის განაპირა უბნებში შენდება სპეციალური ფიცრული — „ჩაული“, რომლებიც კერძო პირების ხელშია. ასეთი „ჩაულები“ შესდგება სამი-ოთხი სართულისაგან კორიდორის სისტემით გამწყრივე-

ბული ოთახებით. ამ ოთახების უმრავლესობას არა-
აქვს ფანჯარა, საშინლად ნესტიანი და ბინძურია;
ჰაერზე და სინათლეზე ლაპარაკიც ზედმეტია, ისე
როგორც წყალსადენზე და კანალიზაციაზე. თვი-
თეულ ოთახს აქვს არა უმეტეს 3 კვ. მეტრის სივრ-
ცისა, მაგრამ არ ყოფილა შემთხვევა, რომ შიგ ცხო-
ვრობდეს ერთი ან ორი კაცი — ინდოელი მუშა იმ
დენად ღარიბია, რომ თვითონ არ შეუძლია ბინის
ქირის გადახდა. ამ ოთახების ფასი 2 მან. 12 მანე-
თამდეა — ეს დამოკიდებულია ქალაქზე და მიწის ფას-
ზე ქალაქში; მუშის ოჯახი ქირაობს ასეთ ოთახს და
შემდეგ თვითონ აქირავებს მის კუთხეებს. ბომ-
ბეაში ხშირია შემთხვევა, როცა ერთ ასეთ ოთახში,
3 კვ. მეტრის სივრცეზე, ცხოვრობს ოთხი ოჯახი,
თვითეული 5-6 კაცის შემადგენლობით, სძინავთ ჩვე-
ულებრივ მორიგეობით, დღის მორიგეებს სძინავთ
ღამით, ღამისას დღისით.

ინდოეთის მრავალ ფაბრიკაში გუგუნებს საფე-
იქრო მანქანები — უკანასკნელ ტექნიკის საოცრება.
ამ ფაბრიკის მუშები კი პირველყოფილ ქოხებში ცხო-
ვრობენ. ჩვენთვის ძნელი წარმოსადგენია, რომ მუ-
შათა უბნებში შავი ქირის ეპიდემია მძვინვარებდეს.
ინდოეთში კი ეს ჩვეულებრივი მოვლენაა. ამას მი-
ხვდებით უმაღვე, როგორც კი შეხედავთ ინდოელ
მუშის ბავშებს. შიშველი და მუნიანი ბავშვები თამა-
შობენ ყოველგვარ უსუფთაობაში, მკვდარი კატე-

ბით, თხებით და სხ. საესე ქუჩებში. აქვე დაეხეტებოდან ქეციანი, ძაღლები დაჩირქიანებული თვალებით. ქალაქებში ქუხს მუსიკა, კინოსა და თეატრებში ფუსფუსობს მორთული ბრბო, წარმოებებში ხმაურობს უახლესი მექანიკური ჯარა და დაზგები. აქ კი ბუზებივით ირევიან შავი ქირით შეპყრობილი ბავშვები. მთელი ის სიკეთე, რომელსაც ცივილიზაცია მათ აძლევს, მდგომარეობს იმასში, რომ, როცა ავადმყოფის მდგომარეობა საგრძნობლად უარესდება, რომელიმე ადმინისტრატორი ბრძანებას გასცემს — ავადმყოფი ბავშვის საკონცენტრაციო ბანაკში გაგზავნის შესახებ.

მაშ რამდენს იღებს ინდოელი მუშა, თუ კი თვით მთავრობის გამოძკვლევთა თქმით მათი ბინები წარმოადგენს საშიშროებას მთელი ქალაქისათვის სანიტარული მხრივ?

ინდოელი მუშა თავისი ოჯახით იღებს იმდენს, რომ მას შეუძლია ჭამოს დღეში მხოლოდ ერთხელ — ეს მაშინ, როდესაც იგი დღედაღამეში 10-ს და უფრო მეტ საათსაც მუშაობს. ძალიან ცუდია ინდოეთის ციხეები, მაგრამ გამოკვლევამ დაადასტურა, რომ ტუსაღები ფიზიკურად გაცილებით უფრო ჯანმრთელებია და გაცილებით მეტი წონა აქვთ, ვიდრე ინდოელ მუშებს — მელითონეებს და მქსოველებს. ფაბრიკების სულ მცირე რიცხვს აქვს ვენტილაცია, კიდევ უფრო ნაკლები ჰყავთ ექიმი. იქ, სადაც ექიმი,

ის იმდენად დახელოვნებული არაა, ყოველგვარი ავად-
მყოფობის შემთხვევაში დახმარება აღმოუჩინოს. გასა-
გებია; რომ ინდოელი მუშა ავადმყოფობს ძალიან
ბევრს. საფეიქრო ფაბრიკაში მქსოველი მუშა საშუ-
ლოდ დღიურად 11 საათის მუშაობაში 1 მანეთს
იღებს. ქალები იმავე სამუშაოში იღებენ 70 კაპ., ბავ-
შები 5 ს. მუშაობაში 16-დან-20 კაპ. ჩვენი ფულის
მიხედვით. თვიური ხელფასი ძალზე მცირდება ულ-
მობელი ჯარიმებით დაგვიანებისა და სამუშაოზე სა-
პატიო მიზეზით დაკლების შემთხვევაშიაც კი. მზე-
დველობაში უნდა მივიღოთ ისიც, რომ ეს უმნიშე-
ნელო თანხაც ძალიან ძვირიათად ეძლევა მუშებს თუ-
ვის დროზე, მისი მიღება ხშირად გაჭიანურდება ერთ
თვეს. ცხადია, მუშები უიმშილობენ და ბოლოს და
ბოლოს ვარდებიან მევახშეების კლანჭებში, რომლე-
ბიც ახდევიანებენ მათ 75 %-დან-300 %-მდე. იგივე სუ-
რათია ყველა წარმოებებში. ჯუტის ქარხნები აქ-
ლევენ ჰაის ჰატრონებს 90 % მოგებას წლის განმავ-
ლობაში, მაშინ როცა მუშის ხელფასი ქანაობს
1 მ. 50 კ. კვირაში 6 მანეთამდე, კვალიფიკაციის
ხარისხის მიხედვით. თავისი თვიური ხელფასიდან მუ-
შა ვალდებული არის გადაიხადოს 6 მ. 50 კ. ფაბ-
რიკაში სადილობისათვის და 50 კ. 1 მანეთამდე აძ-
ლიოს ზედამხედველს „კარგი მოპყრობისათვის“. ინ-
დოელი მუშა ნახევრად მშიერია, საშაგიეროდ უდი-

დეს მოგებას იღებენ, როგორც ინდოელი, ისე ინგლისელი კაპიტალისტები.

ინდოეთის პროლეტარიატის საერთო რაოდენობა, სოფლის მოჯამაგირეების, შინა მოსამსახურეების და რკინისგზელების ჩათვლით, — უდრის 43.885 ათას კაცს. სოფლის პროლეტარიატი, უმიწაწყლო გლეხობა, კიდევ უარეს მდგომარეობაშია, ვიდრე ქალაქის პროლეტარიატი. სოფლის მოჯამაგირეთა რიცხვი ინდოეთში 37 მილიონს აღწევს. ნაწილი მუშაობს მესაკუთრე გლეხებთან და მდიდარ მემამულეებთან, რომელნიც აწარმოებენ მეურნეობას თავიანთ მიწაზე და იღებენ მათგან 30—35 კაპ. დღეში. მოჯამაგირეთა ეს ნაწილი უფრო უზრუნველყოფილია. უმეტესობას კი არა აქვს სამუშაო, რადგანაც ინდოეთში ორ მესამედ სახნავ-საძეთს მიწას წვრილი მოიჯარადრეები ამუშავებენ და სრულიად საკმაოა ოჯახის წევრების ხელები იჯარით აღებული ნაწილი მიწის დასამუშავებლად. ბევრი მოჯამაგირე მიდის პლანტაციებზე სამუშაოდ.

რაც უნდა ცუდათ ცხოვრობდენ ინდოელი მუშები — ფეიქრები, მემალაროები, მელითონეები, ისინი მაინც ქალაქებში არიან ან საწარმოო ცენტრების ახლოს. ბევრი კავშირშიაც არის ჩაწერილი. რაც ცუდი უნდა იყოს ეს კავშირი, მაინც რამდენიმედ იცავს მუშებს მწარმოებლის თვითნებობისაგან. ამ უკანასკნელ დროს პროფკავშირების ორ-

განიხაცები უფრო და უფრო ხშირად ძრავენ სა-
ჩივარს მწარმოებლების წინააღმდეგ დაჩაგრულ მუ-
შის დასაცავად და, თუ სასამართლო არ შევლის, მა-
შინ შევლის თავის დროზე გამოცხადებული გა-
ფიცვა.

პლანტაციებზე მომუშავე მუშებთან შედარებით
ფეიქრები, მელითონეები და მემალაროები დიდი უფ-
ლებით აღჭურვილნი გეჩვენებათ. ჩაის, ჯუტის და
სხვა პლანტაციები ჩვეულებრივად დაშორებულია
ყოველგვარ კულტურულ ცენტრისაგან. პლანტა-
ციებზე მუშაობენ უმიწაწყლო გლეხები — მოჯამაგა-
რეები, რომლებმაც არ იციან არც წერა, არც კით-
ხვა და სრულიად უჩეკრები არიან.

ინდოეთის სამრეწველო ცხოვრებაში ჩაის პლან-
ტაციები დიდ როლს თამაშობს. იმათ უჭირავთ ბენ-
გალიის და ასამის პროვინციებში უდიდესი ფარ-
თობი. ბენგალიის პროვინციაში ჩაიზე მუშაობს 250
ათასი მუშა-კაცი; ასამში კი შილიონზე მეტი მუშა
და მუშა ქალი, ბავშვს გარდა.

დარჯლინგის რაიონის ჩაის პლანტაციებისაკენ
მიმავალი გზა ერთი უმშვენიერესი გზათაგანია მთელს
მსოფლიოში. იგი მიიმართება მალლა მთებზე, გიმა-
ლაის მალლობებზე, სადაც გაშენებულია ინდოეთის
ჩაის ბაღები. ძნელია მთელს ქვეყანაზე ისეთი ადგი-
ლის მონახვა, სადაც ასე მშვენიერად იყოს ბუნება და
ასე ცუდად ცხოვრობდეს ადამიანი. 1860 წელს ჩაის

მუშა თვითრად სამ მანეთს (ჩვენი ფულით) იღებდა. დღესაც ის იმავე სამ მანეთს იღებს, ამაში შედის აგრეთვე ზედმეტი სამუშაო ხელფასი და ჯილდო.

3 მანეთით კული ვერ გამოიკვებება. ის ყიდულობს ბრინჯს და დროგამოშვებით ჩვრებს, რომელშიაც გახვეულია. ის ატარებს მას მანამდე, სანამ ძონძებად ქცეული თვითონ არ მოშორდება. მის ძვლებს, სამაგიეროდ ის იღებს უფასო ბინას.

კული ცხოვრობს თიხის ქოხბახებში, რომლებიც პლა ნტაციის მფლობელებს ეკუთვნის. გარდა ამისა, კულის ეკუთვნის ერთი მეოთხედი აკრი მიწა, რომელზეც უფლება აქვს თავისუფალ დროს დაამუშაოს თავისთვის ბრინჯი, და, რადგანაც ისინი მუშაობენ პლანტაციებში მზის ამოსვლიდან ჩასვლამდე, დროსაკუთარი მიწის დასამუშავებლად მათ სრულებით არ რჩებათ. მიწის ნაჭერი მოჩვენებითი უპირატესობაა, რომელიც იზიდავს კულის პლანტაციებისაკენ. ამ საეჭვო უპირატესობათა მაგიერ ის მუშაობს იმდენს, რამდენიც სურს პატრონს. ჩაის ფაბრიკებზე ვრცელდება შრომის კანონები, ფაბრიკები იმყოფებიან საფაბრიკო ინსპექტორის მეთვალყურეობის ქვეშ. მაგრამ ჩვეულებრივ ამ ფაბრიკებში ვერ შეხვდები ერთ მუშასაც კი, რომელსაც ოდესმე თავის სიცოცხლეში ენახოს საფაბრიკო ინსპექტორი. პლანტაციებზე კი, რომელშიაც ორჯერ მეტი მუშაა, ვიდრე ჩაის ფაბრიკებში, მოქმედობს მხოლოდ ერთი კა-

ნონი: კანონი მუშების მიერ ხელშეკრულების დარღვევის შესახებ, გამოცემული 1859 წელს. პლანტაციის პატრონები გულისხმობენ, რომ ყოველი კული, რომელიც პლანტაციაში იწყებს მუშაობას, ვალდებულია, ხელი მოაწეროს კონტრაქტს. კულიმ წერა-კითხვა არ იცის, კონტრაქტს მას არავენ უკითხავს, მაგრამ მისი დარღვევა მას არ შეუძლია. კული, რომელიც მუშაობას თავს ანებებს ხელშეკრულებაში გათვალისწინებულ ვადაზე ადრე, ისჯება იძულებითი სამუშაოთი მის მიერ მიტოვებული პატრონის სასარგებლოდ უფრო ხანგრძლივად, ვიდრე გათვალისწინებული იყო ხელშეკრულებაში, და უფასოდ.

პლანტაციებს არავისი გარეშე თვალი არ ხვდება. ინდოეთის სხვადასხვა კუთხეებიდან მოტყუებით მოყვანილ მუშებს კანონი პლანტაციის მფლობელის საკუთრებად ხდის: იგი სწყვეტს მის სიკვდილსიკოცხლის საკითხს. თუ ვინმე ხმას აღიმალღებს მუშების მდგომარეობაზე პლანტაციებში, მისი მფლობელები არავითარ ყურადღებას არ აქცევენ მას. მათ იციან, რომ ინგლისის მთავრობა ძალიან ათასებს ჩაის უძლიერესი მფლობელების კარგ განწყობილებას.

არც ისე დიდი ხანია მას შემდეგ, რაც ჩაის მანანატებს უფლება ჰქონდათ დაეტუსაღებიათ და ციხეში ჩაესვათ, მათი აზრით, დამნაშავე კული. ახლაც აკრძალულია და ასეთი საქციელი კანონის დარ-

ღვევად ითვლება, მაგრამ პლანტაციების მფლობელები არ სცხრებიან და განაგრძობენ საკუთარი საშუალებებით და სასამართლოთი მოქმედებას. სულ ცოტა ხნის წინად გამოძეულან, რომ პლანტაციაში მომუშავე 14 წლის ქალი იჯდა ციხეში 17 დღე, ის არავის გაუსამართლებია და ფაქტიურად არც არავითარი ბრალდებები არ იყო წაყენებული. ასეთი შემთხვევები შეიძლება მრავალი ხდებოდეს ყოველდღიურად, მაგრამ ძალიან იშვიათად მელავენდება. ამას წინად რაღაც სასწაულით კულის მოკვლისათვის სასამართლოში მისცეს მოურავი. მერე რა? ის გაამართლეს, მოსამართლემ არ მიიღო მოწმე კულის ჩვენება და განაცხადა, კულები ძაღვზე უფიცნი არიან, რომ ინგლისელის წინააღმდეგ ჩვენება მოგვცენო. მუშის სიკვდილი კი იმით ახსნა, რომ მზემ დაჰკრა თავშიო.

ცხადია, ასეთ პირობებში მუშებს შეუძლიათ საზოგადოებრივი ყურადღების მიქცევა მხოლოდ აჯანყების მოწყობით. ასეც მოხდა 1921 წელს, როცა ასამის ჩაის პლანტაციებიდან მთლიანად წავიდნენ მუშები. ნაციონალისტურმა პრესამ მაშინ შესძლო კულის სამუშაო პირობების და პლანტაციებში მისი საერთო მდგომარეობის გამოსარკვევად კომისიის დანიშვნა. პლანტატორები ცოტა ხნით დაწყნარდნენ, მაგრამ მალე დაუბრუნდნენ ძველ წესებს.

მუშათა კანონმდებლობა

მთავრობა არაა დაინტერესებული შრომის კანონების მკაცრად დაცვაში. ამიტომ მისი დარღვევა ყოველ ნაბიჯზე ხდება.

პირველი კანონი შრომის შესახებ გამოცემულ იქნა ინდოეთში 1881 წელს. მას დაარქვეს „მუშათა კლასის დაცვის“ კანონი, ნამდვილად კი მისი მიზანი იყო ინდოეთის საფეიქრო ფაბრიკების მუშაობის შეფერხება, რომელნიც იათი მუშახელისა და დიდი სამუშაო დღის გამო (მზის ამოსვლიდან ჩასვლამდე) საგრძნობ მეტოქეობას უწევდნენ ინგლისელთა საფეიქრო ფაბრიკებს. ეს კანონი საუცხოვრო ილუსტრაციაა იმის ნათელსაყოფად, თუ მუშაობის როგორი პირობები იყო მის გამოქვეყნებამდე ინდოეთის ფაბრიკებში. მან შემოიღო 15 საათის მაქსიმალური სამუშაო დღე. აღსანიშნავია, რომ ეს დადგენილება მხოლოდ ათი წლის შემდეგ გახდა სავალდებულო განსაკუთრებული შესწორებით. მიუხედავად ამისა, მუშების მდგომარეობის გამომკვლევ კომისია 1911 წ. მივიდა დასკვნამდე, რომ სამუშაო დღე ძალიან დიდია, 14-დან 22 საათამდე დღე და ღამეში; ამ ფაბრიკებში ჰაერი იმდენად აუტანელია, რომ გარეშე პირი, რომელიც არ მუშაობს, 8—10 საათის განმავლობაში ამ ატმოსფერაში ყოფნით საშინელ მოქანცულობას

იგრძნობს. ეს კანონი ეხება მხოლოდ იმ წარმოებებს, რომლებშიც 50 კაცზე მეტი მუშაობს.

1922 წლის მარტში გამოქვეყნებული ახალი საფაბრიკო კანონმდებლობა წარმოადგენს ძველის განმეორებას იმ განსხვავებით, რომ ის ფაბრიკად სთვლის ისეთ საწარმოს, სადაც მუშაობს არა ნაკლებ 20 კაცისა, შემდეგ, 12—საათის სამუშაო დღის ნაცვლად მყარდება, როგორც მინიმუმი, 60 საათი კვირაში. ბავშვები 11 წლის ასაკამდე ფაბრიკაში არ დაიშვებიან. ეს კანონი, როგორც ყველა წინანდელი კანონი, არ ვრცელდება სოფლის მოჯამაგირეებზე, პლანტაციების მუშებზე და მემალაროებზე.

1923 წ. გამოქვეყნებულ იქნა კანონი მალაროებში მუშაობის შესახებ. მასი განხილვა ძალიან დიდ ხანს გაგრძელდა მალაროს მესაკუთრეთა პროტესტის გამო, რადგანაც იზღუდებოდა მათი თვითნებობა. საბოლოო რედაქციით კანონი კრძალავს 13 წლის ასაკზე ჰატარა ბავშვების მუშაობას მიწის ქვეშ; ქალების მიმართ ეს კანონი ისეა შედგენილი, რომ არავის სრულიად არაფერში არ ავალდებულებს, და დღესაც ინდოეთში მიწის ქვეშ მუშაობს 50.000-მდე ქალი. 1923 წ. გამოცემულ იქნა კანონი მუშების უზრუნველყოფის შესახებ, თუ ისინი წარმოებაში დაშვდებიან. კომისიამ, რომელიც მას ამუშავებდა, კანონს გამოაკლო ერთი უმნიშვნელოვანესი პარაგრაფთაგანი — იმ მწარმოებელთა პასუხისმგებლობის

შესახებ, რომლის მიზეზითაც მოხდა დაშავება. კომისიამ ყველას ღონისძიება იხმარა ომისთვის, რომ კანონი შეეთანხმებია მწარმოებელთა ინტერესებისათვის და რაც შეიძლება მეტი წაეგლიჯა მუშებისათვის. ეს მან სავსებით ვერ შესძლო, რადგან მუშათა მოძრაობის ერთი მთავარი მოთხოვნა იყო მათგან დღეს არის კომპენსაცია საწარმოოში მიყენებულ დასახიჩრებისა და მწარმოებელთა პასუხისმგებლობა.

დაბოლოს, 1925 წ., ინდოეთში გამოქვეყნდა კანონი პროფესიონალური კავშირების შესახებ; აქამდე არსებული პროფკავშირები არაღიარებულად ითვლებოდა. ამ კანონმა, ცხადია, ვერ დააკმაყოფილა მუშათა კლასი, რადგან ის სცნობდა რეგისტრაციას იქმნის, ლეგალურ კავშირად სწორედ ისეთს, რომელიც პირობას დასდებდა, რომ პოლიტიკურ მოქმედებაში მონაწილეობას არ მიიღებდა.

პროფესიონალური მოძრაობა.

დიდი ხანი არაა, რაც მუშათა მოძრაობა წარმოიშვა ინდოეთში. მას უფრო განსხვავებული სახე აქვს, ვიდრე დასავლეთ ევროპის პროფესიონალურ მოძრაობას. ევროპაში თავდაპირველად მუშათა გაერთიანებები იქმნებოდა პროფესიონალურ საფუძველზე და უკვე შემდეგ მოვლენათა ზეგავლენით იღებდა პოლიტიკურ ელფერს. ინდოეთში პირველი პროფესიონალური კავშირი შექმნილ იქნა სპეციალურად

იმ მიზნით, რომ მუშათა კლასი ჩაბმულიყო პოლიტიკურ ბრძოლაში. ამიტომ ინდოეთის პროფკავშირების უმრავლესობის სათავეში დგას პოლიტიკური მოღვაწე-ნაციონალისტი, რომელსაც არავითარი საერთო არა აქვს ამ პროფესიონალურ გაერთიანების ხელობასა ან პროფესიასთან.

პირველი პროფესიონალური კავშირები ინდოეთში ჩაისახა 1919 წ., როცა ინდოეთის წვრილი ბურჟუაზია, უკმაყოფილო და შეურაცხყოფილი ახალი რეფორმებით, სათავეში ჩაუდგა ინგლისელების წინააღმდეგ შექმნილ მოძრაობას. მან გადასწყვიტა დაერაზმა მუშები ინგლისელების ბატონობის წინააღმდეგ. ამგვარად, ინდოეთის მუშათა მოძრაობა იმთავითვე მოექცა ოპორტუნისტულ ბელადების გავლენის ქვეშ, რომლებიც ყოველ წუთში მზად არიან კაპიტალისტების მხარეზე გადავიდნენ. მდგომარეობის სირთულე გამოიხატება იმაში, რომ ამ მოძრაობას ერთდროულად ყურადღება მიაპყრო სამმა უძლიერესმა ძალამ: ინგლის-ინდოეთის მთავრობამ და მასთან ერთად მყოფ ინდოეთის მსხვილმა სამრეწველო ბურჟუაზიამ, რომლებმაც გაიგეს, რომ ნაციონალისტებს სურდათ მუშების გამოყენება თავისი ინტერესებისათვის, და წვრილი ბურჟუაზიულმა სრულიად ინდოეთის ნაციონალურმა კონგრესმა, რომელიც 1919-1922 წ. ნაციონალური მოძრაობის სათავეში მოექცა. ნაციონალური კონგრესი 1920 წ. თვითმართველობის

მოპოვებისათვის, ინგლისელებისადმი ბოიკოტის გამოცხადების დროს, ცდილობდა თავის მხარეზე გადაეყვანა მუშები.

მუშები, რომელთაც არა ერთი გაფიცვა ჩაატარეს ბოიკოტის თანაგრძნობისათვის, არა ერთხელ წამოეგენ პროვოკაციის ანკესს და გაცემულ იქნენ ნაციონალისტური ლიდერების მიერ. მრავალი გაფიცვა მთავრდებოდა დამარცხებით ბელადების მოღალატური პოლიტიკის წყალობით, რომლებიც ყველაზე მძივ და გადამწყვეტ მომენტში გადადიოდნენ ინგლისის ადმინისტრაციის მხარეზე. მუშები ჩამოსცილდნენ კონგრესის ხელმძღვანელობაში მყოფ მოძრაობას და მათ გაფიცვებსა და მოთხოვნილებებში მეტი ადგილი დაიჭირა წმინდა ეკონომიურმა ამოცანებმა. მთავრობამ ყურადღება მიაქცია იმას, რომ მუშებს შორის ჩნდება ორგანიზაციისადმი მიჯრეკილება, გადასწყვიტა ამ მოძრაობის ხელში ჩაგდება და თავის მხრივ მწარმოებლებთან ერთად იწყო კავშირების შექმნა შესაფერი პროგრამებით.

ამგვარად მუშათა მოძრაობის დასაწყისშივე ინდოეთში თავი იჩინა სამი ტიპის მუშათა კავშირმა: პირველი ტიპის — ეს იყო შემთანხმებელი ნაციონალისტების ბელადების მიერ შექმნილი კავშირები; მეორე — წარმოებათა პატრონებისა და მესამე — პატრონთან ბრძოლის მომენტში თვით მუშების მიერ შექმნილი კავშირები.

ჩვენთვის ყველაზე უფრო საინტერესოა თვით მუშების შექმნილი პროფკავშირები. ასეთი კავშირის სათავეში დგას მკოდნე, შეგნებული მუშა. თავისი რწმუნებულების საშუალებით ასეთი ბელადი რამდენიმე საათში იწვევს ორი ათასი მუშის კრებას. მუშები თვითონ იხილავენ და სწყვეტენ ყველა საკითხს, რომელიც მათ კავშირს ეხება. ამ კავშირების სალარო უმრავლეს შემთხვევაში ცარიელია, მაშინ, როცა მათ კმაყოფაზეა მრავალი დასახიჩრებული მუშა, რომლის უზრუნველყოფას მწარმოებლების მიერ არ სცნობს არც კანონი და არც წარმოების პატრონი. კრებებზე ყოველმხრიდან მიემართებიან ხელფეხ დაკოჟრილი მუშები, ძონძებში გახვეული ჩონჩხები, და თავს იყრიან სადმე ქალაქს გარეთ, პოლიციისაგან მოშორებით მოთავსებულ კავშირის ბინაზე. უხელიო, უფეხო, უსინათლონი, — ფაბრიკაში შრომის უნარდაკარგულები, — ისინი ამოვარდნილი არიან ცხოვრების კალაპოტიდან და არა აქვთ დახმარების მიღების უფლება. მათ ეხმარება კავშირი, მაგრამ მას საშუალება არა აქვს ყოველთვიურად აძლიოს დახმარება და დროგამოშვებით იკრიბებიან წევრები, რომ გამოარკვიონ მდგომარეობა. თუ ასეთი კავშირი აცხადებს გაფიცვას, მუშებს საქმე ბოლომდე მიჰყავთ და მტკიცედ დგანან თავის მოთხოვნებზე.

საბინაო პირობების გაუმჯობესებისა, პროფკავშირების და მუშათა ორგანიზაციების ცნობის მოთხოვნა

ვნა, განურჩევლად კასტისა და სარწმუნოებისა, მოწმობს იმას, რომ ინდოელი მუშის შეგნება ძალზე გაიზარდა მას შემდეგ, რაც ის ჩაება ინდოეთის ბურჟუაზიის მიერ ჩამოყალიბებულ ნაციონალურ მოძრაობაში.

ინგლისის მთავრობა ცდილობს ასეთ პროფკავშირებში თავისი აგენტები შეაპაროს. მას ყველგან მოეპოვება თავისი ხაზები, რომლებიც აბეზღებენ აქტიურ მუშებს, აწყობენ შტრეიკბრეხელობას და შლიან გაფიცვას. გარდა ამისა, ინგლისელები არ ერიდებიან პროვოკაციულ მეთოდებს და სასტიკად ამწვავებენ კასტურ და რელიგიურ შუღლს, რომ დაარღვიონ მუშათა სოლიდარობა და გამოიწვიონ შეტაკება მუშებს შორის.

დასასრულად ინგლისის მთავრობას პროფესიონალური კავშირების წინააღმდეგ ბრძოლის კიდევ ერთი საშუალება მოეპოვება. მან გამოაცხადა პროფკავშირი უკანონო ორგანიზაციად. კანონიერია მხოლოდ ისეთი პროფკავშირი, რომელიც პოლიციის აღრიცხვაზე იყავება და რომელსაც ხელწერილი აქვს მიცემული პოლიტიკურ ბრძოლაზე უარის თქმის შესახებ.

ინდოეთში არსებული ყველა პროფესიონალური კავშირი ყალიბდება სხვადასხვანაირი მიზეზით. ინდოეთის პროფესიონალური კავშირების უარყოფითი მხარე მდგომარეობს იმაში, რომ ისინი რაზმევენ მხოლოდ მაღალი კვალიფიკაციის მუშებს, რად-

გან კავშირების ლიდერების უმრავლესობა არავითარ ყურადღებას არ აქცევს უცოდინარ და ლატაკ მუშათა მასებს. ამ მხრივ უმოქმედონი არიან სრულიად ინდოეთის ისეთი საწარმოო გაერთიანებებიც კი, როგორცაა რკინისგზელების სრულიად ინდოეთის ფედერაცია, ბომბეის მუშათა ბიურო და სხვა.

მაგრამ ბოლო ხანებში, გაფიცვების ტალღის თანდათან ზრდის წყალობით, მუშათა კლასის დარაზმვის საქმეში დიდი მიღწევებია. ამას გვიჩვენებს პროფკავშირებისა და მათი წევრების რიცხვის ზრდა. მაგალითად, 1922 წელს ბომბეის პროვინციაში ითვლებოდა 22 კავშირი 57.314 წევრის შემადგენლობით, 1928 წელს კი 94 კავშირი 198.078 წევრის შემადგენლობით; 1929 წ. პირველ ნახევარში იყო უკვე 195 კავშირი 200.325 წევრით. ორგანიზაცია გირჩი, კამგარი — ფეიქრების ყველაზე უფრო დევნილი რევოლუციონური კავშირი, გარკვევით საზღვრავს იმ გზას, რომლითაც წავიდა ინდოეთის მუშათა კლასი. მთავრობა ყურადღება მიაქცია ამ ფაქტს.

„კომუნისმის წინააღმდეგ ბრძოლის საუკეთესო საშუალება ინდოეთში არის პროფკავშირების ორგანიზაცია და საერთოდ მუშების ცხოვრების პირობების გაუმჯობესება“ — ასეთი ლოზუნგით შეიქმნა სამეფო კომისია მუშათა საკითხის შესასწავლად ინდოეთში. ამ კომისიის კომპეტენციაში შედის ხელფასის, სოციალური კანონმდებლობის, სამუშაო დღის, ბი-

ნის, ქალისა და ბავშთა შრომის პრობლემები და სხვა. მუშების ორგანიზაციის საქმეში დიდ პასიობას იჩენს პროფკავშირების სრულიად ინდოეთის კონგრესი, რომელმაც აქამდე ვერ შესძლო არსებულ პროფკავშირების გაერთიანებაც კი. პროფკავშირების კონგრესი წარმოიშვა 1920 წელს. თავისი არსებობის პირველ წლებში ის განიცდიდა ნაციონალური კონგრესის გავლენას, რომლის ლიდერებიც მას ხელმძღვანელობდნენ და იყენებდნენ თავისი მიზნებისათვის. უკანასკნელად, რევოლიუციონური მოძრაობის შენელების ხანგრძლივი პერიოდის შემდეგ, პროფკავშირთა კონგრესი კვლავ იღებს მონაწილეობას ქვეყნის პოლიტიკურ ცხოვრებაში და **აქტიური ხასიათის გადაწყვეტილებები გამოაქვს**. თავისი შემთანხმებლური პოლიტიკით პროფკავშირების კონგრესს არაერთხელ გაუცია მუშები, რომ თავიდან აეცილებია ფაბრიკა-ქარხნების პატრონებთან უთანხმოების ჩამოვარდნა. განსაკუთრებული სიცხადით გამომჟღავნდა პროფკავშირების კონგრესის სრული უვარგისობა საგაფიცვო მოძრაობის ახალი ტალღის შემდეგ. 1927 წ. დაწყებული საგაფიცვო მოძრაობა ინდოეთში ძალიან გახშირდა და 1928 წ. შუაში მან იმდენად მძლავრი სახე მიიღო, რომ ბურჟუაზიის მიერ საიმონის წინააღმდეგ დაწყებული კამპანია ჩასთან შედარებით სრულიად უმნიშვნელო გახდა.

1928 წ. განმავლობაში, ოფიციალური ცნობების მიხედვით, ინდოეთში მოხდა 213 გაფიცვა 506851 გაფიცულით, 1927 წელს კი—129 გაფიცვა 131.635 გაფიცულით. 1928 წლის განმავლობაში გაცდენილ იქნა 21.647.404 სამუშაო დღე, რაც 1927 წ. 12.019.970 გაცდენილ სამუშაო დღესთან შედარებით 100%-ით ზრდას იძლევა.

გაფიცვების მთავარი მიზეზი იყო კაპიტალის გაძლიერებული შეტევა მუშათა კლასზე. ეს შეტევა ვითომდა შრომის რაციონალიზაციის სახეს ატარებდა. ხელფასის შემცირებამ, ვითომდა ბაზრის სტაბილიზაციის საპაბით, გაამწვავა მდგომარეობა. ბენგალის რკინისგზელების გაფიცვამ 1927 წელს დასაწყისი მისცა მთელ რიგ გაფიცვებს, რომლებიც ერთიმეორეზე უფრო გრანდიოზული იყო: ბომბეის 10.000 ფეიქრის გაფიცვა, რომელმაც 1927 წლის ბოლოს და 1928 წ. დასაწყისში გამოიწვია ლილოას (ალმოსავლეთ-ინდოეთის რკ. გზა) 14 ათასი რკინისგზელის ლოკაუტი, ფეიქრების ლოკაუტი ჯერინალში, რკინისგზელების გაფიცვა ჯამშედპურში — ტატას წარმოებებში, კალკუტის თვითმართველობის 10.000 მუშის გაფიცვა, ბომბეის ფეიქრების საყოველთაო გაფიცვა და მუშა-მეთუნეეების გაფიცვა 1929 წ. მთავრობა არ ერიდებოდა დასჯას, დახვრეტას, დატუსაღებას, პროფკავშირთა ბელადები აწარმოებდნ მოლაპარაკებას მუშებთან, გამოქონლათ შემარიგებელი დადგე-

ჯგუფის და მთელს ინდოეთში გაფანტულ ცალკე კომუნისტების შეკავშირება ერთ მთლიან არალეგალურ, დამოუკიდებელ და ცენტრალიზაციქმნილ პარტიაში — აი ინდოეთის კომუნისტების პირველი ამოცანა. პარტიის ორკლასობრივ საფუძვლის პრინციპზე მშენებლობის უარყოფასთან ერთად, კომუნისტებმა საკუთარი პარტიის გასაძლიერებლად უნდა გამოიყენონ მუშურ-გლეხური პარტიის არსებული კავშირი მშრომელ მასებთან. მათ უნდა ახსოვდეთ, რომ პროლეტარიატის ჰეგემონიის განხორციელება არ შეიძლება მტკიცედ შეკავშირებული და მარქსიზმის თეორიით შეიარაღებული კომუნისტური პარტიის გარეშე. კომპარტიის აგიტაცია დაკავშირებული უნდა იყოს მუშების უახლოეს მოთხოვნილებებთან, იმ მიზნების განმარტებასთან ერთად. აუცილებელია წარმოებებთან უჯრედების ჩამოყალიბება, რომლებმაც აქტიური მონაწილეობა უნდა მიიღონ მუშათა მოძრაობაში, გაფიცვების და პოლიტიკური გამოსვლების მოწყობა-გატარებაში. კომუნისტურმა ორგანიზაციებმა ამთავითვე უნდა მიაქციონ ყურადღება მუშებისაგან ხელმძღვანელი პარტიული კადრის მომზადებას.

კომინტერნის პროგრამის თანახმად, ინდოეთის კომუნისტებმა პროფკავშირებში უნდა აწარმოონ ნაციონალ-რევოლუციური ბელადების უღმობელი მხილება, გადამწყვეტი ბრძოლა უნდა აწარმოონ

პროფკავშირთა პაროლეტარიატის ნამდვილ კლასობრივ ორგანიზაციად გადაქცევისათვის, რევოლუციონული ხელმძღვანელობის გამოსაცვლელად მუშათა მასების გამოწვერთვნილ და საიმედო რევოლუციონური წარმომადგენლებით. პარტიის დასაყრდენი პუნქტები პროფკავშირებში უნდა იყოს კომუნისტური ფრაქციები და კომუნისტებისა და მათ თანამგრძობთაგან შემდგარი ჯგუფები. აუცილებელია მიმდინარე საგაფიცვო ტალღის გამოყენება დაურაზმავი მუშების ორგანიზაციებში ჩასაბმელად.

გლეხობისა და გლეხური ორგანიზაციების მიმართ ინდოეთის კომუნისტების წინაშე პირველ რიგში წამოჭრილია ამოცანა, რომ იმათ გააცნონ გლეხობის ფართო მასებს პარტიის საერთო მოთხოვნილებანი აგრარულ საკითხში, რისთვისაც პარტიამ უნდა დაამუშაოს მოქმედების აგრარული პროგრამა. სოფელთან დაკავშირებული მუშების საშუალებით და აგრეთვე უშუალოდ კომუნისტებმა უნდა გააძლიერონ გლეხობის ბრძოლა ნაწილობრივ მოთხოვნათა დასაკმაყოფილებლად და ამ ბრძოლის პროცესში მოაწყონ გლეხთა კავშირები. განსაკუთრებული სიფრთხილია საჭირო, რომ ახლად შექმნილი გლეხური ორგანიზაციები არ მოექცენ სოფლის ექსპლოატატორული ფენების გავლენის ქვეშ. გლეხთა არსებულმა კავშირებმა უნდა გამოიმუშაონ კონკრეტულ მოთხოვნილებათა გარკვეული პროგ-

რაჰა. კომუნისტებმა გლახთა გამოსვლებს უნდა დაუჭირონ მხარი მუშებას დემონსტრაციებით ქალაქად. უნდა გვახსოვდეს, რომ კომუნისტებმა არავითარ შემთხვევაში უარი არ უნდა სთქვან იმ მასიური ორგანიზაციების ხელმძღვანელობის ოპორტუნისტული და რეფორმისტული ტაქტიკის პირდაპირ კრიტიკაზე, რომლებშიაც მუშაობენ. კომუნისტური პარტიის მთელ რიგ წევრებს მიეცა დავალება შევიდნენ პროფკავშირთა კონგრესის და მუშათა ცალკე ორგანიზაციების შემადგენლობაში, რათა მის შიგნით მოაწყონ კომუნისტური ფრაქციები. ასეთი პოლიტიკის მიზანია პროფკავშირების და მთლიანად კონგრესის ბურჟუაზიული ლიდერების წინააღმდეგ ბრძოლა და მემარცხენე ფრთის შექმნა, რომელიც დღეს მუშებს უდიდეს დახმარებას უწევს.

კომუნისტური პარტია ერთის მხრივ და მუშათა და გლახთა პარტია. მეორეს მხრივ, დიდ ორგანიზაციულ როლს თამაშობენ დღეს მუშათა მოძრაობაში.

მუშათა და გლახთა პარტია დიდი ხანი არაა, რაც არსებობს. ოფიციალურად მისი არსებობა ცნობილი გახდა მხოლოდ 1927 წელს. პირველად გაზეთში გამოქვეყნდა ცნობა ბომბეიში, კალკუტაში და სხვა ქალაქებში მუშათა და გლახთა პარტიის ორგანიზაციების დაარსების შესახებ კლასობრივი პროგრამით და შემდეგი პლატფორმით:

1. პარტია მთელა თავისი ძალ-ღონით დაიცავს მუშებისა და გლეხების ინტერესებს.

2. არსებული მთავრობა უნდა დაემხოს და მთელი ძალა-უფლება მუშებს და გლეხებს გადაეცეს.

3. პარტიის პროგრამა შეიძლება განხორციელდებულ იქნეს მხოლოდ ნაციონალური დამოუკიდებლობის მოპოვებით.

ამგვარად, ინდოეთის ნაციონალისტურ მოძრაობაში შევიდა ახალი ძალა; რომელიც მოითხოვს: „იმპერიალიზმისაგან სრულ ნაციონალურ დამოუკიდებლობას და საყოველთაო საარჩევნო უფლებაზე დამყარებულ თვითმართველობას“.

1927 წლის ივლისში გამოქვეყნდა მუშათა და გლეხთა პარტიის სრული პროგრამა, ის ხაზს უსვამს ნაციონალური მოძრაობის ხელმძღვანელის — კონგრესის — მოწყვეტას მასებისაგან, მის მიერ მსხვილი კაპიტალისტების, მათი მოკავშირე მდიდარი ინტელიგენციის და მდიდარი პროფესიონალების ინტერესების დაცვას. ერთად-ერთ უტყუარ საშუალებად ინდოეთის ხალხის განთავისუფლებისათვის პარტიას შიაჩნია პირდაპირი მოქმედება, რისთვისაც უნდა დაირაზმოს მთელი მოსახლეობა, დაწყებული სოფლის მოსახლეობიდან: „მთავრობა უნდა იძულებული იქნეს, — ნათქვამია პროგრამის მე-XV პარაგრაფში, — შექმნას ისეთი პირობები, რომელიც ხელს შეუწყობს ჩვენი პროგრამის განხორციელებას, მასების

გამოფხიზლებას და კლასობრივად შეგნებული ძალე-
ბის ორგანიზაციას. ამასთანავე აუცილებელია ვაი-
ძულოთ მთავრობა დაუყოვნებლივ, გაატაროს შემდ-
გომი პოლიტიკური რეფორმები. მთავრობასთან
ბრძოლის ნაყოფიერების მიზნით აუცილებელია
რკინის გზები, ფოსტა-ტელეგრაფი, კავშირის სხვა
საშუალებები, ტრანსპორტი და სხვა — ძლიერი პრო-
ფესიონალური კავშირების კონტროლის ქვეშ მოექ-
ცეს. ასეთი კონტროლის დამყარების შემდეგ, საყო-
ველთაო გაფიცვის მუქარით, აუცილებელია მო-
თხოვნილ იქნას მთავრობისაგან შემდგომი პოლიტი-
კური რეფორმების გატარება“.

მუშათა და გლეხთა პარტიაში, რომლის განყო-
ფილებებიც მოფენილია მთელი ინდოეთი, მუშებსა
და გლეხებს გარდა შედიან წვრილბურჟუაზიული
და ინტელიგენციის წრიდან გამოსული ელემენტები.
პარტიის აგრარული პროგრამა ძალიან ბუნდოვანია
და ანგარიშს არ უწევს იმ პროცესებს, რომელიც
დღეს ინდოეთში ხდება. ამის შედეგად პარტიამ ვერ
შესძლო დაერაზმა რევოლუციონური გლეხური
მოძრაობა. უკანასკნელ დროს მთელ რიგ პროვინ-
ციებში პარტიამ ვერ გამოიჩინა უნარი სათავეში ჩას-
დგომოდა გლეხოებას და ზოგან აღვილი ჰქონდა მისი
აგიტატორების ნაციონალისტების განკარგულებაში.
გადაცემასაც კი მუშათა და გლეხთა პარტიის სრულ-
ლიად ინდოეთის კონფერენციის რეზოლუციას:

აგრარულ საკითხზე, სვარჯისტების მსგავსად, წმინდა ფილანტროპიული ხასიათი აქვს. ინდოეთის კომუნისტები მიისწრაფვიან ანტიბრიტანული რევოლუციონური ბლოკის შექმნისაკენ ყველა მშრომელი საგან ინდოეთში, მაგრამ ამავე დროს ახლა იღებენ კურსს დამოუკიდებელი კომუნისტური პარტიის განვითარებაზე. იგი მიიღებს მონაწილეობას მუშათა და გლეხთა პარტიის მუშაობაში იმდენად, რამდენადაც ეს აუცილებელი იქნება ინდოეთის და ინგლისის ბურჟუაზიის ცალკე ჯგუფებს შორის კონფლიქტის გამოსაყენებლად. ამავე დროს ის გამოვა სრულიად დამოუკიდებლად, როგორც ინდოეთის ყველაზე მოწინავე, დარაზმულთა კლასის აჯანგარდი.

ინდოეთის თანამედროვე მდგომარეობამ აუცილებელი გახადა ე. წ. პროგრამა-მინიმუმის გამოყოფა ამ ქვეყნისათვის. ამ პროგრამის მთავარი პუნქტები შემდეგია: 1. სრული ნაციონალური დამოუკიდებლობა და დემოკრატიული რესპუბლიკის დამყარება საყოველთაო საარჩევნო უფლების საფუძველზე; 2. მიწაზე კერძო საკუთრების გაუქმება; 3. მიწის საიჯარო გადასახადის შემცირება, არაპირდაპირი გადასახადის შემცირება და გადიდება პროგრესიულ გადასახადის შემოსავლის მიხედვით; 4. თანამედროვე ტექნიკის გამოყენება სოფლის მეურნეობაში; 5. საზოგადოებრივი მნიშვნელობის წარმოებათა ნაციონალიზაცია; 6. ქვეყნის ინდუსტრია-

ლიზაცია მთავრობის დახმარებით; 7. რვა საათის სამუშაო დღე და ხელფასის მინიმუმის შემოღება.

ინდოეთის ნაციონალურ მოძრაობაში ახალი ძალის — პროლეტარიატის — გამოსვლა ჯერ კიდევ არ ნიშნავს ამ მოძრაობის გამარჯვებას. ინდოეთის ხალხის კლასობრივი შეგნება თუმცა ჩქარი ტემპით იზრდება, მაგრამ სტიქიურ ხასიათს ატარებს. კომუნისტური პარტია და მუშათა და გლეხთა პარტია ძლიერ ახალგაზრდა და სუსტია, მაგრამ ინგლისის იმპერიალიზმმა საიმონის კომისიის სახით შეიგნო, რომ ინდოეთის ნაციონალური მოძრაობის სიმძიმის ცენტრი გადატანილია ბურჟუაზიიდან მასებზე. მან შეიგნო, რომ მასები დღეს არ დაკმაყოფილდებიან იმ პასიური როლით, რომელიც მათ მიაკუთვნა ბურჟუაზიამ 1920 წელს. ამიტომ საიმონი არათუ არ ლაპარაკობდა რაიმე დათმობაზე ბურჟუაზიის მიმართ, არამედ ხანდახან მუქარის ტონითაც კი აცხადებდა; რომ არამც თუ შემდგომი რეფორმების გატარება, არამედ საჭიროა იმ მდგომარეობისკენ დაბრუნება, რომელიც 1919 წ. იყო. მან იცოდა, რომ ინდოეთის ბურჟუაზია მისი მოკავშირეების რიგებში ჩადგებოდა, რათა მასთან ერთად აწარმოოს ბრძოლა ინდოეთის ხალხის წინააღმდეგ. მისი აზრი სავსებით გამართლდა: ინდოეთში მეორედ ჩასვლის დროს საპროტესტო დემონსტრაციებს აწყობდნენ მხოლოდ და მხოლოდ მუშები; ბურჟუაზია კი კმაყოფილდე-

ბოდა ეფექტიანი სამგლოვიარო გამოხვედრებით. ინდოეთის კომუნისტური პარტიის ამოცანა მდგომარეობს მასში, რომ საშუალება არ მისცეს ინგლისს გამოიყენოს მასის სუსტი მხარეები, საშუალება არ მისცეს პროვოკაციული მეთოდებით დაარღვიოს მისი მთლიანობა, დათესოს შუღლი და რელიგიური მტრობა.

როგორც ჩანს, მან უკვე შესძლო ამ მიმართულებით ცოტა რამის გაკეთება; 1929 წ. ივლისში „მანჩესტერ გარდიანი“ სწერდა: „მსხვილ სამრეწველო ცენტრებში, ბომბეისა და კალკუტაში, მეორეხარისხოვან სამრეწველო ქალაქებშიაც კი, როგორცაა კაუნპორი, ახმედაბადი, შალაპური, კომუნისტების გავლენა იზრდება. მთელი რიგი გაფიცვები და არეულობანი ამ ქალაქებში მოწმობენ კომუნისტური საფრთხის ზრდას“.

ინგლისის პროფკავშირების გენერალურ საბჭოს ცდები — თავის მხარეზე გადაიყვანოს ინდოეთის პროფკავშირები და დაუპირისპიროს ის ნაციონალურ მოძრაობას, ამტკიცებს ჩვენს აზრს იმ ახალი გზის შესახებ, რომელზედაც დადგა ინდოეთის მუშათა მოძრაობა. ინგლისი შეშინდა და ინდოეთში გაგზავნა პერსელი და ხოლსუორტი. ამის შესახებ აიკრას სწერს ნაციონალური მოძრაობის მემარცხენე ფრთის კალკუტის გაზეთი „ფორუორდი“: „ინგლისის მუშათა ბელადები უკმაყოფილონი არიან ინ-

დოელი მუშების მეტბრძოლი სულიერი განწყობი-
ლებით. იმათ გადასწყვიტეს ინდოეთის პროფესიონა-
ნალური მოძრაობა პოლიტიკური გახადონ და ჩა-
მოაცილონ ინდოეთის ნაციონალურ მოძრაობას.
მიღებული ცნობებით, გენერალულმა საბჭომ შესაფე-
რი ხელშეკრულებები დასდო ინდოელ მუშა ბელა-
დებთან. უახლოეს ხანში ინგლისიდან იქნება გა-
მოგზავნილი დახმარება ინდოეთის პროფკავშირები-
სათვის, რის შემდეგაც წამოყენებულ იქნება მო-
თხოვნა, რომ პროფკავშირებმა კავშირი გასწყვი-
ტონ ნაციონალური მოძრაობის ბელადებთან, რად-
განაც უკანასკნელები სუბსიდიებს იღებენ ინდოელ
კაპიტალისტებისაგან“.

ინგლისის მთავრობამ აღლო აულო ინდოელ მუ-
შების ახალ განწყობილებას და მიმართა თავის ჩვე-
ულებრივ მანევრს: „დაანაწილე და იბატონე“. მი-
უხედავად ამისა, მუშებმა აქტიური მონაწილეობა
მიიღეს ბრძოლაში. ყველაზე რევოლუციონური
პროფკავშირები მოხსენებულნი არ არიან მთავრობ-
ის არცერთ სიაში. სწორედ მათ აქვთ ყველაზე
მეტი მნიშვნელობა მასების რევოლუციონური და-
რაზმვისათვის. ახალმა, მემარცხენე პროფესიონალურ-
მა ორგანიზაციებმა მუშაობა შეუფარდეს პოლიტიკური
რეპრესიების პირობებს, — მათ აქვთ არალეგალური ხა-
სიათი და ცნობები მათ შესახებ, მხოლოდ დროგა-
მოშვებით თუ ამოტივტივდება რომელიმე კარგად

ჩატარებული გაფიცვის, ან მწარმოებელთა თვითნებობისათვის მტკიცე წინააღმდეგობის გაწევის შემდეგ. ინდოეთის მსხვილ სამრეწველო ქალაქებში დღეს ადგილი აქვს შემადრწუნებელ სოციალურ წინააღმდეგობებს, ქალაქის განაპირა უბნებში ცხოვრობენ პირველყოფილი ცხოვრების წარმომადგენლები. თიხისა ან სილისაგან გაკეთებულ ბინძურ ქოხმახებში, ან კიდევ გამოქვაბულებში ცხოველებთან ერთად ცხოვრობენ შავი მუშები და ქალაქის ლატაკნი. ძველი ქალაქის მოედნებზე წყაროსავით გადმოქუხს საშუალო საუკუნეების მრავალფეროვანი ცხოვრება, ხელუხლებელი თანამედროობის მიერ. ფაბრიკებისა და ქარხნების მაგალითზე, განსაკუთრებით იმათზე, რომლებიც ინდოელებს ეკუთვნისთ, დღესაც შეიძლება დავინახოთ, თუ რას წარმოადგენდა კაპიტალიზმის ადრინდელი ცხოვრება, მისი პირველი ნაბიჯები. მეფაბრიკეებს საქმე აქვთ ადგილობრივ მცხოვრებლებთან, რომელთაც ერთგვარი ზიზლით უცქერის როგორც საზღვარგარეთელი, ისე ადგილობრივი ბურჟუაზია. ამის გვერდით ვითარდება მსხვილი კაპიტალიზმი, თავისი მანქანებით, რკინის გზებით და ქალაქების მშენებლობით. მას გვერდს უმშვენებს ცივილიზაცია, რომელსაც დაკავებული აქვს ფუფუნებით მორთული სახლები და ოტელები. ისინი განსხვავდებიან ლონდონის ოტელებისაგან მხოლოდ იმით, რომ მათ შესავალთან, უმშგენიერეს ქანდაკე-

ბათა კობეებზე, ქუჩებზე ლამეს ათევენ არა თეთრი, არამედ შავკანიანი მუშები. ლამე იმდენად თბილია, რომ მათ არ სჭირდებათ ფიქრი თბილ ძონძებზე — სიცივისა და სინესტისაგან დასაფარავად. საკმაოდ მხოლოდ თავიდან მოიძრონ ჭუჭყიანი ნარმა, რომ მთელი ლამე მშვიდად იძინონ.

ლამით რაუტებიდან დაბრუნებული ინგლისელი ლედი და ჯენტლმენები, იქიდანვე მომავალი ადგილობრივი მდიდარი კომერსანტები, მეფაბრიკენი და თავადები ნაკლებ ამაყი სახით სანტიმენტალურად ამოიოხრებენ ქვებზე გაწოლილ შავი სხეულების და ნახვავზე: „ბედნიერები, მათ არ იციან რა არის უძილობა, ისინი მიეჩვივნ ღორულ ცხოვრებას, მათ სხვა არაფერი უნდათ“. ბრწყინვალე ჯენტლმენები სცდებიან: უმეცარი ინდოელი მუშები ყოველდღიურად სწავლობენ მას, თუ როგორ გააუმჯობესონ თავისი ცხოვრება.

დასკვნა

ინდოეთსა და ჩინეთშიც ხოვრობს მთელი დედამიწის მოსახლეობის უდიდესი ნაწილი. ხალხთა ეს გიგანტური მასა იწყებს აღმოსავლეთის გაქვავებულ და უძრავი მდგომარეობიდან განთავისუფლებას კაპიტალიზმის რევოლუციონური მოქმედების ზეგავლენით. ინდოეთის მოსახლეობა, ისე, როგორც ჩინეთისა, იყოფა თანამედროვე, კაპიტალისტურ ქვე-

ყნებისათვის ტიპიურ საზოგადოებრივ კლასებად. ფერადკანიანი ინდოელების უფორმო სტიქიური მასის ადგილზე კაპიტალისტური ქვეყნების წინაშე გამოდიან რევოლუციონური კლასები, რომლებიც ირანზმებიან და იგნებენ თავის კლასობრივ ინტერესებს. მანამდე, სანამ კაპიტალიზმი პროგრესიული ძალა იყო, სანამ ის აწვითარებდა საწარმოო ძალებს და ტექნიკას,—ინდოეთი წარმოადგენდა ინგლისის ბურჟუაზიის კეთილდღეობის საფუძველს. სულ ბოლოს იმპერიალისტური ომის დროს ინდოეთმა ნებისით თუ უნებლიედ ხელი შეუწყო ბრიტანეთის ძლიერების ზრდას, რადგანაც ინგლისი გამოვიდა ომიდან გამარჯვებული ინდოეთის ფინანსებისა და ინდოელ ჯარისკაცთა კონტინგენტის ხარჯზე.

მას შემდეგ დიდი ცვლილებები მოხდა. ამ ცვლილებათა გავლენა საგრძნობია უკვე დღეს და ყოველწლიურად უფრო და უფრო გამოამჟღავნებს თავის თავს: ინგლისის იმპერიალიზმი დაეკანა ძირს, იხრწნება, ლპება უფრო სწრაფად, ვიდრე სხვა ქვეყნების კაპიტალიზმი და ამავე დროს ინდოეთი ინგლისის კეთილდღეობის შემქმნელ ქვეყნიდან გადაიქცა უძლიერეს ძალად, რომელიც დაშლით ემუქრება მსოფლიო კაპიტალიზმს.

ინგლისის კაპიტალისტებმა იციან, რომ ინდოეთის ნედლეულის და გასაღების ბაზრის დაკარგვა გამოიწვევს კატასტროფას მსოფლიო მასშტაბით და

თავის პოლიტიკურ ძალა-უფლებას მიმართავს ინდოეთის მრეწველობის დასახშობად. იმათ აუკრძალეს ინდოეთის ბურჟუაზიას სარკინისგზო მშენებლობაში მონაწილეობა და ხშირად დაკვეთებს. რკინის გზის ვაგონებზე გზავნიან საზღვარგარეთ ანუ ინგლისში. ინდოელ მეფეობრიკეებს არ აძლევენ სესხს, რომ შებორკონ ადგილობრივი მრეწველობა და ამასთანავე რუპის კურსის ხელოვნური აწევა ნოყიერ ნიადაგს ჰქმნის ინგლისელი მრეწველებისათვის.

ინდოეთის ბურჟუაზიას, ერთის მხრივ, არ შეუძლია ამ მდგომარეობას შეეგუოს, მაგრამ, მეორეს მხრივ, ინდოეთის პროლეტარიატის ბრძოლის გარკვეული კლასობრივი ხასიათის გამო, ამ ბურჟუაზიის როლი თანდათან შემთანხმებლური ხდება. ინდოეთის პროლეტარიატის ბრძოლაში ჩაბმულია გლეხობა და პლანტაციებში მომუშავე მოჯამაგირე გლეხები. ეს ბრძოლა სულ უფრო დარაზმულ ხასიათს იღებს და პროლეტარიატი სულ უფრო მეტი ნდობით უყურებს ინდოელ კომუნისტ ბელადებს.

ინდოეთის ბურჟუაზია ინგლისის იმპერიალიზმთან ხელი-ხელჩაკიდებული იბრძვის მუშათა მოძრაობის წინააღმდეგ. ინდოეთის ბურჟუაზიის იძულებითი ზეგავლენით ინგლისი სცემს მთელ რიგ კანონებს კომუნისტური პარტიისა და საგაფიცვო მოძრაობის წინააღმდეგ. ინგლისის იმპერიალისტები ცდილობენ ძირ-ფესვიანად აღმოფხვრან კომუნისტების გაე-

ლენა მუშათა მასებში და აძლიერებენ მათ წინააღმდეგ რეპრესიულ ზომებს. ამ პოლიტიკის შედეგი იყო 1929 წ. 20 მარტის გრანდიოზული თავდასხმა ინდოელ კომუნისტებზე, მუშათა და გლეხთა პარტიის წევრებზე და აქტიურ პროფესიონალურ მოღვაწეებზე ინდოეთის მთავარ ქალაქებში: კალკუტასა, ბომბეიში, ალახაბადში, ლუქნოვსა, პუნსა, დაკეესა და ლაგორში.

„ინგლისის სისხლის სამართლის კოდექსის 121 მუხლით შეიარაღებულნი, — აღტაცებით სწერენ ინგლისური გაზეთები, — პოლიციელები და ინგლის-ინდოეთის ქვეითა ჯარის ნაწილები, სრული საიდუმლოების დაცვით 20 მარტს დილაადრიან გარს შემოერტყენ შემჩნეულ სახლებს და ხელი მიჰკეცეს ჩხრეკას და დატუსაღებას“. 121 მუხლი დაბარაკობს: „ბრიტანეთის ინდოეთში ან მის გარეთ შეთქმულობის მოწყობა, ინდოეთზე, ან მის რომელიმე ნაწილზე მეფის სუვერენიტეტის წართმევის მიზნით, ან მოლაღატური მოქმედებების გზით შეთქმულებებში მონაწილე ისჯება სამუდამო ან განსაზღვრული დროით გადასახლებით ან დაპატიმრებით 10 წლამდე“. ამ საფუძველზე დატუსაღებულ იქნა რამდენიმე ათეული კომუნისტი, მუშათა და გლეხთა პარტიის წევრები, პროფკავშირთა ბელადები, რომლებიც შემჩნეული იყვნენ კომუნისტურ საქმიანობაში. მარტო ერთ ბომბეიში მოხდა 120 გაჩხრეკა,

თუ მხედველობაში არ მივიღებთ მუშათა პროფკავშირების, ახალგაზრდობის ლიგის ბინებზე, სტამბებზე და რედაქციებზე თავდასხმას.

ათასი მილის მანძილზე კალკუტაში და დაკამდე აღმოსავლეთით, ალახაბადიდან ლეკნოვამდე ჩრდილოეთით უდიდესი ტერიტორიის სივრცეზე მოხდა ეს თავდასხმა მუშათა ორგანიზაციებზე და მუშათა მოძრაობის რევოლუციონურ ელემენტებზე. ტუსადები წაიყვანეს მეირუტში. მათ უმზადებენ გრანდიოზულ გასამართლებას.

როგორ შეხვდენ ამ ამბებს მუშები?

რკინისგზებზეთა კავშირის საოლქო კომიტეტმა გამოიტანა დადგენილება, რომ დატუსადების წინააღმდეგ პროტესტის ნიშნად მისი წევრები არ გამოვლენ სამუშაოზე. ამ დადგენილების თანახმად 5 ათასი მუშა არ გასულა სამუშაოზე. პოლიციის თავდასხმის შედეგად ბომბეიში 'მეჩერდა 14 ფაბრიკის მუშაობა, მთელი საფაბრიკო რაიონი გარშემორტყმული იყო პოლიციელებით, გაიფიცა 30 ათასი მუშა და სხვა. ყოველი მხრიდან მოდიოდა ცნობები გაფიცვების შესახებ, იქ ინგლისის კომპარტია თავის დეკლარაციაში პროტესტების შესახებ აცხადებს: „დაპატიმრებანი ნიშნავს გამოფხიზლებულ ინდოელ მუშებზე მოძრაობის წინააღმდეგ გრანდიოზული თავდასხმის დასაწყისს. დაპატიმრებულთა მთელი დანაშაული მასში მდგომარეობს, რომ იმათ თვალეში აუხილეს

მილიონ მშვიდრებს, დაუმტკიცეს მასებს; რომ უცხოეთის კაპიტალიზმის ტანჯვისაგან განთავისუფლება შეუძლია მხოლოდ ისეთ მოძრაობას, რომელსაც ხელმძღვანელობენ თვით მუშები. მუშათა და გლეხთა მოძრაობაზე თავდასხმა ინდოეთში, სადაც ინგლისის კაპიტალის ბრჭყალებში იმყოფება 300 მილიონი ხალხი, წარმოადგენს ინგლისის პროლეტარიატის რიცხვობრივად ყველაზე დიდ მოკავშირეზე თავდასხმას. ეს თავდასხმა ხდება იმ დროს, როცა ინგლისის მუშათა პარტია თანამშრომლობს ინგლისის იმპერიალიზმთან საიმონის კომისიაში, რომ გააძლიეროს ინდოელი ხალხის ტანჯვა. თეთრი ტერორი, რომელიც ახლამიმართული ინდოეთის მშრომელთა წინააღმდეგ, ამჟღავნებს ინგლისის მუშათა პარტიის ჭეშმარიტ სახეს. დღევანდელი თავდასხმის ახრი მდგომარეობს მასში, რომ კონსერვატიული მთავრობა საჭიროებს რაიმე „წითელ საფრთხობელას“ საყოველთაო საპარლამენტო არჩევნების დროს“.

ახლის საშიშროება დიდი ხანია დგას ბურჟუაზიულ პოლიტიკოსების წინაშე. ჩვეულებრივად ის წარმოდგენილი ჰქონდათ შეიარაღებული ფერადკანიანების ურდოების სახით, რომლებიც მისწრაფებიან ევროპის ცივილიზაციის საფუძვლების დანგრევისაკენ. ინდოეთის ნამდვილი რევოლუციონური ძალები კი თავის დანიშნულებას ხედავენ არა „შეიარაღებულ ინტერვენციაში“, არამედ კლასობრივ ბრძოლაში, პრო-

ლეტარიატის ბრძოლაში გლენობასთან ერთად მსოფ-
ლიო ბურჟუაზიის, და არა მხოლოდ ნაციონალური
ინგლისის ან ინდოეთის ბურჟუაზიის წინააღმდეგ.

ინდოეთის რევოლუციონური ძალები შესდგება
ოთხი სხვადასხვა საზოგადოებრივი ჯგუფისაგან, რომ-
ლებიც ხანდახან ერთდებიან და ჰქმნიან მთლიანი
ნაციონალური ოპოზიციის ილუზიას ინგლისის ბა-
ტონობის წინააღმდეგ. ეს ძალებია: ნაციონალურად
განწყობილი მსხვილი და საშუალო ბურჟუაზია, წვრი-
ლი ბურჟუაზია და ინტელიგენცია (კონგრესის მე-
მარცხენე ფრთა), გლენობის მასიური, ჯერ კიდევ
აქტიური მოძრაობა და კლასობრივად დარახმული
კლასობრივად შეგნებული პროლეტარული მასები.

სოციალურ დაჯგუფებათა კრისტალიზაცია წმინ-
და ეკონომიური მდგომარეობის მიხედვით, კლასობ-
რივი ინტერესების ნიშნის ქვეშ სწარმოებს ნაციო-
ნალისტური ილუზიების, რელიგიური მტრობის, კას-
ტური ცრუმორწმუნეობებისა და ილუზიების, ინგლის-
თან ბრძოლაში ბურჟუაზიის და პროლეტარიატის
კოალიციის აღმოფხვრასთან ერთად.

ამჟამად რევოლუციონური მოძრაობის განვითა-
რება ინდოეთში იმყოფება იმ ფაზისში, როცა მსხვი-
ლი ბურჟუაზია გამოდის ბრძოლიდან, უარს ამბობს
ინგლისელებთან ბრძოლაზე და მჭიდრო ბლოკ-
ში შედის ინგლისის ბურჟუაზიასთან. დროებითი
შეთანხმება, რასაც ადგილი ჰქონდა მუშებსა, გლე-

ხებსა, და ბურჟუაზიას შორის, უკვე ლიკვიდაცრამქმნილია. ინდოეთის ბურჟუაზია პირდაპირ ბრძოლას აწარმოებს მუშათა ორგანიზაციების და გლეხთა კავშირების წინააღმდეგ. წვრილბურჟუაზიული მოძრაობა ებრძვის ინგლისის იმპერიალიზმს, ცდილობს მასების დარაზმვას, მაგრამ ყოველ წუთს მზადაა დასტოვოს თავისი დღევანდელი პოზიციები. ამგვარად რჩება მხოლოდ ორი რევოლუციონური ძალა: გლეხობა, რომელსაც არ შეუძლია დამოუკიდებლად, პროლეტარიატის ხელმძღვანელობის გარეშე რევოლუციონური ბრძოლის თამაში და პროლეტარიატი, რომელსაც თავის მხრივ არ შეუძლია რევოლუციის მოხდენა გლეხობასთან კავშირის გარეშე.

ინდოეთის გლეხობა გაპროლეტარებულია კაპიტალიზმისაგან. ინდოეთის სოფელში თითქმის არ მოიპოვება ისეთი ნოციონალური ჯგუფები, რომელთაც კაპიტალისტური ელემენტებისა და კერძო მესაკუთრეთა საქონლის მწარმოებელ მეურნეობის საფუძვლების შექმნა შეეძლოთ. კულაკობა ჯერ კიდევ მცირერიცხოვანია. უმიწაწყლო, გაღატაკებულ ინდოელ გლეხობას სხვა რევოლუციონური გზა არა აქვს, თუ არა პროლეტარიატთან კლასობრივ სოლიდარობის გზა, გლეხობის რევოლუციონური ორგანიზაციები პენჯაბში, რომელსაც მთავრობა დატუსაღებით და პროცესებით უმასპინძლდებოდა, იმის შესახებ ლაპარაკობს,

რომ ინდოეთის პროლეტარიატმა უკვე გამოათხიზლა გლახთა მასები.

უკანასკნელი ათი წლის რევოლუციონურმა გამოცდილებამ მალლა ასწია მისი შეგნება და აქტივობა. ინდოეთის პროლეტარები ჯერ კიდევ არ განთავისუფლებულან ნაციონალისტურ ცრუმორწმუნეობისაგან, კოალიციის ილუზიებისაგან, კასტური ნაშთებისაგან, რელიგიური გავლენისაგან, რაც ბრძოლას ბადებს არა მასსა და ბურჟუაზიას შორის, არამედ მუსულმანებსა და ინდოელებს შორის. ამას უნდა დაემატოს პროფკავშირების შემთანხმებელი ბელადების გავლენა, რომლებიც ატარებენ ინდოეთში ტიპურ ინგლისურ ტრედ-უნიონისტულ მეთოდებს და პოლიტიკას.

სუბიექტურად ინდოეთის პროლეტარები ჯერ კიდევ არ მომწიფებულან დამოუკიდებელ რევოლუციისათვის, ჰეგემონის როლისათვის, რომელიც სათავეში უდგია გლახობას. მაგრამ რევოლუციის ობიექტური პირობები მწიფდება ინდოეთში უფრო ჩქარი ნაბიჯით, ვიდრე ჩინეთში. მრეწველობის ზრდა, კაპიტალისტური ექსპლოატაციისა და გლახობის გადატაკების ტემპების სწრაფი ზრდა, მთელი სახალხო მეურნეობის გარდაქმნა მსხვილ მრეწველობის გავლენით—ერთის მხრივ, და უკანასკნელი წლების წელი, განუწყვეტელი სამრეწველო კრიზისი მეორეს მხრივ—წარმოადგენენ ინდოეთის ისტორიაში გარდა-

მავალ-საფეხურს და იწვევენ ეკონომიურ ურთიერთობათა გარდაქმნას და სოციალურ ძალთა გადაჯგუფებას.

ბრიტანეთის და ინდოეთის განვითარება ორმხრივი პროცესია, და არ შეიძლება გავებულ იქნეს ინდოეთის ევოლუცია, თუ არ გავითვალისწინებთ ინგლისის განვითარებას. დღეს პირობები ისე ეწყობა, რომ ინგლისის მრეწველობის დაქვეითებას და ინგლისის ბურჟუაზიის სიძლიერის დაცემას თან ერთვის შესაფერი პროცესები ინდოეთში. კაპიტალიზმში უძლიერდება, მაგრამ მის მიერ გამოწვეული შევიწროება უფრო მტანჯავ ხასიათს იღებს, რომელიც შესაფერ რევოლუციონურ წინააღმდეგობას ჰბადებს.

თანამედროვე ინდოეთი იძლევა კოლონიის კაპიტალისტური განვითარების ნამდვილ სურათს. კაპიტალისტური ექსპლოატაციის სპეციფიური კოლონიალური ფორმები საბოლოო ანგარიშში აფერხებენ კოლონიის საწარმოო ძალების განვითარებას. ჩვენ ვხედავთ, რომ ინდოეთში ტარდება მშენებლობის მინიმუმი (რკინის გზები, ნავსადგურები და სხვა), რაც აუცილებელია სამხედრო ბატონობისათვის ქვეყანაში, საგადასახადო წესის შეუწყვეტელი მოქმედების უზრუნველსაყოფად და იმპერიალისტური ქვეყნის ვაჭრობის საჭიროებისათვის.

სოფლის მეურნეობა უმთავრესად ემსახურება ექსპორტს, მაგრამ ამით გლეხური მეურნეობა სრულებით არ თავისუფლდება წინა კაპიტალისტურ ნა-

შთებისაგან, რომლებიც იმონებენ მას. გლახობის ექსპლოატაცია ძლიერდება, მაგრამ მისი საწარმოო მეთოდები ისევ ძველი რჩება. საერთოდ კოლონიალური ნედლეულის დამუშავება ხდება არა თვითონ ინდოეთში, არამედ კაპიტალისტურ ქვეყნებში, და პირველ ყოვლისა ინგლისში; ინდოეთში მრეცხვლო მოგება არ იხარჯება ნაყოფიერად, ის გააქვთ ინდოეთიდან ინგლისში, ან ინგლისის იმპერიალიზმის ექსპლოატაციის ახალ სფეროში.

ამგვარად, ინდოეთში, ისე, როგორც სხვა კოლონიებში, იმპერიალისტური ექსპლოატაციის ძირითადი ტენდენცია მოქმედობს ქვეყნის საწარმოო ძალთა განვითარების შეჩერების და ბუნებრივ სიმდიდრეთა გაძარცვის მიმართულებით. ამის შედეგად ინდოეთი იძულებულია შესწიროს თავისი დამოუკიდებელი განვითარების ინტერესები და იქცეს უცხოეთის კაპიტალიზმის აგრარულ დამატებად, რომ თავისი მშრომელი კლასების ხარჯზე განამტკიცოს ინგლისის ბურჟუაზიის ეკონომიური და პოლიტიკური ძალა-უფლება. ვაჭრობის განვითარებამ შექმნა ადგილობრივი სავაჭრო ბურჟუაზია, რომელიც ასრულებს აგრეთვე მევახშის ფუნქციებს. შინაური ბაზრისათვის ბრძოლაში ნაციონალური კაპიტალი წინ ეჩეხება საზღვარგარეთიდან ინდოეთში შემოტანილი კაპიტალის კონკურენციას და სოფლის არსებულ წინაკაპიტალისტურ ურთიერთობათა დამაბრკოლებელ მოქმე-

დებას. საზღვარგარეთის კაპიტალი, უმთავრესად ინგლისის კაპიტალი, ნაწილობრივ იწვევს სამრეწველო განვითარების დაჩქარებას, მაგრამ არა დამოუკიდებლობის მიმართულებით, არამედ, პირიქით, აძლიერებს ინდოეთის შეუზღუდობის დამოკიდებულებას ინგლისის ფინანსიური კაპიტალისაგან.

ინდოეთის ეკონომიური განვითარების დახშობისა და შეფერხებისაკენ მიმართული ინგლისის პოლიტიკის შედეგია ის, რომ ინდოეთი წარმოადგენს კოლონიალური განვითარების დამახასიათებელ ქვეყანას, რომელშიაც საწარმოო ძალთა განვითარება ხდება განსაკუთრებული სიძნელეთ, სპაზმატიურად, ხელოვნურად შეზღუდულ მრეწველობის ცალკე დარგებში.

დამოუკიდებელი განვითარების მუდმივი შეფერხების პოლიტიკა აღრმავებს ინდოელების ანტაგონიზმს ინგლისის იმპერიალიზმთან და იწვევს რევოლუციონურ კრიზისებს, ბოიკოტის მოძრაობას, აჯანყებებს და სხვა.

ერთის მხრივ, ინდოეთის კაპიტალისტური განვითარების ობიექტური წინააღმდეგობანი ძლიერდება, რითაც ღრმავდება წინააღმდეგობა ინდოეთის დამოუკიდებელ განვითარებასა და ინგლისის ბურჟუაზიას შორის, მეორეს მხრივ, კაპიტალისტური ექსპლოატაციის ახალი ფორმა ბრძოლის ფერხულში აბამს ნამდვილ რევოლუციონურ ძალას — პროლეტარი-

ატს, რომლის გარშემო ირახმება მრავალმილიონიანი გლეხთა მასები ფინანსიური კაპიტალისათვის ორგანიზაციული წინააღმდეგობის გასაწევად.

მარქსისტული ანალიზი, რომელიც არსებული სინამდვილის შეთვისებიდან გამოდის, რათა ამით კლასთა ბრძოლის მომავალი განვითარების პერსპექტივები გაითვალისწინოს, უკვე დღეს შესაძლებლობას იძლევა ჩავახედოს ინდოეთის სოციალურ წყობილებაში და დაგვანახოს მასში კაპიტალიზმის გახრწნის უტყუარი ნიშნები და ინდოეთის — კაპიტალიზმის დამხმარე ძალიდან — მისი დანგრევის ზელშემწყობ ძალად გადაქცევის ნიშნები. ინდოეთის ნაციონალური რევოლუციის საკითხებს გადასწყვეტს სოციალური რევოლუცია.

ინდოეთის განთავისუფლება ინგლისის კაპიტალიზმისაგან იმავე დროს იქნება ინდოეთის მშრომელი მასის განთავისუფლება კაპიტალიზმისაგან საერთოდ.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

